

18. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΖΑΚΡΟΥ

(Παρένθ. πίν. Α' και πίν. 253 - 271)

Αἱ ἀνασκαφαὶ εἰς τὴν Κάτω Ζάκρον Σητείας πρὸς περαιτέρω ἀποκάλυψιν τοῦ ἐκεῖ μινωικοῦ ἀνακτόρου συνεχίσθησαν ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1969, ἐνάτην ἀνασκαφικὴν περίοδον, ἀπὸ 1ης μέχρι 25ης Αὐγούστου. Ὡς καὶ κατὰ τὰς προηγηθεῖσας ἀνασκαφικὰς περιόδους, ἐκτὸς τοῦ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας διατεθέντος ποσοῦ, ἴσον περίπου ποσὸν διετέθη ὑπὸ τοῦ ἐκ Νέας Ὑόρκης ζεύγους φιλοτέχνων Leon καὶ Harriet Pomerance, εἰς τὸ ὅποιον προσετέθη περίσσευμα ἐκ τοῦ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος ὑπὸ τῶν ἰδίων διατεθέντος ποσοῦ, ὡς καὶ μέρος τοῦ ὑπὸ τοῦ Triopian Foundation τεθέντος εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνασκάπτοντος ποσοῦ, χρησιμοποιηθὲν κυρίως διὰ προπαρασκευῆν φωτογραφιῶν καὶ σχεδίων. Διὰ τὰς χορηγίας ταύτας καὶ τὴν ἐν γένει συμπαράστασιν ἀπευθύνονται εἰς τοὺς ὡς ἄνω καὶ ἐντεῦθεν θερμαὶ εὐχαρισταί.

Εἰς τὴν ἀνασκαφὴν συμμετέσχεν ἡ ἀρχαιολόγος Ἀναστασία Πλάτωνος, ἀσχοληθεῖσα κυρίως, ὡς ἔπραξε καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη ἀπὸ τοῦ 1962, μὲ τὴν σύνταξιν τῶν προχειρῶν ἡμερολογίων καὶ τὴν περισυλλογὴν τῶν εὐρημάτων. Παρέστησαν ἐπικουροῦσαι ὡς βοηθοὶ αἱ δεσπ. Ἄννα Μιχαηλίδου καὶ Μαρία Νερούλιδου. Ὁ ἀρχιτέκτων τῆς ἀνασκαφῆς Ἰωσήφ Σώου συμπλήρωσε τὸ γενικὸν σχέδιον καὶ ἐπεξεργάσθη τμηματικὰ τινὰ σχέδια, ἐπικουρούμενος ὑπὸ τῆς ἀρχιτέκτονος Κυριακῆς Μανώλα. Ὡς φωτογράφος ἐργάσθη ὁ Γεώργιος Ξυλούρης. Τεχνικὴν ἐργασίαν καὶ ἐπιστάσιαν ἤσκησαν οἱ τεχνίται Γεώργιος Ἡλιάκης καὶ Κωνσταντῖνος Βιτωράκης, ὡς καὶ ὁ εἰδικὸς ἐργάτης Ἀντώνιος Παπαδάκης, ἅπαντες εὐγενῶς διατεθέντες ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου Στυλιανοῦ Ἀλεξίου, τὸν ὅποιον καὶ ἐντεῦθεν θερμῶς διὰ τοῦτο εὐχαριστῶ, ὡς καὶ διὰ τὴν ἐν γένει συμπαράστασιν.

Κύριος σκοπὸς τῆς περαιτέρω ἀνασκαφικῆς ἐρεύνης ἐτάχθη ἡ περαιτέρω ἀνασκαφὴ τῶν ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ βορειοανατολικοῦ λόφου ἐκτεινομένων ἀνακτορικῶν παραρτημάτων καὶ ἡ διασάφησις τῶν περὶ τὴν κυρίαν Βορειοανατολικὴν πύλην κτηρίων (βλ. παρένθ. πίν. Α'). Ἡ διασάφησις τῶν κτισμάτων τῶν τομέων τούτων διὰ στρωματογραφικῆς ἐρεύνης ἐκρίθη ἀπολύτως ἐπιβαλλομένη, ἀφοῦ ἀπεδείχθη ὅτι ταῦτα ἀνῆκον εἰς διαφόρους περιόδους. Δὲν ἐκρίθη σκόπιμος ἡ ἐπέκτασις τῆς ἀνασκαφῆς εἰς τὴν ἀνατολικὴν πτέρυγα

καὶ τὸν χῶρον τῶν ἐκ Νότου προσπελάσεων εἰς τὸ ἀνάκτορον λόγῳ τῆς εὐρύτητος τοῦ κυρίου προγράμματος. Ἡ ἀνασκαφικὴ ἐργασία συνετονίσθη μὲ ὠρισμένα ἔργα στερεώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως τῶν ἤδη ἀποκαλυφθέντων λειψάνων, ἰδίως εἰς τὴν περιοχὴν τῆς κυρίας πύλης.

Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ κυρίως ἀνασκαφικοῦ ἔργου ἐξετελέσθησαν προπαρασκευαστικαὶ τινες ἐργασίαι πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος ἐπενεχθεισῶν ζημιῶν καὶ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς προγραμματισθείσης ἐρεύνης. Εὐτυχῶς μὲ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἀπαλλοτριώσεως κτημάτων εἰς εὐρεῖαν κλίμακα, μάλιστα κατὰ τὴν ἀρδευομένην περιοχὴν τῆς μεταξὺ τῶν δύο λόφων στενῆς κοιλάδος, διεκόπη ἡ ἀρδευσις, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶχεν ὡς ἐπακόλουθον τὴν πτώσιν τῆς στάθμης τῶν ἀναβλυζόντων ὑδάτων ὡς ἐκ τούτου πολὺ μικρότεροι ὑπῆρξαν αἱ ἐπενεχθεῖσαι ἐκ τούτων ζημίαι, περιορισθεῖσαι εἰς πτώσεις κονιαμάτων, πλινθίνων τινῶν διαχωρισμάτων, μικρὰς ζημίας τῶν κονιαμάτων δαπέδων, τὰ ὅποια εἶχον εἰδικῶς προστατευθῆ δι' ἐπικαλύψεων, διασπάσεις κατωφλίων τινῶν. Αἱ ζημίαι αὗται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπληρωθῆσαν δι' εἰδικῶν τεχνιτῶν. Ἐπειδὴ ἡ προσπέλασις τῶν φορτηγῶν αὐτοκινήτων, διὰ τῶν ὁποίων γίνεται ἡ ἀποχωμάτωσις καὶ ἡ ἀποκόμισις τῶν λίθων τῶν μεγάλων λιθοσωρῶν, ἀπεκλείσθη διὰ περιφράξεως ἐξαιρεθέντος ἐκ τῆς ἀπαλλοτριώσεως ἀγροῦ ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου του, κατέστη ἐπ'ἀνάγκης νὰ κατασκευασθῇ εἰδικὴ κεκλιμένη ἄνοδος, ἀπ' εὐθείας φέρουσα πρὸς τὴν ἀνασκαπτομένην κλιτὴν τοῦ λόφου. Οὕτω διηκολύνθη τὰ μέγιστα ἡ ἐργασία ἀποχωμάτωσεως καὶ ἡ διάλυσις τῶν πολὺ μεγάλων λιθοσωρῶν, τῶν ἐκτεινομένων πρὸς Βορρᾶν τοῦ Ἰσχυροῦ κτηρίου, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Λοξοῦ κτηρίου καὶ τῶν ἄνω τούτου ἀνδῆρων καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸν δυτικῶς τούτων ἐκτεινόμενον χῶρον. Ἐγένετο ἐπίσης συστηματικὸς καθαρισμὸς ὀλοκλήρου τοῦ ἤδη ἀνασκαφέντος χώρου, ἐκτεινομένου εἰς 6.000 περίπου τ.μ., ἐνῶ παραλλήλως ἀπεκαλύπτοντο καὶ πάλιν τὰ περισσότερα ἐπικαλυφθέντα πρὸς προστασίαν δάπεδα. Τὰ κατὰ τὸ τέλος τῆς προηγουμένης ἀνασκαφικῆς περιόδου συσσωρευθέντα χῶματα ἀπεκομίσθησαν καὶ ἐξερριζώθη δεκάς δένδρων, παρεμποδιζόντων τὴν πρόοδον τῆς ἀνασκαφῆς. Πρὸς διάσωσιν τῆς κυρίας ΒΑ. πύλης, ἀλλ' ἵνα καὶ ἡ μορφὴ αὐτῆς, βεβαιωθεῖσα δι' εἰδικῆς μελέτης μὲ τὴν συνεργασίαν τοῦ ἀρχιτέκτονος, γίνῃ σαφῆς, ἐξετελέσθη ἐργασία ἀποκαταστάσεως, περιορισθεῖσα ὁμως εἰς τὰς ἀπολύτως ἀπαραιτήτους συμπληρώσεις (πίν. 253α). Οὕτω συνεπληρώθησαν κατὰ τὰ ἐλλείποντα μέρη τὰ τέσσαρα κεκλιμένα ἐπίπεδα μετὰ τοῦ πλακοστρώτου των καὶ τῆς κεντρικῆς στρώσεως πλακῶν τῆς διόδου τῆς πύλης καὶ ἀνακατεσκευάσθησαν ὠρισμένοι ἀπὸ τοὺς πλευρικοὺς δόμους τῶν τοίχων αὐτῆς. Εἰς τὰ σημεῖα ἔνθα τὰ πλακόστρωτα εἶχον διαταραχθῆ ἰσοπεδώθησαν ταῦτα εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν στάθμην. Ἀνακατεσκευάσθη ἐπίσης ἡ κατωτέρα σειρὰ τῶν κυβολίθων τοῦ βορείου τοίχου τῆς αὐτῆς ἐσωτερικῶς τῆς πύλης, τοῦ ἀμέσως μετὰ ταύτης συνδεομένου. Οὕτω

τὸ ὄλον σύστημα τῆς εἰσόδου κατέστη σαφέστατον. Οἱ ἀναβαθμοὶ τῆς κεκλιμένης διόδου ἐβεβαιώθη ὅτι εἶχον ὕψος περίπου 0.18 μ. καὶ ὅτι τὰ τέσσαρα ἐπίπεδά της εἶχον διάφορον βάθος καὶ οὐχὶ ἀκριβῶς τὴν αὐτὴν κλίσιν. Τοιούτου εἴδους ἀνισόμετροι κατασκευαὶ εἶναι χαρακτηριστικαὶ εἰς τὴν μινωικὴν ἀρχιτεκτονικὴν. Γὰ κατὰ τὴν ἐργασίαν ἀποκαταστάσεως ἀνευρεθέντα ὑπὸ τὰς βαθμίδας ὄστρακα τῆς μεταβατικῆς MM III B - YM IA περιόδου ἐπεβεβαίωσαν ὅτι ἡ νέα μορφή τῆς πύλης ἐπραγματοποιήθη εἰς τὸ τέλος τῆς πρώτης φάσεως τοῦ ἀνακτόρου. Τότε ἐγένετο ἀναπροσαρμογὴ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς τῆς πύλης καὶ τῶν περιβαλλόντων ταύτην δωματίων, τῶν ὁποίων τὰ ἐν μέρει καταστραφέντα δάπεδα ἐστερεώθησαν νῦν μερικῶς συμπληρωθέντα.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς ὑπῆρξαν λίαν ἐνδιαφέροντα, ἀφοῦ διεσαφήθη ὁ σημαντικὸς τομεὺς τῆς κυρίας ΒΑ. πύλης καὶ ἀπεκαλύφθη περαιτέρω ἡ πλακόστρωτος ὁδὸς τοῦ λιμένος καὶ ἀφοῦ ἀνεφάνησαν εἰς μεγάλην ἔκτασιν τὰ ἀνακτορικὰ παραρτήματα καὶ ἐβεβαιώθησαν αἱ διὰ διαβάσεων καὶ ὁδῶν συνδέσεις μετὰ τὸ ἀνάκτορον καὶ τὴν πόλιν· διεσαφήθη ἐπίσης διὰ στρωματογραφικῶν ἐρευνῶν ἡ ἱστορία τῆς ἐξελιξέως τοῦ παλαιοανακτορικοῦ οἰκισμοῦ καὶ περαιτέρω ἡ τοῦ ἀνακτόρου κατὰ τὰς δύο αὐτοῦ κυρίας φάσεις. Γὰ εὐρήματα ὑπῆρξαν ἀφθονώτατα, ἰδίως εἰς κεραμεικὴν καὶ λίθινα σκευή, λόγῳ τοῦ ὅτι ἀνεκαλύφθησαν πολλαὶ ἀποθήκαι μετὰ ἄθικτον τὸ περιεχόμενον τῶν. Ὁρισμένα μάλιστα ἀπὸ τὰ ἀνακαλυφθέντα ἀντικείμενα εἶναι μοναδικὰ εἰς τὸ εἶδος τῶν ἢ ἐξαιρέτα ὡς ἔργα τέχνης. Τινὰ ἀπὸ τὰ ἐρευνηθέντα κτήρια κατὰ τὴν κλιτὸν τοῦ ΒΑ. λόφου εἶχον ἐν μέρει ἀνακαλυφθῆ καὶ ἀτελῶς ἐρευνηθῆ ὑπὸ τοῦ Hogarth, ὅστις οὐδόλως ὑπώπτευσεν ὅτι εὐρίσκετο εἰς περιοχὴν τοῦ ἀνακτόρου. Πλὴν τῶν Οἰκιῶν D καὶ E, αἱ ὁποῖαι, ὡς εἰς τὰς προηγηθείσας ἐκθέσεις ἐσημειώθη, ἀποτελοῦν μέρος τοῦ ἀποκληθέντος Λοξοῦ κτηρίου, δύο ἄλλαι οἰκίαι, αἱ G καὶ H, εὐρίσκονται ἀκριβῶς εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου, μέχρι τῆς ὁποίας φθάνουν τὰ ἀνακτορικὰ παραρτήματα· ἐνὸς οἰκοδομήματος τῶν ἀνασκαφέντων παρὰ τὸ Ἴσχυρον κτήριο ὠρισμένα διαμερίσματα εἰσχωροῦν ἐντὸς τῆς Οἰκίας H· ἡ Οἰκία G δεσπάζει ἄλλου γειτονικοῦ συγκροτήματος ἐν μέρει ἀποκαλυφθέντος.

Ὁ γενικὸς προσανατολισμὸς τῶν ἀποκαλυφθέντων συγκροτημάτων ἐνιαχοῦ ἀκολουθεῖ τὸν γενικὸν προσανατολισμὸν τοῦ ἀνακτόρου, εἰς τμήματα μάλιστα ἀμέσως μετὰ αὐτοῦ συνδεόμενα, εἰς ἄλλα τὸν προσανατολισμὸν τῶν ἐνσωματωθέντων παλαιοανακτορικῶν κτηρίων, ὡς τοῦ ἀρχικοῦ Λοξοῦ κτηρίου, εἰς ἄλλα τέλος ἀκολουθεῖ τὴν γενικὴν κατεύθυνσιν τῆς ἀπὸ τοῦ λιμένος ἐρχομένης ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν τὰ κτήρια ταῦτα καὶ κατὰ τὰς δύο πλευρὰς περιστοιχίζουν. Τὸ συνολικῶς ἀποκαλυφθὲν μέχρι νῦν τμήμα τοῦ ἀνακτόρου μετὰ τῶν προσαρτημάτων του ὑπερβαίνει τὰ 6500 τ.μ., ἀν καὶ ὠρισμένα ἐνδιάμεσα μικρὰ τμήματα κατὰ τὴν κλιτὸν τοῦ λόφου δὲν ἔχουν πλήρως εἰσέτι ἀνασκαφῆ (πλίν. 253β καὶ 254α). Ἡ συνένωσις τῶν διαφόρων ἀποκαλυφθέντων τμημάτων

τῶν συγκροτημάτων τούτων εἰς ἓν ὄλον ἐλπίζεται ὅτι θὰ πραγματοποιηθῆ κατὰ τὴν προσεχῆ ἀνασκαφικὴν περίοδον. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν στοιχείων εἰκάζεται ὅτι ἡ συνολικὴ ἔκτασις τοῦ ἀνακτόρου μετὰ τῶν προσαρτημάτων του δὲν θὰ εἶναι μικρότερα τῶν 7.500 - 8000 τ.μ.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΒΑ. ΠΥΛΗΣ Ἡ ὁδὸς λιμένος ἀπεκαλύφθη εἰς συνολικὸν μῆκος περὶ τὰ 20 μ. (πίν. 254β). Πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ πρὸς Ἀνατολὰς ἐκτεινομένου τμήματος ἀπεκαλύφθη εἰς ὀλόκληρον αὐτοῦ τὸ ὕψος ὃ ἐκλήφθη ὡς ἀντερεισματικὸς τοῖχος, θεωρηθεὶς ἀρχικῶς ὡς προπέτασμα καλύπτων τὴν πρόσοψιν τοῦ πρὸς Βορρᾶν πλευρίζοντος τὴν ὁδὸν κτηρίου· ἀπεδείχθη τελικῶς ὅτι ἀπετέλει τμήμα τῆς προσόψεως τοῦ παρὰ τὴν ὁδὸν κτηρίου, μετ' ἄλλην κατεύθυνσιν, προεξέχον κατὰ μικρὰν γωνίαν ἀπὸ ταύτης ἢ πρόσοψις καθίσταται ἀκριβῶς παράλληλος πρὸς τὸν παχὺν κατέναντι τοῖχον, ὅστις οὐσιαστικῶς ἀποτελεῖ προέκτασιν τοῦ βορείου τοίχου τοῦ μικροῦ ὀρθογωνίου κτηρίου τοῦ χώρου LXVIII. Πρὸς τὴν πλευρὰν ταύτην δὲν ἀνεφάνη ἢ κατ' ἀρχὰς ὑποτεθεῖσα ἐκ τῆς διαπλατύνσεως διακλάδωσις καὶ εἴσοδος πρὸς Νότον· ἢ ἐντύπωσις αὕτη ἐδημιουργήθη ἐκ τοῦ προβάλλοντος ἐπὶ τῆς διαπλατυνομένης πρὸ τῆς πύλης ὁδοῦ ὀρθογωνίου τμήματος τοῦ περιβόλου τοῦ χώρου LXVIII. Ἡ λοξὴ κατεύθυνσις τῆς ἀπέναντι τοῦ περιβόλου τούτου προσόψεως ὠφέιλετο εἰς τὴν ἀνάγκην δημιουργίας προαυλίου ἔμπροσθεν τῆς ἀρχικῆς πύλης, πέραν δὲ αὐτοῦ ἄλλης αὐλῆς. Ἐκ ταύτης ἡδύνατό τις νὰ κατέλθῃ διὰ ξυλίνης καμπτομένης κλίμακος πρὸς τὴν κατόπιν φραχθεῖσαν θυρίδα τῆς ἐσωτερικῶς τῆς πύλης διαμορφουμένης μεγάλης τετραγώνου αὐλῆς. Δυστυχῶς αἱ ἐπελθοῦσαι μεταβολαὶ καὶ ἐν μέρει ἢ ἀπογύμνωσις τοῦ βράχου πρὸς τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς περιοχῆς ταύτης δὲν ἐπιτρέπουν νὰ ἐξαχθῇ βέβαιον συμπέρασμα ὡς πρὸς τὴν ὄλην διάταξιν τῆς ἀρχικῆς πύλης. Τὸ πλακόστρωτον ἐξηφανίσθη εἰς τὸ δυτικώτερον τμήμα καὶ δὲν δύναται νὰ βεβαιωθῆ ἂν τοῦτο ἐκάλυπτε τὴν πρὸς τὰ ἐκεῖ ἐκτεινομένην αὐλὴν ἢ ἂν ἑτεροματίζετο εἰς τὸ καθεῶτα πρὸς τὸν λοξὸν τοῖχον προεκτεινόμενον παρολιθικὸν τοίχιον. Ἡ μᾶλλον πιθανὴ λύσις εἶναι ὅτι ἡ ἀρχικὴ πύλη, πρὸ τῆς κατασκευῆς τῆς μνημειώδους μετὰ τὰ κεκλιμένα κατ' ἀναβαθμοὺς ἐπίπεδα, παρεῖχεν εἴσοδον μεταξὺ δύο περιβόλων, ἀκριβῶς κατέναντι τῆς εἰς τὴν κλιτὺν ἀνερχομένης διακλαδώσεως τῆς ὁδοῦ τοῦ λιμένος. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἀπὸ τῆς προεχούσης γωνίας τῆς προσόψεως τοῦ βορείου κτηρίου κατηυθύνετο ἀκριβῶς πρὸς Ἀνατολὰς, ἔχουσα μικρότερον πλάτος 2.50 μ. καὶ καλυπτομένη διὰ μεγάλων λευκαζουσῶν πλακῶν. Τὸ πρὸς Δυσμᾶς ἐκτεινόμενον τμήμα ἐκαλύπτετο, ὡς ἤδη ἐσημειώθη, ὑπὸ διχρώμου πλακοστρώτου, μετὰ σαφῶς δηλουμένην κεντρικὴν διάβασιν ἐκ λευκαζουσῶν πλακῶν· τὸ τμήμα τοῦτο ἤρχιζεν ἀπὸ εὐθείας γραμμῆς, ἀκριβῶς κατὰ τὴν προέχουσαν ἀνατολικὴν γωνίαν τοῦ περιβόλου τοῦ χώρου LXVIII. Κατὰ τὴν γωνίαν ταύτην δοκιμὴ γενομένη κάτω τῆς στρώσεως τῶν πλακῶν

ἀπεκάλυψε κυανίζοντος χρώματος παλαιότερον πλακόστρωτον, ἴσως τὸ πλακόστρωτον τῆς ἀρχικῆς ἐκ τοῦ λιμένος ὁδοῦ κατὰ τὴν παλαιοανακτορικὴν περίοδον. Ἐκ τῆς μεταξύ τῶν δύο πλακοστρώτων ἐπιχώσεως περισυνελέγησαν ὄστρακα παλαιοανακτορικά, τεμάχια λεπτοῦ σκεύους ἐκ μέλανος λίθου καὶ τμήμα ἐκ τοῦ χείλους λεκάνης ἐκ λευκάζοντος λίθου. Ὅρθιοι πλακοειδεῖς λίθοι ἐπλεύριζον τὴν ὁδόν.

Μεγάλη κατεβλήθη προσπάθεια ὅπως καταστῆ σαφέστερος ὁ χῶρος LXXVIII, ἀνατολικῶς τῆς κυρίας πύλης (πίν. 255α), τοῦ ὁποίου ἡ διερεύνησις εἶχεν ἀρχίσει κατὰ τὰς δύο τελευταίας ἀνασκαφικὰς περιόδους. Κατέστη νῦν σαφές ὅτι εἰς τὴν ἀρχικὴν του μορφήν ὁ περίβολος περιελάμβανεν ὀρθογώνιον χῶρον, εἶδος ἀναπαυτηρίου μὲ θρανίον κατὰ τὸν βόρειον τοῖχον, τὸν ὅποιον εἶχομεν χαρακτηρίσει ὡς ἐξωτερικὸν τοῖχον τοῦ περιβόλου, θρανίον καμπτόμενον κατὰ τὰς δύο αὐτοῦ πλευράς· τοῦτο ἦτο κεκονιαμένον· τὸ δάπεδον εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦτο, τὸ ὅποιον πρὸς Νότον ἦτο πιθανῶς ἀνοικτόν, ἦτο ἐν μέρει πλακόστρωτον καὶ ἐν μέρει κεκονιαμένον. Προορισμὸς τοῦ χώρου, ὁ ὅποιος δὲν ἀποκλείεται νὰ ἦτο ἐν μέρει ἐστεγασμένος, ἦτο νὰ χρησιμοποιῆται διὰ τὴν ἐπαγρύπνησιν τῆς παρακειμένης ἀρχικῆς πύλης. Κατὰ τὴν τελικὴν περίοδον, ὅταν πλέον εἶχεν ἀνεγερθῆ ἡ νέα πύλη, ὁ ὅλος χῶρος LXXVIII ἐνοποιήθη καὶ κατέστη ὑπαιθρος, ἀφοῦ ἀνυψώθη τὸ δάπεδον μέχρι τοῦ ἄνω ἐπιπέδου τοῦ θρανίου τοῦ ἀρχικοῦ ἀναπαυτηρίου. Ὁ δυτικὸς τοῖχος τοῦ τελευταίου καθηρέθη μέχρι τοῦ ἐπιπέδου τοῦ νέου δαπέδου καὶ ὀπισθεν τῆς ἀνατολικῆς παραστάδος τῆς νέας πύλης, κατὰ τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον τῆς διαβάσεως, ἐδημιουργήθη μικρὸς ἀποθέτης σχεδὸν ὀρθογώνιος, ἀνάλογος τοῦ ἀνακαλυφθέντος εἰς τὸ δωμάτιον XLVII τοῦ νοτίου τομέως, τοῦ ὁποίου τὸ περιεχόμενον ἐκ κοινῶν κωνικῶν κυπέλλων καὶ ἄλλων μικρῶν ἀγγείων κοινῆς χρήσεως περισυνελέγη κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν περίοδον, πλὴν τοῦ κατωτάτου στρώματος τὸ ὅποιον ἠρηνύθη κατὰ τὴν παροῦσαν. Ἐντὸς αὐτοῦ εἶχον καταπέσει εἰς λοξὴν θέσιν πελεκητὸς λίθος ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τῆς διόδου τῆς πύλης καὶ πλάξ ἐκ τῆς ἀνατολικῆς παραστάδος. Ἐπὶ τόπου περισυνελέγησαν καὶ τμήματα εὐμεγέθους ἀγγείου, θρυμματισθέντος ἐκ τῶν μεγάλων καταπεσόντων λίθων. Ὁ ἀνακατασκευασθεὶς ὡς τοῖχος περιβόλου παχὺς τοῖχος κατὰ μῆκος τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ λιμένος προεξετάθη καὶ ἐντὸς τοῦ χώρου τοῦ ἀρχικοῦ ἀναπαυτηρίου· εἰς τὸν μικρὸν δημιουργηθέντα διὰ καθέτου τοιχείου χῶρον, μεταξύ τοῦ παχέος τοίχου καὶ τοῦ νῦν τὸ πρῶτον διαμορφωθέντος πολυγωνικοῦ ἢ τραπεζοειδοῦς περιβόλου κατεσκευάσθη τὸ μικρὸν δωμάτιον, τὸ ὅποιον ἐθεωρήθη ὡς ἀποχωρητήριον ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ δάπεδόν του, ἐκ πυρολιθικῶν πλακῶν, τοποθετηθὲν εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον, ἄφηνε κενὸν χῶρον ὑπ' αὐτὸ μέχρι τοῦ ἀρχικοῦ πλακοστρώτου πρὸς σχηματισμὸν βόθρου· τὸ δωμάτιον ἦτο προσιτὸν διὰ δύο βαθμιδῶν. Ὁ ἀνακαλυφθεὶς ὄχτος κατὰ τὸ νότιον πρὸς τὸ τραπεζοειδὲς περίφραγμα κράσπεδον, τοῦ ὁποίου ἡ ὑπαρξίς ἐβεβαιώθη

καὶ ἐκ τῆς καθιζήσεως τμήματος τοῦ ἀρχικοῦ πλακοστρώτου, συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ δωματίου ὡς προχείρου ἀποχωρητηρίου. Ἐντὸς τμήματος τοῦ ὀχετοῦ τούτου ἀνευρέθησαν ὄστρακα τῆς πρώτης νεοανακτορικῆς φάσεως, τεμάχια ἐγχρώμου κονιάματος, τεμάχιον ἀπην-θρακωμένου ξύλου καὶ λεπὶς ὄψιανού.

Εἰς τὸ τραπεζοειδὲς ἀμέσως πρὸς Νότον τοῦ ἀποχωρητηρίου περίφραγμα ἢ ἔρευνα συνεχίσθη πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ προορισμοῦ του, μετὰ τὴν διάλυσιν καὶ τοῦ ὑπολοίπου τοῦ μεταγενεστέρου ἐπικαθίσαντος εἰς τὸ νότιον τοίχωμα του τοίχου, ὁ ὁποῖος προχείρως εἶχεν οἰκοδομηθῆ διὰ πελεκητῶν πωρολίθων καὶ ἄλλων λίθων, ληφθέντων ἐκ καταστραφέντων κτηρίων. Ἀφοῦ ἐβεβαιώθη ὅτι οἱ ἐντὸς τοῦ περιφράγματος λίθοι, ἐν μέρει ἐμπτηγμένοι ἐντὸς τοῦ πληροῦντος τὸν χῶρον λευκάζοντος στρώματος, δὲν ἀπετέλεσαν ἐστίαν, ἐξετοπίσθησαν καὶ ἐκαθαρίσθη ὀλόκληρος ὁ χῶρος, ἀφαιρεθείσης καὶ τῆς ὑπολοίπου ἐπιχώσεως. Ἀπεδείχθη τότε ὅτι ὁ χῶρος οὗτος εἶχε πληρωθῆ ὑπὸ παχέος λευκάζοντος στρώματος συμπαγοῦς χώματος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀνοιχθῆ ὀχετός, διακλαδιζόμενος πρὸς δύο κατευθύνσεις, πρὸς τὸν κυρτούμενον τοῖχον τοῦ βάθους καὶ πρὸς τὸ νότιον τοίχωμα. Τὸ κτήριον ἀποκλείεται νὰ ἦτο ἀσβεστοκάμιнос, εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς ὁποίας θὰ ὠφείλετο ἢ ἀσβεστοποίησης τοῦ ἐσωτερικοῦ ὑλικού· ἢ ἐσωτερικῆ διαρρύθμισις δὲν συμφωνεῖ πρὸς μίαν τοιαύτην ἐρμηγείαν, ἢ ὁποία ἀποκλείεται καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς καλῆς διατηρήσεως τῶν περιμετρικῶν τοίχων. Προφανῶς ἐγένετο χρῆσις τοῦ περιφράγματος δι' ἐργαστηριακὴν τινα χρῆσιν, ἥτις ὅμως δὲν δύναται νὰ προσδιορισθῆ. Ἐντὸς αὐτοῦ δὲν ἀνευρέθησαν ἀντικείμενα, ἐκ δὲ τῶν ὀχετῶν, οἱ ὁποῖοι πλευρίζονται ὑπὸ λίθων καὶ εἶναι ἐπεστρωμένοι διὰ μικρῶν χαλίκων, προῆλθον μόνον ὄστρακα τῆς πρώτης φάσεως τοῦ ἀνακτόρου, μικρὸν τεμάχιον λιθίνου πώματος ἀγγείου, δύο ἄωτα κωνικὰ κύπελλα καὶ πρισματικὸν ρίνισμα στεατίτου.

Δι' ἐργαστηριακὴν χρῆσιν προσωρίζετο, φαίνεται, καὶ ὁ ὑπαιθρος χῶρος, ὁ ὁποῖος διεμορφοῦτο μετὰξὺ τοῦ παχέος τοίχου τοῦ περιβόλου, τοῦ πρὸς τὴν ὁδὸν τοῦ λιμένος, καὶ ἄλλου κυρτουμένου, προχείρως πως ὠκοδομημένου, τοίχου. Ἐκεῖ, ἰδίᾳ ἀμέσως ὀπισθεν τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ ἀποχωρητηρίου, ἀνευρέθη ὑλικὸν ἐπιβεβαιοῦν τὴν ἐπὶ τόπου γινομένην ἐργαστηριακὴν ἐργασίαν. Ἰδίᾳ ἀνεκαλύφθη μεγάλη ποσότης, ἄνω τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα τεμαχίων, τῶν περιέργων ἐκείνων τριπλεύρων πρισματικῶν ἢ ἀτρακτοειδῶν ρινισμάτων ἐκ στεατίτου (πίν. 256), τῶν ὁποίων πολλὰ μεμονωμένα τεμάχια ἀνευρέθησαν διεσπαρμένα σχεδὸν εἰς ὀλόκληρον τὴν ἑκτασιν τοῦ ἀνακτόρου, ἰδίᾳ κατὰ τὸν βόρειον αὐτοῦ τομέα. Τὰ ἀντικείμενα ταῦτα ἀνευρέθησαν εἰς σχετικῶς λεπτὸν στρώμα, πάχους 0.10 - 0.20 μ., καὶ εἰς μικρὰν σχετικῶς ἑκτασιν· πλὴν τῶν ὀλοκλήρων ὑπῆρχον καὶ πολλὰ εἰς τεμάχια, ὡς ἐπίσης ὀλίγοι ἀκανόνιστοι πυρῆνες στεατίτου, ἀποδεικνύοντες ὅτι ἢ ἐπεξεργασία ἐγένετο ἐπὶ τόπου· ὁ στεατίτης

ἦτο ἐλαιόχρους, τεφρὸς ἢ ποικίλοντος χρώματος. Τὴν ἐπὶ τόπου ἐργασίαν ἀπεδείκνυον ἄλλοι ἡμιεπεξεργασμένοι πυρῆνες καὶ μικρά τινα χαλκᾶ ἐργαλεῖα, τῶν ὁποίων κύρια ἦσαν δύο ζεύγη τριγωνικῶν λεπίδων κυρτουμένων ἐλαφρῶς, κατὰ τὰ κοπτερά ἄκρα, μὲ μακρὸν μίσχον· ἀσφαλῶς πρόκειται περὶ ζεύγους λαβίδων, τῶν ὁποίων τὰ αἰχμηρὰ στελέχη ἐσφηνοῦντο εἰς ξυλινὴν λαβὴν. Μακρὰ ρίζα ὀδόντος ζῦου εἶχε χρησιμοποιοῦν ὡς βελόνη. Μετ' αὐτῶν περισυνελέγη κυλινδρικός πυρῆν, ἀποσπασθεὶς ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ κατασκευαζομένου λιθίνου σκεύους, καὶ μικρότατον πλακίδιον ἐκ κυάνου, διασφῶζον δύο ἀκμάς. Τέσσαρα τεμάχια μικρῶν λιθίνων ἀγγείων περισυνελέγησαν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, πρὸς τὸν Β. τοῖχον, τὸ ἐν ἐκ χείλους ρυτοῦ. Εἰς τὸν αὐτὸν χώρον συνελέγησαν ὀλίγα ἄωτα κωνικά κύπελλα καὶ ὄστρακα χαρακτηριστικὰ τῆς πρώτης φάσεως τοῦ ἀνακτόρου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποιοῦντο ὁ χώρος οὗτος ὡς ἐργαστήριον. Περισυλλεγὲν ὕφαντικὸν βάρος ἦτο ἐπίσης τοῦ παλαιότερου παραλληλεπίπεδου τύπου. Τμῆμα λιθίνου τριπτήρος καὶ τεμάχια διαλυθέντος λιθίνου σκεύους ἴσως ἀνήκον εἰς τὸ αὐτὸ ἐργαστήριον. Ὁ προορισμὸς ὅμως τούτου παραμένει ἄγνωστος, ἀφοῦ δυσερμήνευτα εἶναι τὰ πρισματικὰ τεμάχια τοῦ στεατίτου. Ἄν πρόκειται περὶ ἀπλῶν ριניσμάτων, ὑπολειμμάτων ἐργασίας λιθοξόου σκευῶν ἐκ μαλακοῦ λίθου, ὡς λ.χ. ἀναγλύφων ἀγγείων, δὲν κατανοεῖ τις διατί ταῦτα κατὰ κανόνα ἔχουν πρισματικὸν ἢ ἀτρακτοειδῆ σχῆμα, ἔστω καὶ ἐν μέρει ἀκανόνιστον. Νοτιώτερον, πρὸς τὸν καμπυλούμενον τοῖχον, ΝΑ. τοῦ τραπεζοειδοῦς περιφράγματος, ἀνευρέθησαν καὶ ἄλλα ἄωτα κωνικά κύπελλα καὶ τμῆμα ἐκ τῆς βάσεως καὶ παρειάς εὐμεγέθους κυλινδρικοῦ σκεύους ἐκ μελανοῦ λίθου. Ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ χώρου ἐξετείνεται πυκνὴ λιθορριπή, διὰ τῆς ὁποίας ἐπληρώθη οὗτος κατὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης περιόδου, ἵνα ἀνυψωθῇ τὸ ἐπίπεδον καὶ κατασκευασθῇ δάπεδον ὑψηλότερον. Εἰς τὴν καλύψασαν τὴν λιθορριπὴν ἐπιχώσιν ἀνευρέθησαν τεμάχια παχέος κονιάματος, ἴσως ἐκ φορητοῦ βωμοῦ, τμῆμα ἐκ τοῦ πυθμένος μελανοῦ λιθίνου σκεύους καὶ λιθίνον προχοῖδιον μὲ προχοήν. Χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι τόσον ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως αὐτῆς ὅσον καὶ ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως ἣτις ἐπλήρωσε τὸν δυτικῶς τοῦ ἀποχωρητηρίου χώρον ἀνευρέθησαν μικρὰ τεμάχια τῆς σπογγώδους χυτῆς μάζης, τῆς ὁποίας ἡ προέλευσις ἐθεωρήθη ἡφαιστειακῆ. Παρόμοια τεμάχια, ἐν εὐμέγεθες, περισυνελέγησαν ἐπίσης εἰς τὴν ἐπιχώσιν τοῦ χώρου ΝΑ. τοῦ καμπυλουμένου τοίχου. Ὁ τελευταῖος οὗτος εἶναι ἄνευ θεμελίων καὶ προφανῶς ἀπετέλεσε πρόχειρον κατασκευάσμα πρὸς διαχωρισμὸν τοῦ χώρου κατὰ τὴν τελικὴν φάσιν τοῦ ἀνακτόρου. Πρὸ τούτου κατέπεσεν ἐκ τοῦ ΝΑ. τοίχου τοῦ τραπεζοειδοῦς περιφράγματος εὐμεγέθης πελεκητὸς λίθος. Κατὰ τὴν ἄλλην πλευράν, πρὸς τὰ ΝΑ., κατεκρημνίσθησαν ἐκ τοῦ καμπυλουμένου τοίχου πολλοὶ λίθοι, οἵτινες ἐκάλυψαν παχὺ στρώμα ὄστράκων, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀπορριφθῆ ἐκεῖ, πάντα χαρακτηριστικὰ τῆς πρώτης φάσεως τοῦ ἀνακτόρου, τινὰ δὲ καὶ παλαιότερα. Μετὰ τούτων συνανάμικτα ὑπῆρχον πολλὰ κονιάματα ποι-

κίλων χρωμάτων, ἰδίᾳ ὤκρου, ἐρυθροῦ καὶ λευκοῦ, ἀλλ' ὄχι μὲ θέματα διακοσμητικὰ ἢ παραστατικά. Ἐκεῖ ἀνευρέθησαν καὶ δύο συναρμοζόμενα τεμάχια διπλῶν ἱερῶν κεράτων. Προφανῶς πρὸς τὴν πλευρὰν ταύτην ἀπερρίφθησαν τὰ συντρίμματα μετὰ τὴν πρώτην καταστροφὴν περὶ τὸ 1500 π.Χ. Καὶ πρὸς τὴν πλευρὰν ταύτην ἐρρίφθη ἐπίσης στρῶμα λατύπης ἐκ μικρῶν λίθων. Ἡ ἔρευνα ὅμως ἐκεῖ δὲν ἐτελείωσε καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς τοῦ χαρακτῆρος τοῦ χώρου.

ΤΟ ΒΟΡΕΙΩΣ ΤΗΣ ΟΔΟΥ
ΛΙΜΕΝΟΣ ΟΙΚΗΜΑ

Κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἀνασκαφικὴν περίοδον, ἀμέσως ἔξω καὶ πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ ἀποκλιθέντος Ἰσχυροῦ κτηρίου, εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἐξερεύνησις οἰκοδομικοῦ συγκροτήματος, τὸ ὁποῖον ἐνεφάνιζεν ἐνδιαφέρον, ἐπειδὴ τὸ περιεχόμενον τῶν δωματίων του ἀνῆκεν εἰς τὴν πρώτην νεοανακτορικὴν φάσιν. Τοῦτο εὐρίσκειτο εἰς τὴν ρίζαν ἰσχυροῦ ἀντερεισματικοῦ, ἐν μέρει καταρρευσαντος, τοίχου, ὅστις ἀντεστήριζε τὸ ἀνάχωμα τοῦ πρὸς Βορρᾶν ἐκτεινομένου ἐπιπέδου, ἐπίσης ἐκτεινομένου ἀνατολικῶς τοῦ Ἰσχυροῦ κτηρίου. Δὲν εἶχε τότε βεβαιωθῆ ἡ ἔκτασις πρὸς Ἀνατολὰς καὶ Νότον τοῦ κτηρίου τούτου, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἀποκλεισθῆ τὸ ἐνδεχόμενον ὅτι εἰς αὐτὸ ἀνῆκεν ἡ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ λιμένος ἀνακαλυφθεῖσα πρόσοψις. Ἡ περαιτέρω ἔρευνα τοῦ τομέως τούτου ἐνεφάνισε πολλὰς δυσχερείας, λόγῳ τοῦ ὅτι οἱ ἀποκαλυπτόμενοι τοῖχοι ἀνῆκον εἰς διαφόρους περιόδους καὶ ἔχουν ποικίλον χαρακτῆρα, ἀφοῦ ἄλλοι ὑπῆρξαν ἀπλῶς ἀντερεισματικοί, ἄλλοι ἀπετέλεσαν τμήματα τῶν προσβάσεων, ἄλλοι τέλος ἀνῆκον εἰς τὰ διαδοχικῶς οἰκοδομηθέντα κατὰ τὴν παλαιοανακτορικὴν καὶ τὴν νεοανακτορικὴν περίοδον κτήρια. Τὴν ἔρευναν ἐδυσχέρανε καὶ τὸ γεγονός ὅτι πολλοὶ τοῖχοι κατέρρευσαν, τοῦ ὕλικου των διαστρωθέντος εἰς σειρὰς κατὰ τρόπον ὥστε νὰ δημιουργῆται ἡ ἐντύπωσις πραγματικῶν τοίχων. Παρὰ ταῦτα ἡ ἐπιμελῶς διενεργηθεῖσα στρωματογραφικὴ ἔρευνα ἀπέδωσε σημαντικὰ ἀποτελέσματα καὶ διεσάφησε πολλὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα εἶχον παραμείνει σκοτεινὰ.

Ἀπὸ τῆς Δ. γωνίας τῆς προσόψεως, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἀρχεται ἡ βαθμιδωτὴ ἄνοδος τῆς διακλαδώσεως τῆς ὁδοῦ τοῦ λιμένος, μέχρι τοῦ δυτικοῦ ἔξωτερικοῦ τοίχου τοῦ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον ἀνασκαφέντος δωματίου μὲ τὰ ἀγγεῖα, ἡ γραμμὴ εἶναι τελείως εὐθεῖα, τοῦτο δὲ καθιστᾷ λίαν πιθανόν ὅτι πρόκειται περὶ ἐνὸς μόνου οἰκοδομικοῦ συγκροτήματος, παρὰ τὸ ὁποῖον ἀνέρχεται πρὸς τὸν λόφον ἢ ὁδός. Δὲν κατέστη ὅμως δυνατὴ ἡ ὀλοκλήρωσις τῆς ἐρεύνης τούτου, διότι διὰ τοῦ χώρου αὐτοῦ ἐγένετο ἡ πρόσβασις τῶν αὐτοκινήτων διὰ τὴν ἀποκόμισιν τῶν χωμάτων καὶ λίθων. Ὡς ἀπεδείχθη, ὁ ἰσχυρὸς ἀντερεισματικὸς τοῖχος τοῦ ἀνωτάτου ἰσοπέδου ᾠκοδομήθη μόνον κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν· τὸ κτήριον εἰσεχωρεῖ περαιτέρω πρὸς Βορρᾶν ὑπὸ τοῦτον. Ἐπομένως αἱ ἀναζητούμεναι δίοδοι θὰ ἀνήγοντο ἐπίσης εἰς τὴν τελικὴν φά-

σιν καὶ θὰ ἔδει νὰ ἦσαν ἄσχετοι μὲ τὸ προϋπάρξαν κτήριο. Ἄν μία τούτων ὑπῆρξεν ἐκείνη, τῆς ὁποίας εἶχον διακριθῆ ὠρισμένοι πλάκες, σχηματίζουσαι εἶδος βαθμίδων, τελικῶς δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ βεβαιωθῆ λόγῳ τῆς εἰς μεγάλην κλίμακα ἐπελθούσης καταρρεύσεως τμήματος τοῦ ἀντερεισματικοῦ τοίχου. Τούτου παρηκολουθῆθησαν ἐκ τῶν ἄνω εἰς σειρὰν λίθοι, τῶν ὁποίων εἷς λίαν ἐπιμήκης, διαταραχθέντες ἐν μέρει ἐκ τῆς καταρρεύσεως. Ἄλλοι ἀντιστηρίζοντες τοῖχοι εὐρίσκονται πολὺ νοτιώτερον, κατὰ τὸ κράσπεδον τῆς σημερινῆς προσβάσεως εἰς τὸν χῶρον τῆς κλιτύος, προχεύως δι' ὄγκωδῶν λίθων ὠκοδομημένοι, ὄχι ἀκριβῶς παραλλήλως πρὸς ἀλλήλους. Τούτων διεκρίνοντο δύο κύριαι γραμμαί. Ἡ ὑπαρξίς τούτων δὲν ἐπέτρεψε τὴν ἔρευναν τῶν ὑποκειμένων στρωμάτων, διότι ἐκρίθη ὀρθόν, ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ μέχρι τῆς προόδου τῆς ὄλης ἐρεύνης τοῦ τομέως, νὰ μὴ διαλυθοῦν. Ὡς προεβλέφθη, τὸ κτήριο ἐκτείνεται πρὸς Ἀνατολὰς εἰς μῆκος ὑπερβαῖνον τὰ 14 μέτρα, σημείου μέχρι τοῦ ὁποίου ἐπροχώρησεν ἡ ἀνασκαφή (πίν. 255β). Τὸ σχέδιον κατόψεως τῶν κτηρίων δι' ἐκάστην περίοδον δὲν κατέστη σαφές, ἀφ' ἑνὸς διότι ἡ ἔρευνα δὲν ἐπερατώθη, ἀφ' ἑτέρου διότι ἡ καλλιέργεια καὶ οἱ ἀντερεισματικοὶ τοῖχοι κατέστρεψαν τμήματα τοῦ κτηρίου τῆς πρώτης ἀνακτορικῆς φάσεως καὶ αἱ θεμελιώσεις διετάραξαν ἐν μέρει τὰ ὑποκείμενα παλαιοανακτορικά λείψανα.

Ἐκ τοῦ κυρίου δωματίου Α μικρὰ κλιμακίς τριῶν βαθμίδων ἀνήρχετο εἰς τὴν στενὴν πλακόστρωτον διάβασιν, τὴν μεταξὺ τῆς κρηπίδος τῆς κλίμακος τοῦ Ἰσχυροῦ κτηρίου καὶ τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ κτηρίου. Ἡ στενότης τῆς διόδου ταύτης, τῆς ὁποίας τὸ πλακόστρωτον περιορίζεται εἰς μίαν σειρὰν πλακῶν, ἔφερεν εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ἐπρόκειτο ἴσως περὶ ὄχετοῦ μὲ καλυπτῆρας, διακλαδιζομένου πρὸς τὸν ὄχετόν, ὅστις ἀνεκαλύφθη ἐντὸς τοῦ κυρίου δωματίου. Ἡ ὑπόθεσις δὲν ἐπεβεβαιώθη. Δὲν ἀποκλείεται νὰ πρόκειται περὶ μέρους τῆς ἀρχικῆς πλακοστρώτου ὁδοῦ, τὸ ὁποῖον παρέμεινεν ἀκάλυπτον μετὰ τὴν κατασκευὴν τῆς κρηπίδος τῆς κλίμακος τοῦ Ἰσχυροῦ κτηρίου. Μεταξὺ τῆς τελευταίας ταύτης καὶ τῆς Δ. γωνίας τοῦ δωματίου περισυνελέγησαν τμήμα μικροῦ κομποῦ λιθίνου ἀγγείου, μὲ γωνιούμενον τοίχωμα καὶ μικρὰν ἀπόφυσιν, πῆλινον δισκοειδὲς ἀμφικυρτον ὕφαντικὸν βάρος καὶ τετρημένος λίθος, ἴσως χρησιμοποιοηθεὶς ὡς στάθμη. Κατὰ τὸν καθαρισμόν τοῦ ὄχετοῦ ἐντὸς τοῦ κυρίου δωματίου περισυνελέγησαν ὄστρακα παλαιοανακτορικοῦ χαρακτῆρος, μῦξα λύχου MM III τύπου, κάλυμμα ἐπίπεδον λύχου καὶ παραλληλεπίπεδον ὕφαντικὸν βάρος. Ποικίλα θαλάσσια ὄστρεα, τινὰ πορφυρῶν, περισυνελέγησαν κατὰ τὸν καθαρισμόν τῆς κρηπίδος τοῦ βορείου ἀντερεισματικοῦ τοίχου. Τὸ ὡς γωνιακὸν περίφραγμα χαρακτηρισθὲν κτίσμα ἄνευ βαθείας θεμελίωσεως κατὰ τὴν Α. γωνίαν τοῦ δωματίου ἀπεδείχθη ὅτι εἰσεχώρει ὑπὸ τὸν ἀντερεισματικὸν τοῖχον καὶ ἦτο εὐρυχωρότερον ἀφ' ὅ,τι ἀρχικῶς ὑπετέθη. Ἀμέσως ἀντολικῶς τούτου παρείχετο ἡ ἐντύπωσις ἀνοίγματος διόδου πρὸς τὸ

ὑπερκείμενον ἐπίπεδον, τελικῶς ὅμως ἀπλῶς ἐβεβαιώθη ὅτι τὸ κτήριον εἰσέδυσεν ὑπὸ τὸν ἀντερεισματικὸν τοῖχον. Εἰς τὴν ἐπίχωσιν τοῦ περιφράγματος περισυνελέγησαν τμῆμα κυλινδρικοῦ τριπτῆρος ἐκ κροκαλοπαγοῦς λίθου καὶ χαρακτηριστικὸς MM III λύχνος μονόμυξος με ἀυλακώσεις περὶ τὸ κεντρικὸν ἄνοιγμα καὶ κοσμήματα μορφῆς βοστρυχιδίων. Εἰς λίθος με βάθυσμα, ἴσως ὅλμος ἄξονος θύρας, ἀνευρέθη βορειότερον. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ περιφράγματος ἔκειντο εὐμεγέθης λεκανοειδῆς σκάφη (γούρνα), ἐξωτερικῶς ἀκανονίστος, προφανῶς ἐργαστηριακῆς χρήσεως, κάτω μέρος εὐμεγέθους πηλίνου σκεύους, πῆλινος λύχνος με ἐπίπεδον περιχέλωμα καὶ δύο ἄλλα κοινὰ ἀγγεῖα. Ἐσώτερον περισυνελέγησαν τεμάχιον λιθίνου σκεύους με ἀναθύρωσιν, ἴσως ἐκ λαίμου ρυτοῦ, καὶ δύο μελανογάνωτα κύπελλα τῆς MM III περιόδου. Κυβικὸν ὕφαντικὸν βάρος ἀνευρέθη ἐντὸς τοῦ δωματίου, σχεδὸν ἐπὶ τοῦ ἐπιπολάζοντος βράχου τοῦ δαπέδου, ὅστις εἶχε καλυφθῆ διὰ τοῦ στρώματος τῶν ὀστράκων καὶ τεμαχίων ἀγγείων πρὸς διαμόρφωσιν δαπέδου. Τὸ στρῶμα τοῦτο, ὡς ἀπεδείχθη, ἐξετείνεται καὶ ἄνω τοῦ κρημισθέντος δυτικοῦ τοίχου τοῦ δωματίου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι εἶχε γίνῃ πλήρης ἐπίχωσις τῶν παλαιότερων ἐρειπίων. Εἰς τὸν βόρειον τοῖχον ἐνετοιχίσθη, εἰς τὸ κατώτερον παρὰ τὸ περίφραγμα τμῆμα, τὸ ἥμισυ εὐρείας πηλίνης λεκάνης, τοποθετηθὲν κατακορύφως. Τὸ ἄνοιγμα ἐκλείσθη διὰ πλακός. "Ἀγνωστον εἶναι ἂν τοῦτο ἐγένετο ἐπίτηδες πρὸς σχηματισμὸν μικρᾶς κρύπτης.

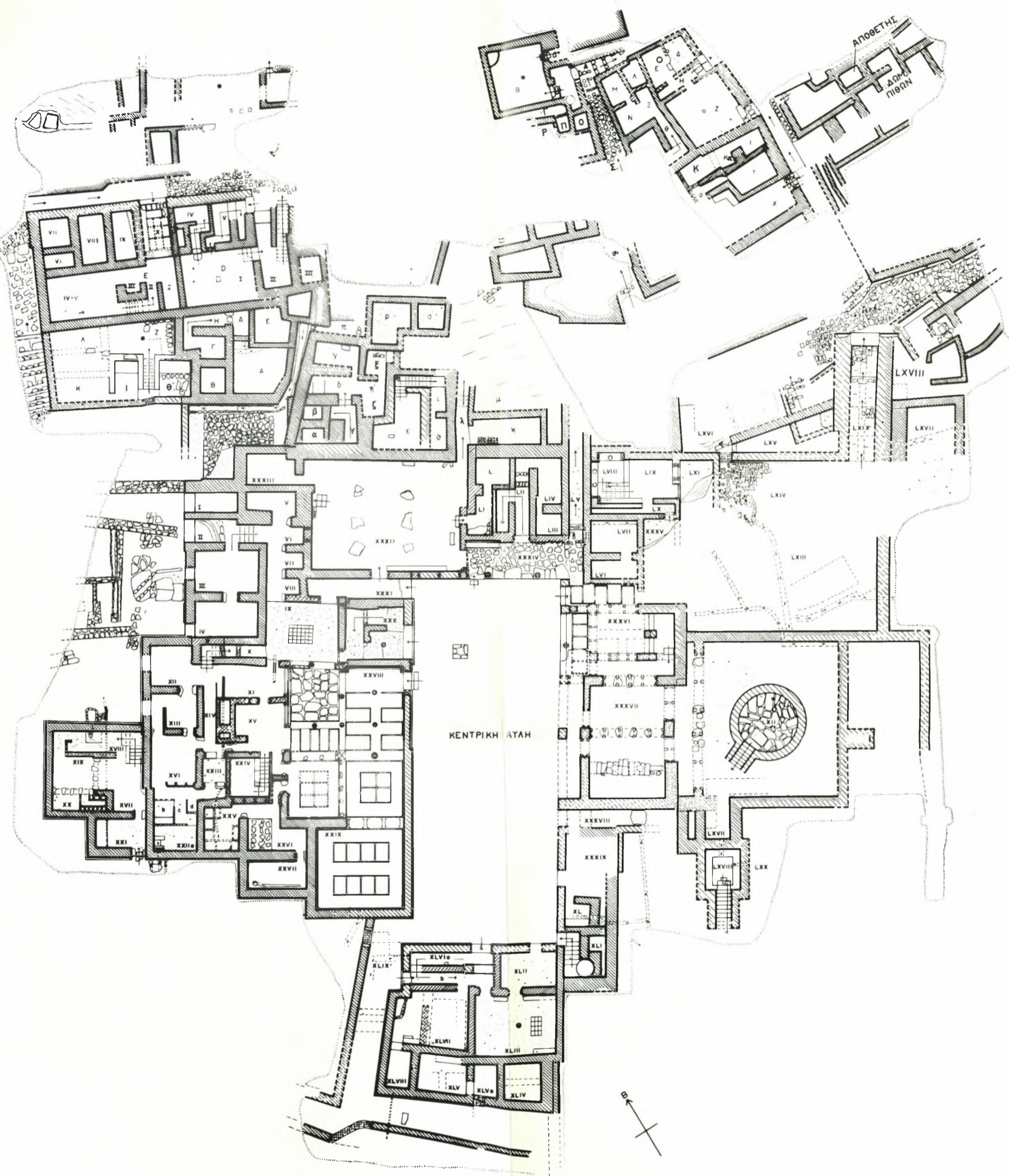
Ἐξ ἀμέσως πρὸς Νότον χώρος εἶχε χαρακτηρισθῆ δωματίον Β, ἀλλ' ἡ περαιτέρω ἔρευνα δὲν ἀπεκάλυψε τὸν δυτικὸν τοῖχον, ὅστις, ἂν ἀρχικῶς ὑπῆρχε, θὰ κατεστράφη τελειῶς χωρὶς νὰ ἀφήσῃ ἔχνη· ἴσως ἡ υπαρξὶς θύρας κατὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν θὰ ἐδικαιολόγῃ ὅτι δὲν συνήπτετο μετὰ τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ δωματίου Α· ἀνευρέθη ὅμως τμῆμα τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου, τοῦ ὑπολοίπου τοῦ μετὰ τοῦ νοτίου ἐξαφανισθέντων κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν διατεμνόντων τὸν χώρον ἀντερεισματικῶν. Πλήθος λίθων κατεκρημνίσθη ἐκ τοῦ βορείου τοίχου ὑπὸ τούτους ἀνεκαλύφθη τμῆμα εὐμεγέθους ἀγγείου καὶ μικκύλον πῆλινον εἰδῶλιον με ἀνυψωμένας τὰς χεῖρας. Εἰς παχὺς τοίχος, ἀναφανεῖς ὑπὸ τὸ στρῶμα τῶν λίθων καὶ διατέμνων τὸν χώρον ἐκ Β. πρὸς Ν., ἀνήκει, φαίνεται, εἰς προγενεστέραν περίοδον. Πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα ἡ ἐπίχωσις κατὰ τὸ βάθος ἦτο σκληρά. Πρὸς τὴν πλευρὰν ταύτην περισυνελέγησαν ὕφαντικά τινα βάρη τοῦ ἀμφικύρτου δισκοειδοῦς τύπου.

Ἐξ ὀλόκληρος ὁ ΝΑ. χώρος μετὰξὺ τῶν δύο ἐπιμήκων ἀκανονίστων ἀντερεισματικῶν τοίχων, κατευθυνομένον ἐκ Δ. πρὸς Α., ἦτο πλήρης ἐκ πολὺ μεγάλων λίθων, τῶν ὁποίων ἡ ἀπομάκρυνσις ἐδημιούργησε μεγάλας δυσκολίας, διότι ἐπροχώρουν εἰς μέγα βάθος. Ἡ φύσις τῶν τοίχων τούτων ὡς ἀντερεισματικῶν ἀπεδεικνύετο καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐνεφάνιζον μίαν μόνον σχετικῶς κανονικὴν ὄψιν, τῆς ἔσω πλευρᾶς οὐσῆς λίαν ἀνωμάλου. Δυτικώτερον ἀνεφάνη τοῖχος παράλληλος πρὸς τὴν πρόσοψιν τοῦ Ἰσχυροῦ κτηρίου, ἀποτελεῶν

προφανῶς ἐπέκτασιν τοῦ ἐξαφανισθέντος δυτικοῦ τοίχου τοῦ χώρου Β. Μεταξὺ τούτου καὶ τῆς μνημονευθείσης προσόψεως θὰ ἀνήρχετο ἡ ἀνωφερῆς διακλάδωσις τῆς ὁδοῦ λιμένος. Ἡ ἔρευνα ὅμως κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο δὲν ἐτελείωσε λόγῳ τῶν μεγάλων ἐπὶ τῆς διαβάσεως ταύτης καταπεσόντων ὀγκολίθων. Ἀμέσως ὅμως πρὸς Ἀνατολάς, βαθύτερον, ἀπεκαλύφθη ἄλλος παράλληλος τοίχος· οὗτος ὅμως ἀπεδείχθη ὅτι ἀνήκεν εἰς παλαιοανακτορικὸν κτήριον, τοῦ ὁποίου ἐν συνεχείᾳ ἀπεκαλύφθησαν ἄλλοι τοῖχοι, εἰς καθέτως μετὰ τοῦ πρώτου συναντώμενος καὶ βαίνων πρὸς Ἀνατολάς, παρακολουθηθεὶς εἰς μῆκος 8 μέτρων, καὶ ἄλλος ἀποτελῶν κάθετον πρὸς Βορρᾶν βαῖνον διαχωρίσμα. Τὰ εἰς τὸ βαθὺ τοῦτο στρώμα ἀνακαλυφθέντα ὄστρακα εἶναι πάντα παλαιοανακτορικὰ καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει τὴν χρονολογίαν τοῦ κτηρίου, τὸ ὁποῖον ἀνῆκε, φαίνεται, εἰς τὸν οἰκισμὸν τὸν προϋπάρξαντα τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἀνακτόρου. Μεταξὺ τῶν δύο παραλλήλων τοίχων ἀνεφάνη ἄλλος τοίχος, σχεδὸν παράλληλος καὶ αὐτός, ἀλλ' ἔλαφρῶς καμπτόμενος, ἐπίσης παλαιοανακτορικῶν χρόνων. Εἰς τὴν ἐκεῖ ἐπίχωσιν περισυνελέγη παραλληλεπίπεδον ὕφαντικὸν βᾶρος μὲ τύπον σφραγιῆδος, τοῦ ὁποίου δὲν διακρίνεται τὸ θέμα, μικρὸν τμήμα λιθίνου ἀγγείου καὶ κρύσταλλος χαλαζίου. Κατὰ τὴν ρίζαν τοῦ παραλλήλου πρὸς τὴν πρόσοψιν τοῦ Ἰσχυροῦ κτηρίου τοίχου ἀνεφάνη βαθὺ κωνικὸν λοπάδιον μὲ ἐπιπεδούμενον χεῖλος καὶ ἄλλο τμήμα παλαιοανακτορικοῦ ἀγγείου. Οἱ ἀντερεισματικοὶ τοῖχοι ἐπεκάθισαν ἐν μέρει ἐπὶ τοῦ παλαιοανακτορικοῦ κτηρίου καὶ πρὸς πλήρη ἀποκάλυψιν του εἶναι ἀπαραίτητος ἡ κατεδάφισις των, ἥτις ὅμως ἀνεβλήθη ἐπὶ τοῦ παρόντος. Εἰς τὴν βαθεῖαν ἐπίχωσιν βορείως τοῦ μακροῦ παλαιοανακτορικοῦ τοίχου περισυνελέγη κωνικὸν κύπελλον μὲ καστανήν χρῶσιν, κατὰ δὲ τὴν διασταύρωσιν μὲ τὸν πρὸς Βορρᾶν βαίνοντα τοῖχον κολουροπυραμιδικὸν ὕφαντικὸν βᾶρος. Εἰς τὴν βαθυτέραν ἐπίχωσιν εὐμέγεθες τεμάχιον ἡμιεκαυμένου ξύλου θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς χρονολογίας διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Ἀνθρακος 14. Παρὰ τὴν πρὸς Νότον βλέπουσαν γωνίαν περισυνελέγησαν τεμάχια λιθίνου σκεύους μετρίου μεγέθους. Οἱ ἀποκαλυφθέντες παλαιοανακτορικοὶ τοῖχοι πιθανῶς συνέχονται μὲ τοὺς παλαιοανακτορικοὺς τοίχους τῶν δωματίων, τὰ ὁποῖα ἀπεκαλύφθησαν ἀμέσως ἀνατολικῶς τοῦ δωματίου Α καὶ τοῦ χώρου Β· ὁ ἀνατολικώτερος τῶν ἀποκαλυφθέντων τοίχων τοῦ τομέως τούτου, βαίνων ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, τείνει νὰ ἐνωθῇ μὲ τὴν πρὸς Ἀνατολάς προέκτασιν τοῦ νοτίου μακροῦ παλαιοανακτορικοῦ τοίχου.

Ἀνατολικῶς τοῦ εὐρυχώρου δωματίου Α, εἰς βαθύτερον στρώμα, διαμορφοῦνται δύο μικρὰ δωμάτια, τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον καὶ μικρότερον ἐμφανίζεται ὡς νὰ εἶχε διπλοῦς τοίχους. Οὐδεμία εἴσοδος διακρίνεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἀνευρέθη τοῦτο ἐντελῶς πλήρες ἀγγεῖον, ἐχαρακτηρίσθη ἀποθέτης. Τὰ πλεῖστα τῶν σκευῶν ἦσαν θρυμματισμένα ἐκ τῶν ἐπ' αὐτῶν καταπεσόντων λίθων καὶ ἐκ τῶν παμπληθῶν ριζῶν, αἵτινες διεσέδυσαν. Μεταξὺ ἄλ-

λαν διεκρίνοντο μεγάλη ὕδρια μὲ τοξοειδεῖς λαβὰς καὶ στρογγύλον στόμιον, δύο προχοῖσσαι, πρόχους μετρίου μεγέθους μὲ σκοτεινὴν χρῶσιν, τὸ κάτω μέρος εὐμεγέθους δοχείου, μελανογάνωτον κύπελλον τοῦ διωρόφου τύπου, τὸ κάτω τμήμα λιθίνου κυλινδρικοῦ ἀγγείου, τὸ κάτω μέρος μικρᾶς τριποδικῆς χύτρας μὲ κάθετον λαβήν, ἄλλα τμήματα πρόχων, προχοῖσκάων, εὐρέος κυάθου, διωρόφων μελανογανώτων κυπέλλων καὶ τεμάχια πρόχου μὲ προχοήν. Τὸ σύνολον ἔδιδεν ἐντύπωσιν σκευῶν τῆς παλαιοανακτορικῆς ἢ ὅπως πρῶϊμου νεοανακτορικῆς περιόδου. Μετ' αὐτῶν περισυλλεγῆ καὶ ὀστέϊνος ὀπεύς. Ἐπὶ τὸ στρῶμα τῶν ἀγγείων τοῦ ἀποθέτου ἀνεφάνη μικρὰ ἀκανόνιστος σκάφη (γοῦρα). Ὁ διπλοῦς τοῖχος θὰ ἤρμηνεύετο ἂν ἡ ἐσωτερικὴ κρηπίς τούτου ἦτο θρανίον, ἐκτεινόμενον καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας πλευράς. Τὸ δεύτερον, ἀμέσως πρὸς Ἀνατολὰς, μικρὸν δωμάτιον οὐδὲν σχεδὸν ἀπέδωσε, πλὴν ὀστράκων παλαιοανακτορικοῦ χαρακτῆρος, μικρὸν ἐλίσσόμενον πόδα χυτρίσκης καὶ τεμάχιον ἀπηθρακωμένου ξύλου. Στρῶσις βαθέως κεραμόχρους, ἱκανῶς συμπαγῆς ἐκάλυπτε τὸ δάπεδον. Τὸ δωμάτιον ἐπεκοινώνει διὰ θύρας πρὸς τὰ ἀμέσως πρὸς Νότον διαμορφούμενα διαμερίσματα, τὰ ὅποια ἐκ τῶν ἐν μέρει ἀνακαλυφθέντων διαχωρισμάτων φαίνεται ὅτι ἦσαν τρία. Τὸ μεσαῖον ἔλαβε τὸ ὄνομα Δωμάτιον τῶν πίθων ἐκ τῶν ἐντὸς αὐτοῦ ἀνευρεθέντων δύο πίθων (πίν. 257α). Κατὰ τὴν Β. γωνίαν εἶχε διαφυλαχθῆ ἐντὸς ἀποθέτου, δημιουργηθέντος διὰ γωνιακοῦ τοιχείου, ἀμφορεὺς μὲ ὑψηλὴν ὠοειδῆ κοιλίαν, δύο ὀριζοντίας λαβὰς κατὰ τὸ μέσον τοῦ σώματος καὶ λαμόν χωνοειδῶς διανοιγόμενον εἰς κυκλικὸν χεῖλος, χαρακτηριστικὰ δηλαδὴ παλαιοανακτορικοῦ σχήματος (πίν. 257β). Δύο πίθοι εἶχον καταπέσει εἰς λοξὴν θέσιν, ὁ πρῶτος πρὸς τὸ ἄνοιγμα τῆς βορείου θύρας, παρὰ τὸ ὅποιον ἦτο ἀρχικῶς τοποθετημένος, ὁ δεύτερος ἐκ πλινθοειδοῦς τετραγωνικῆς βάσεως, τοποθετημένης παρὰ τὸ ἄκρον τοῦ δυτικοῦ διαχωρίσματος. Ἀμφότεροι οἱ πίθοι ἦσαν βυτιόσχημοι, διακοσμούμενοι μὲ ἐμπέστους ταινίας καὶ μὲ καταλιβάδας, κατὰ τρόπον χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν παλαιοανακτορικὴν ἐποχὴν. Ὁ πρῶτος (πίθος Α) (πίν. 258β) εἶχε πλατὺ γωνιούμενον χεῖλος, ἐμπέστον σχοινίνην ζώνην κάτω τούτου, ἀνὰ δύο ἐμπέστους ταινίας κατὰ τὸ μέσον, μίαν κατὰ τὸν πυθμένα. Ὁ δεύτερος (πίθος Β) (πίν. 258γ), στρογγυλούμενον χεῖλος μὲ ἐμπέστον ὑπὸ τοῦτο ζώνην, τρεῖς καὶ δύο ἐμπέστους ταινίας περὶ τὸ μέσον καὶ περιταινίαν περὶ τὴν βάσιν. Ἀμφότεροι εἶχον τρεῖς λαβὰς περὶ τὸ χεῖλος καὶ τέσσαρας κατὰ τὸ μέσον, ἐκοσμοῦντο δὲ διὰ καταλιβάδων. Ὡς κατέπεσαν καὶ συνεθλίβησαν ὑπὸ τῶν χωμάτων, παρέμειναν ἐπὶ τόπου συντετριμμένοι εἰς πολλὰ τεμάχια. Δύο ἄλλα σκεύη ἀνευρέθησαν πλησίον τῶν πίθων, ἐν σταμνοειδῆς μὲ ἐρυθρὸν ἐξωτερικὸν ἐπίχρισμα (πίν. 257β) καὶ εἷς εὐμεγέθης ἀμφορεὺς μὲ στρογγύλον στόμιον καὶ μεγάλας λαβὰς, κοσμούμενος διὰ τριῶν ἢ τεσσάρων περιθεουσῶν ταινιῶν. Τὸ καλύψαν χῶμα ἦτο συμπαγές, ἰδιαιτέρως τὸ κατώτερον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀνευρέθη ὁ δεύτερος πίθος. Εἰς τὸ βαθέως καστανόχρουν συμπα-

ΜΙΝΩΙΚΟΝ ΑΝΑΚΤΟΡΟΝ ΖΑΚΡΟΥ

0 5 10 20 30 M
JOSEPH W. SHAW 1969

γές στρώμα τὰ ὄστρακα εἶναι παλαιοανακτορικά καὶ τοῦτο ἐπιβεβαιώνει τὴν χρονολογίαν τοῦ δωματίου καὶ τοῦ περιεχομένου του. Ἄλλος ὀλίγον λοξῶς τοποθετημένος τοῖχος τῆς πρώτης περιόδου τοῦ ἀνακτόρου εἶχε στηριχθῆ ἐπὶ τοῦ βορείου τοίχου τοῦ δωματίου. Τὸ δάπεδον εἶχε κατασκευασθῆ διὰ στιβακτοῦ λευκάζοντος πηλοχώματος. Τὸ ἐπὶ τούτου βαθεῦς κεραμόχρουν συμπαγές στρώμα προῆλθεν ἀναμφιβόλως ἐκ διαλύσεως τῶν πλίνθων τοῦ ἄνω τμήματος τῶν τοίχων ἢ τοῦ ἄνω ὀρόφου. Συνεχίζετο καὶ εἰς τὸ μικρὸν πρὸς Βορρᾶν δωμάτιον, τὸ ὁποῖον διεχωρίζετο ἀπὸ τοῦ δωματίου τῶν πίθων μὲ πρόχειρον φράγμα κατὰ συνέχειαν τοῦ τοιχίσκου τοῦ ἀποθέτου, ἔνθα ἀνευρέθη ὁ ὑδριόμορφος ἀμφορεύς. Ὁ νότιος τοῖχος τῶν διαμερισμάτων τούτων δὲν ἀπεκαλύφθη εἰσέτι, ἴσως καλυπτόμενος ὑπὸ τοῦ ἀντερεισματικοῦ τοίχου τοῦ μέσου τοῦ ὅλου χώρου.

Ἄσκαφῃ εἰσέτι παραμένουν τὰ ἀμέσως πρὸς Ἀνατολὰς διαμερίσματα, τὰ ὁποῖα μόλις ἤρχισαν ἀποκαλυπτόμενα κατὰ τὸ τέλος τῆς ἀνασκαφῆς. Προφανῶς τὸ κτήριον ἐπεκτείνεται ἀνατολικώτερον. Καὶ εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην τὰ εἰς βάθος ἀποκαλυπτόμενα ὄστρακα εἶναι παλαιοανακτορικά. Χαρακτηριστικὰ ἦσαν μικρὰ ποτήρια τύπου tumbler μὲ ταινίας καὶ στολιδώσεις. Μετ' αὐτῶν ἀνευρέθη πηλίνη σφαιρικὴ πεπεσμένη στάθμη.

ΤΟ ΙΣΧΥΡΟΝ ΚΤΗΡΙΟΝ

Διὰ τῆς ἀνασκαφῆς τῆς προηγουμένης περιόδου εἶχε βεβαιωθῆ ἡ μεγάλη ἔκτασις καὶ ἰσχυρὰ κατασκευὴ τοῦ συγκροτήματος τοῦ ἐκτεινομένου ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ Νοτιοανατολικοῦ λόφου σχεδὸν ἀπὸ τῆς περιοχῆς τῆς κυρίας ΝΑ. πύλης μέχρι τοῦ κτηρίου τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου μὲ τὴν ἰσχυρὰν καὶ ὑψηλὴν γωνίαν, τὸ ὁποῖον ἐβεβαιώθη ὅτι ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Hogarth ἐν μέρει ἀνασκαφεῖσα Οἰκία Η. Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ συγκροτήματος ὡς Ἴσχυροῦ κτηρίου ὠφείλετο εἰς τὸ μέγα πάχος καὶ τὴν στερεὰν μεγαλιθικὴν κατασκευὴν τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μεγάλην ἔκτασιν, ὡς αὕτη τότε εἶχε καθορισθῆ. Ἡ συνέχισις τῆς ἐρεύνης μετέβαλε κατὰ τι τὰς βάσεις τοῦ χαρακτηρισμοῦ τούτου, διότι ἀφ' ἑνὸς ἀπεδείχθη ὅτι οὐσιαστικῶς ἐπρόκειτο περὶ δύο συγκροτημάτων, εἰς τὸ δυτικώτερον τῶν ὁποίων ἀνῆκεν ὁ κυκλώπειος πυργίσκος, ἀφ' ἑτέρου τὸ πάχος τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου τοῦ ἀνατολικοῦ συγκροτήματος ἐδείχθη ὅτι ἦτο μικρότερον, ἀφοῦ ὠρισμένοι τῶν ἐπικαθημένων ὄγκωδῶν λίθων εἶχον προστεθῆ μεταγενεστέρως ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ μικροτέρου πάχους τοίχου, τοῦ ὁποίου τὸ ἐσωτερικὸν νῦν ἐπιμελῶς ἐκαθαρίσθη. Παρὰ ταῦτα ὁ χαρακτηρισμὸς παραμένει προσφυῆς διὰ τὸ ἐκτεταμένον καὶ στερεῶς κατασκευασμένον κτήριον, τὸ ὁποῖον πλευρίζει τὴν ἀνωφερῆ διακλάδωσιν τῆς ὁδοῦ λιμένος.

Ἐνδιαφέρον παρουσίασεν ἡ διερεύνησις τοῦ θέματος τῆς προσβάσεως κατὰ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς προσόψεως τοῦ Ἴσχυροῦ κτηρίου, διὰ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἤδη διαπιστωθῆ, ὅτι κατὰ τὴν τελικὴν φάσιν εἶχε κατασκευασθῆ ἐπιμήκης

κρηπίς δι' ἐξωτερικὴν κλίμακα, παρέχουσαν ἀπ' εὐθείας εἴσοδον πρὸς τὴν ὑψηλὰ κειμένην δευτέραν θύραν. Ἡ τελευταία εἶχε τελειωτικῶς κλεισθῆ διατειχισθεῖσα, ἴσως μετὰ τὴν μερικὴν καταστροφὴν τῆς ἐπιμήκουσ κλίμακος. Ταύτης δύο πώρινοι βαθμίδες εἶχον ἀνευρεθῆ ἐπὶ τῆς κρηπίδος, κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς κλίμακος, ὀλίγον ἐκτοπισμέναι τῆς ἀρχικῆς θέσεώς των. Ἐπιμελῆς ἐξέτασις τῆς συνθέσεως τῆς κρηπίδος ἀπεκάλυψεν ὅτι ἀρχικῶς ἡ ἄνοδος ἐγένετο διὰ κεκλιμένων πλακοστρώτων ἐπιπέδων, τὰ ὅποια ὠδήγουν οὐχὶ εἰς τὴν δευτέραν θύραν ἀλλ' εἰς τὸ ἄνω ἰσόπεδον, ἔνθα θὰ ἀνήρχοντο κλιμακούμενα ἑκατέρωθεν τὰ κτήρια. Τοῦτο θὰ ἐσήμαινεν ὅτι ἡ μὲ εὐρείας βαθμίδας ἀτραπός, ἡ διακλαδιζομένη ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τοῦ λιμένος, συνέχιζεν ὁμαλῶς κατὰ κλιμακωτὰ ἐπίπεδα τὴν πρὸς τὴν κλιτὸν τοῦ λόφου πορείαν της. Πράγματι τῶν κεκλιμένων τούτων ἐπιπέδων ἀπεκαλύφθησαν τμήματα ἕξ μέτρα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς κρηπίδος, ἄλλων δὲ ἔτι περαιτέρω διεκρίνετο ἡ παρυφὴ εἰς τὸ πλάγιον ταύτης. Ἐπειδὴ προέχοντες τῆς προσόψεως λίθοι θὰ παρημποδίζον τὴν κίνησιν ἐπὶ τῶν κεκλιμένων ἐπιπέδων καὶ ἐπειδὴ φαίνεται ἀπίθανον νὰ ἐνεφάνιζεν ἡ πρόσοψις ἀκανόνιστον ὄψιν, εἶναι λογικὸν νὰ δεχθῆ τις ὅτι μέρος τῆς προσόψεως ἐπανεκτίσθη μετὰ τὴν κατάρρευσίν της καὶ ὅτι τότε διεμορφώθη ἡ δευτέρα θύρα τοῦ οἰκοδομήματος. Ὅταν τέλος ἡ εἴσοδος αὕτη ἐφράχθη, ἡ βαθμὶς καθόδου μετετρέπη εἰς ἐσωτερικὸν θρανίον, τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἀρμολόγησις καὶ μερικὴ ἐπίχρισις. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην φάσιν ἡ ἄνοδος εἶχε καταστῆ ἄχρηστος καὶ μεγάλοι ὀγκῶδεις λίθοι πεσόντες ἐπ' αὐτῆς παρημποδίζον τὴν δίοδον. Ἐπίσης ἐξεῖχον τότε πρὸς τὰ ἔξω οἱ μεγάλοι λίθοι τοῦ φράγματος τῆς θύρας. Ἴσως κατὰ τὴν τελικὴν ταύτην φάσιν κατεσκευάσθη ὁ ἰσχυρὸς ἀντρευματικὸς τοῖχος τοῦ ἄνω ἰσοπέδου, ἐπιχωσθέντων τῶν ἐρειπίων τῶν παλαιότερων κτηρίων. Τότε θὰ διεμορφώθη πλατυτέρα, ἀπλῶς ἐστρωμένη διὰ χώματος ἀνωφερῆς ὁδός, διελθοῦσα μετὰ τῆς προσόψεως καὶ τοίχου κυκλωπείου δομῆς, ὅστις ἀπετέλει κάθετον σκέλος τοῦ κυκλωπείου τοίχου ἀντιστηρίξεως, τοῦ βαίνοντος κατὰ μῆκος τῆς σημερινῆς προσβάσεως πρὸς τὴν κλιτὸν τοῦ λόφου. Φυσικὰ τὰ κεκλιμένα ἐπίπεδα τῆς ἀρχικῆς διαβάσεως κατὰ τὸ βορειότερον αὐτῶν μέρος θὰ κατεστράφησαν ἐν μέρει κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ἐπὶ τῆς κρηπίδος κλίμακος. Καίτοι ἡ ἱστορία ἐξελιξέως τῶν προσβάσεων, ὡς καθωρίσθη αὕτη, παραμένει ὑποθετικὴ μέχρι τῆς συγκεντρώσεως περισσοτέρων στοιχείων, φαίνεται καλῶς προσαρμοζομένη πρὸς τὰ μέχρι σήμερον προκύψαντα στοιχεῖα καὶ παρέχει ἐρμηγείαν τῶν ἰδιομόρφων κατασκευῶν.

Τὸ Ἰσχυρὸν κτήριο ἦτο ἐκτάσεως περίπου 240 τ.μ. καὶ περιελάμβανε εἰς τὸ ἰσόγειον 18 - 20 διαμερίσματα, καθ' ὅσον δύναται νὰ κρίνη τις, ἐπειδὴ μικρὸν τμήμα αὐτοῦ παρέμεινεν ἄσκαφον (πίν. 259α)· προφανῶς περιελάμβανε καὶ ἄνω ὄροφον, ἀφοῦ ἐκ τούτου κατέπεσεν εἰς τὸ ἰσόγειον ἀφθονον ὑλικὸν ἐκ τῶν πλινθίνων διαχωρισμάτων καὶ ἐκ τῆς οἰκοσκευῆς. Συνολικῶς ἐπομέ-

νως θὰ περιελάμβανε πλέον τῶν τριάκοντα δωματίων. Δυτικόν του ὄριον ἀπετέλει πλακόστρωτος στενωπός (Σ), ἐκκινουσα ἀπὸ τὴν ἄλλοτε θεωρηθεῖσαν νοτίαν εἴσοδον τοῦ Ἴσχυροῦ κτηρίου, μεταξύ τοῦ προέχοντος κυκλωπέιου δομῆς πυργίσκου καὶ τῆς νοτιοδυτικῆς γωνίας τῆς νοτίας προσόψεως. Εἶναι μάλιστα πιθανὸν ὅτι ἡ ἀφετηρία τῆς ἀτραποῦ ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς βορείας γωνίας τοῦ προαυλίου εἰς τὸ ὁποῖον κατέληγεν ἡ ὁδὸς τοῦ λιμένος. Ὁ ἐνδιάμεσος ὅμως χῶρος, ἀποτελῶν μέρος τῆς προσβάσεως τῆς χρησιμοποιουμένης ὑπὸ τῶν φορτηγῶν αὐτοκινήτων, δὲν ἀνεσκάφη εἰσέτι ὥστε νὰ δύναται νὰ βεβαιωθῇ ἡ ὑπόθεσις. Ἡ ἀτραπός, περικάμπτουσα τὴν ἐξέχουσαν γωνίαν τῶν διαμερισμάτων τοῦ κατωτέρου ἰσοπέδου, διήρχετο μεταξύ τῶν δύο γειτονικῶν συγκροτημάτων, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον στενουμένη, τελικῶς δέ, κάμπτουσα περὶ τὴν Β. γωνίαν τοῦ Ἴσχυροῦ κτηρίου, ἀνήρχετο διὰ τεσσάρων βαθμίδων, βαθμηδὸν ἐλαττουμένων εἰς πλάτος, πρὸς τὸ ἰσόπεδον, τὸ ἀνατολικῶς τοῦ τελευταίου καὶ τῆς Οἰκίας Η τοῦ Hogarth κείμενον. Οὕτω κατέστη κατανοητὴ ἡ δυσερμήνευτος διάταξις τοῦ ὅλου χώρου. Τὸ τελευταῖον τμήμα τῆς παρόδου, πρὸ τῆς καμπῆς πρὸς τὴν κλιμακίδα, διατηρεῖ ἄθικτον τὸ πλακόστρωτόν του ὑπὸ τοῦτο ὑπάρχει ὀχετός, διατηρῶν εἰς τὴν θέσιν των τοὺς καλυπτῆρας λίθους, κάμπτων πρὸς Δυσμάς. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ἐμφανίζεται ὡς ὄχι ἀπίθανον ὅτι ἄλλη διακλάδωσις ἀτραποῦ θὰ ἔφερε πρὸς Δυσμάς, ἴσως τελικῶς ἐνουμένη μὲ τὴν βορείως τοῦ Λοξοῦ κτηρίου διερχομένην διακλάδωσιν τῆς ὁδοῦ. Ἄν πράγματι τοῦτο συμβαίνει, τότε τὰ πρὸς Δυσμάς τοῦ Ἴσχυροῦ κτηρίου συγκροτήματα θὰ ἦσαν δύο, ἐκτεινόμενα ἐκατέρωθεν τῆς διακλαδώσεως. Εἰς τὴν ἐπίχωσιν τῆς πλακοστρώτου ὁδοῦ (Σ) ἀνευρέθη εὐμέγεθες ὀλμοειδὲς ἢ φωλεόσχημον σκεῦος ἐκ σκοτεινοῦ λίθου, ἴσως πεσὸν ἐκ δωματίου τοῦ ἄνω ὀρόφου τοῦ Ἴσχυροῦ κτηρίου (πίν. 258α). Εὐμέγεθες ἐπίπεδον δισκοειδὲς κάλυμμα, πιθίσκου ἢ στάμνου, καὶ ἐπίπεδον τμήμα ἐκ μεγάλου πηλίνου σκεύους ἀνευρέθησαν προσκεκολλημένα εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ. Εἰς τὸν ἰσοπεδούμενον χῶρον τῆς στροφῆς — χῶρον Α — περισυνελέγησαν τεμάχια εὐμεγέθους ἀγγείου, διακοσμουμένου μὲ λεπτὰ ἐμπύεστα σχοινία, δύο δισκοειδῆ ἀμφικυρτα ὑφαντικὰ βάρη, τεμάχια ὀξειδωθέντος χαλκοῦ ἐργαλείου καὶ ὀδόντες ἀγριοχοίρου. Ὅστρακά τινα τῆς περιοχῆς ἐφαίνοντο MM III, ἐν κοσμούμενον μὲ κυκλικὰς ἐσοχὰς καὶ ἐξοχὰς, τὰ περισσότερα ἐκ κυάθων καὶ κυπέλλων. Ἡδὴ ἡ προηγηθεῖσα ἐξερεύνησις εἶχε καταστήσει σαφὲς ὅτι τὰ διαμερίσματα τοῦ οἰκήματος ἦσαν κατανεμημένα εἰς διαφορετικὰ ἐπίπεδα, ὑπολογισθέντα εἰς τρία· δι' ἕκαστον ἀντεστοίχει μία εἴσοδος κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν. Ἡ περαιτέρω ἔρευνα ἐβεβαίωσεν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ δύο μόνον ἐπιπέδων, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὰ δύο ἀνίσου πλάτους τμήματα. Ἡ ἐσωτερικὴ ἐπικοινωνία των ἐγένετο διὰ καμπτομένου ἀνωφεροῦς διαδρόμου, τοῦ Θ, ἀλλ' ἡ θύρα ἢ ἄγουσα πρὸς τοῦτον δὲν ἀπεκαλύφθη εἰσέτι. Ἡ τρίτη κατὰ σειρὰν ἐξ Ἀνατολῶν εἴσοδος ἔθετεν εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ ἀνατολικὸν ἰσόπεδον, τὸ ὁποῖον δὲν

ἤρηνῆθη εἰσέτι. Ἦτο τοποθετημένη ὀλίγον ἐσωτέρω τῆς προεχούσης ἀνατολικῆς προσόψεως, τῆς ὁποίας τὸ τμήμα ἀπὸ τῆς δευτέρας φραχθείσης εἰσόδου διεσώθη μόνον ὡς πρὸς τὰ θεμέλιά του. Ἐσωτερικῶς ὅμως διεκρίνετο καλῶς ὁ ἐξωτερικὸς τοῖχος, καμπτόμενος κατὰ τὰς δύο κατερχομένας βαθμίδας τῆς εἰσόδου ἵνα σχηματίσῃ μετ' ἄλλου παραλλήλου τοίχου τὸν διαδρομίσκον Η. Ἐκ τοῦ διαδρομίσκου τούτου εἰσήρχετό τις ἐπὶ δεξιὰ εἰς τὰ μικρά, σχεδὸν πανομοιότυπα, δωμάτια Δ καὶ Ε, ἐπικοινωνοῦντα πρὸς ἄλληλα διὰ θύρας, τῆς ὁποίας διεσώθη τὸ κατώφλιον, ἐνῶ σχεδὸν ἐξφανίσθη ὁ ἐνδιάμεσος διαχωριστικὸς τοῖχος· ἡ καλλιέργεια ἐνταῦθα ἔφθασε σχεδὸν μέχρι τῶν ἐκ χαλίκασβέστου δαπέδων, τῶν ὁποίων μάλιστα μικρὸν μέρος, κατὰ τὴν παρυφήν, κατέστρεψεν, ὡς ἐπίσης διέλυσε, τοὺς περιμετρικοὺς ἐξωτερικοὺς τοίχους. Ἀμφότερα τὰ δωμάτια εἶχον ὑπὸ τὸ ἔδαφος, πλησίον τοῦ κοινοῦ διαχωρίσματος, κτιστοὺς συλλεκτῆρας, τύπου μικρῶν πιθίσκων, ἀσφαλῶς ὄχι διαφόρων τοῦ συλλεκτῆρος τοῦ δωματίου Ε IV τοῦ Λοξοῦ κτηρίου. Ὁ εἰς τῶν συλλεκτῆρων, ὁ τοῦ δωματίου Δ, εἶχεν ἀνακαλυφθῆ καὶ ἐρευνηθῆ κατὰ τὴν παρελθούσαν ἀνασκαφικὴν περίοδον· ὁ τοῦ δωματίου Ε ἦτο κατὰ τι μεγαλύτερος, καὶ ἐντὸς αὐτοῦ οὐδὲν εὑρέθη πλὴν λεπτοῦ χρώματος, ἀποβάαντος μελανοῦ κατὰ τὸν πυθμένα. Προφανῶς ἐπρόκειτο περὶ συλλεκτῆρων ἐλαίου. Ὡς εἰς τὸν συλλεκτῆρα τοῦ Δ ἀνευρέθησαν ἐντὸς τοῦ λεπτοῦ χρώματος λεπτότατα φύλλα στερεοῦ κονιάματος, ἴσως ἀποτελέσαντα τὴν κάλυψίν του.

Ἐκ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς τοῦ διαδρόμου Η ἦτο προσβατὴ διὰ θύρας κατὰ τὸ μέσον ἡ μεγάλη αἶθουσα Ζ, σχεδὸν τετράγωνος, διαστάσεων 5×5 μ. Ἴνα τὸ δάπεδόν της κατασκευασθῆ εἰς τὴν κλιτὸν τοῦ λόφου ἐπίπεδον, τὸ νότιον αὐτῆς τμήμα ἐπληρώθη διὰ στρώματος μικρῶν λίθων, τὸ ὁποῖον, ὡς ἦτο φυσικόν, καθίστατο παχύτερον καθ' ὅσον ἔβαινε πρὸς Νότον. Ὁ νότιος τοῖχος οὕτω ἦτο ταυτοχρόνως καὶ τοῖχος ἀντιστηρίξεως τοῦ ἀναχώματος. Τὸ δάπεδον κατασκευάσθη ἐκ στιβακτοῦ πηλοχώματος καὶ πρὸς στήριξιν τῆς ὀροφῆς ἐτοποθετήθη κίων, τοῦ ὁποίου ἡ βᾶσις ἀνευρέθη σχεδὸν εἰς τὴν θέσιν της κατὰ τὸ μέσον τῆς αἰθούσης. Ἡ μεσαία ἀνατολικὴ εἴσοδος παρεῖχεν ἀπ' εὐθείας πρόσβασιν εἰς τὸν χώρον τοῦτον διὰ τοῦ συστήματος τῆς ἐξωτερικῆς κλίμακος, τὸ ὁποῖον ἦδη περιεγράφη. Ὄταν ἐφράχθη ἡ εἴσοδος αὕτη διὰ τριῶν μεγάλων ὀγκολίθων, ἡ τελευταία κατερχομένη βαθμὶς ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἐσωτερικὸν θρανίον, ἐπικαλυφθεῖσα διὰ λεπτῆς πλακὸς τιτανολίθου καὶ ἐν μέρει ἐπιχρισθεῖσα. Εἰς τὸ δωμάτιον Ζ, πλὴν τῶν κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον κατὰ τὴν ἀνατολικὴν γωνίαν ἀνακαλυφθέντων εὐμεγέθων σκευῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο πιθίσκος μὲ σχοινίνην διακόσμησιν καὶ εὐρεῖα χύτρα, οὐδὲν εὑρέθη, ἂν ἐξαιρέσῃ τις μικρὸν τεμάχιον λιθίνου ἀγγείου. Ἡ αἶθουσα θὰ ἦτο ὁ κύριος χώρος διαμονῆς. Ὁ καμπτόμενος καὶ ἀνωφερὴς διαδρομίσκος Θ, τοῦ ὁποίου τὸ δάπεδον ἦτο ἐστρωμένον διὰ θαλασσίων χαλίκων, νῦν ἐν μέρει κατεστραμμένον, εἰσῆγεν εἰς σύστημα τεσσάρων μικρῶν ἀποθηκῶν, τῶν Λ, Μ, Ν καὶ Ξ

(πίν. 259β), αἵτινες ἐπεκοινώνουν διὰ θυρῶν πρὸς ἀλλήλας. Τὸ νοτίως τούτων παρὰ τὸν διάδρομον τετραγωνικὸν δωμάτιον δὲν ἀνεσκάφη εἰσέτι πλήρως καὶ ἀγνοεῖται ὁ προορισμὸς του. Τὸ μικρὸν δωμάτιον Ξ ἦτο εἰσαγωγικὸν καὶ ἐντὸς αὐτοῦ οὐδὲν εὐρέθη πλὴν ὑφαντικοῦ δισκοειδοῦς ἀμφικύρτου βάρους. Ἐπίσης λίαν πενιχρὸν ἦτο τὸ περιεχόμενον τῆς μικρᾶς ἀποθήκης Λ. Ἴσως ἐντὸς αὐτῆς ἐφυλάσσοντο φθαρτὰ ἀντικείμενα ἢ προϊόντα, τὰ ὅποια ἐξηφανίσθησαν χωρὶς νὰ ἀφήσουν ἴχνη. Ἀντιθέτως αἱ δύο ἄλλαι ἀποθήκαι Μ καὶ Ν ἦσαν πλήρεις σκευῶν μικρῶν καὶ μεγάλων, τὰ ὅποια παρέμειναν εἰς τὴν θέσιν των, καταπλακωθέντα ἐν μέρει ὑπὸ τῶν καταπεσόντων λίθων τῶν τοίχων καὶ συντριβέντα· οἱ πιθίσκοι καὶ μεγάλοι ἀμφορεῖς εἶχον καταπέσει ἐκ τῆς θέσεώς των κατὰ μῆκος τῶν τοίχων ἢ κατὰ τὰς γωνίας (πίν. 260α). Εἰς τὴν ἀποθήκην Μ εἰς πιθίσκος μὲ ἀνὰ τρεῖς λαβὰς κατὰ τοὺς ὤμους καὶ περὶ τὴν βάσιν ἐκοσμεῖτο μὲ ἐξακτίνους ἀστέρας ἐξ ἐμπιέστων σχοινίων καὶ δι' ἄλλων περιθεουσῶν ζωνῶν μιμουμένων σχοινία (πίν. 260β). Ἄλλου μικροτέρου πίθου, μὲ στρογγυλούμενα χεῖλη, στρογγύλην κοιλίαν, λαιμὸν τροχαλιοειδῆ καὶ καθέτους λαβὰς κατὰ τοὺς ὤμους καὶ περὶ τὸν πυθμένα, ὅστις ἐκοσμεῖτο διὰ δύο δακτυλίων, ἐνῶ ἄλλη ἐμπιέστος ζώνη ἐκόσμηε τὸ σκεῦος ὑπὸ τὸ χεῖλος, πολλὰ τεμάχια ἦσαν συνανάμικτα μετὰ τοῦ προηγουμένου καὶ φαίνεται ὅτι ἀρχικῶς ἀμφότεροι ἴσταντο παρὰ τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον. Τὰ ἄλλα ἀγγεῖα τῆς ἀποθήκης ἦσαν στάμνοι, ἀμφορεῖς μὲ ἐλλειπτικὸν στόμιον, τρίπους χύτρα, ἄλλα εὐμεγέθη ἀγγεῖα, τῶν ὁποίων τὸ ἄνω μέρος κατεστράφη κατὰ τὴν καλλιέργειαν, καὶ κύπελλά τινα ἢ κύαθοι μὲ ἀπλοῦν ἐπίχρισμα. Πλουσιώτερον ἦτο τὸ περιεχόμενον τῆς ἀποθήκης Ν. Κατὰ τὴν Δ. γωνίαν εἶχε τοποθετηθῆ πιθίσκος μὲ ἐπιπεδούμενον χεῖλος, τροχαλιόσχημον λαιμὸν, τέσσαρας τοξοειδεῖς λαβὰς κατὰ τοὺς ὤμους, τῶν ὁποίων αἱ δύο κάθετοι καὶ αἱ δύο ὀριζόντιοι κεκλιμέναι, λεπτὴν στρεπτὴν ταινίαν καὶ βάσιν μὲ ἀναθύρωσιν, τρεῖς μικρὰς λαβὰς καὶ χαρακτὰς γραμμάς. Πλησίον εὐρέθη ἄλλος πιθίσκος (πίν. 260γ) μὲ τετραγωνικὸν χεῖλος, τροχαλιόσχημον λαιμὸν, συστήματα περιθεουσῶν ζωνῶν ἀνὰ τρεῖς κυμαινομένας καὶ τρεῖς εὐθείας μὲ φολιδωτὴν δι' ἐμπιέσεως κόσμησιν καὶ τοξοειδεῖς λαβὰς. Τρίτος πιθίσκος εἶχε στρογγυλούμενον χεῖλος, τροχαλιοειδῆ λαιμὸν, ὠσειδῆς ἐπίμηκες σῶμα καὶ ἀνὰ τρεῖς λαβὰς κατὰ τοὺς ὤμους καὶ περὶ τὸν πυθμένα. Ἴκανὰ ἦσαν τὰ μέσου μεγέθους σκεῦη: μεγάλη εὐρύστομος ὑψηλὴ πρόχους μὲ κυλινδρικὸν λαιμὸν, μὲ ἐξέχουσαν κύκλω βάσιν, ἰσχυρὰν λαβὴν μὲ ἐντομάς καὶ κομβίον καὶ μὲ γλωσσοειδῆς ἔξαρμα κατὰ τὴν κοιλίαν πρὸς ὑποβοήθησιν τῆς χύσεως τοῦ περιεχομένου ὑγροῦ· μεγάλη στάμνος μὲ κυλινδρικὸν περιχέλωμα καὶ μικρὰς καθέτους λαβὰς· ἄλλη ὅμοια μὲ ἐπίπεδον περιχέλωμα καὶ τοξοειδεῖς λαβὰς· κυλινδρικὸν ἀγγεῖον μὲ εὐρὺ στόμιον, γωνιουμένους ὤμους, τοξοειδεῖς λαβὰς, προχοὴν καὶ κατὰ τὸ ἀντίθετον μέρος ἀπόφυσιν· χύτρα τριποδικὴ ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ. Πολυάριθμα ἦσαν τὰ μικρότερα σκεῦη: σφαιρικὸν τετράωτον ἀγγεῖον μὲ κυλινδρικὸν λαιμὸν

καὶ δύο καθέτους, δύο τοξοειδεῖς λαβάς· τὸ κάτω μέρος πρόχου μὲ τορνευτὸν σῶμα καὶ ἐξέχουσαν κύκλω εἰς ἀκμὴν βάσιν· τρίτος προχοῖσκη μὲ ὠσειδῆ κοιλίαν διακοσμουμένην μὲ ταινίας· μικρὰ σφαιρικὴ πυξίς μὲ κάθετον περιχειλίωμα, κυλινδρικήν προχοήν καὶ δύο τοξοειδεῖς λαβάς· τμήμα μικροῦ ἀσκοῦ ἐκ τεφροῦ πηλοῦ μὲ προχοήν, ἀπολήγοντος ἄνω εἰς δισκίον μὲ τοξοειδῆ λαβήν· πῶμα μὲ τοξοειδῆ λαβήν ἐπὶ δισκίου· εὐρύς κύαθος μὲ ταινιόσχημον λαβήν καὶ ἄλλη μὲ στενήν βάσιν· ἄωτά τινα κωνικά κύπελλα.

Ἐξαίρετως ὅμως σημαντικὸν σκεῦος, ἀνευρεθὲν εἰς τὸ κατώτερον στρώμα τῶν μικρῶν ἀγγείων πρὸς τὸν δυτικὸν τοῖχον (πίν. 261α), εἶναι μικρὸς πιθίσκος ἐκ σκοτεινοῦ λίθου, ἀπομιμούμενος ἀκριβῶς μέγαν πολύωτον πίθον μὲ τρεῖς περιθεούσας ἀναγλύφους ζώνας καὶ τέσσαρας καθέτους σειράς ἐκ τριῶν καθέτων λαβῶν, ἀποδοθειῶν εἰς μορφὴν γλωσσοειδῶν ἐξαρμάτων (πίν. 261β). Ὁ τύπος τοῦ πίθου, τὸν ὁποῖον ὁ λιθοξόος τόσον ἐπιτυχῶς ἀπεμιμήθη, εἶναι παλαιοανακτορικὸς καὶ διερωτᾶται τις μήπως τὸ σκεῦος ὑπῆρξε κειμήλιον, κληρονομηθὲν ἐκ παλαιότερας ἐποχῆς. Τὸ ἀντικείμενον εἶναι ὄντως μοναδικὸν καὶ ἡ ἀξία του μεγάλη, ἀπὸ αἰσθητικῆς ἀπόψεως, ἂν καὶ ἐμφανίζει ποιὰν τινα βαρύτητα. Ἡ ἀνθεκτικότης τοῦ λίθου δὲν ἦτο μεγάλη καὶ διὰ τοῦτο αἱ λαβαὶ δὲν διετρήθησαν. Ἡ κατάστασις διατηρήσεως εἶναι ἀτυχῶς μετρία, διότι μέρος τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἀπεσαθρώθη ἐκ τῆς ὑγρασίας, ὁ λίθος δὲ ἐρράγη εἰς πολλὰ σημεῖα λόγῳ διαποτίσεως.

Εἰς τὴν κατωτέραν ἐπίχωσιν περισυελέγησαν μικρὰ τεμάχια τῆς σπογγώδους μάζης, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεδόθη ἠφαιστειακὴ προέλευσις. Τὸ κάτω στρώμα ἦτο ἰσχυρῶς κεκαυμένον, ἀποβὰν μέλαν. Περὶ τὴν ἀνατολικὴν γωνίαν εἶχε κατασκευασθῆ χαμηλὸν φράγμα, περιφερές, μὲ διαγώνιον διαχώρισμα ἐξ ἀνόπτων πλίνθων. Δὲν εἶναι σαφές εἰς τί τοῦτο ἐχρησιμοποιήθη. Ὁ πίθος τῆς Δ. γωνίας ἴστατο ἐπὶ πλίνθου καὶ κρηπίς ὑπῆρχε κατὰ μέρος τοῦ Β. τοίχου. Παχεῖα λοπάς μὲ μελανὴν χροῖσιν παρὰ τὸν Β. τοῦτον τοῖχον εἶχεν ἴσως χρησιμεύσει ὡς πυριατήριον.

Εἰς τὸν νότιον πλατύτερον καὶ εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον τομέα τοῦ Ἰσχυροῦ κτηρίου ἢ εἴσοδος ἐγένετο διὰ τῆς πρώτης πενταβάθμου εἰσόδου τῆς ἀνατολικῆς προσόψεως, ἧτις εἶχε κατὰ τὴν παρελθοῦσαν περίοδον ἀνακαλυφθῆ καὶ ἀποφραχθῆ. Ἡ ἐσωτερικὴ διάταξις δὲν εἶναι καθ' ὅλα σαφής, ἀφοῦ μάλιστα ἡ ἔρευνα εἰς τὸν τομέα τοῦτον δὲν ἐτερματίσθη. Ὁ νότιος τοῖχος τῆς προσόψεως εἶναι παχὺς καὶ ἰσχυρός, ἀλλὰ δὲν διασφίζεται πολὺ ὑπὲρ τὸ ἐπίπεδον τοῦ δαπέδου, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἐν μέτρῳ ὑψηλότερον τοῦ πρὸς Νότον αὐτοῦ ἐξωτερικοῦ δαπέδου. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦτο δάπεδον διετρεῖτο κακῶς, διότι ἡ καλλιέργεια εἶχε φθάσει μέχρις αὐτοῦ, τοῦτο δὲ ἐξηγεῖ καὶ τὴν σχεδὸν ὀλοκληρωτικὴν ἀπουσίαν εὐρημάτων καθ' ὅλην τὴν μεγάλην ἔκτασιν τοῦ δωματίου X, τὸ ὁποῖον εἶναι λίαν εὐρύχωρον, στενεπέιμηκες, ἄνευ ἐσωτερικῶν διαχωρισμάτων. Ὁ βόρειος τοῖχός του, μετὰ 5 μ. ἀπὸ τῆς παραστάδος

τῆς ἐξωτερικῆς θύρας, κάμπτεται εἰς γωνίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας προσηρμόσθη εἶδος θρανίου, σχηματισθέντος οὕτω μικροῦ ἀναπαυτηρίου. Κατὰ τὸ πέρασ τῆς γωνίας μικρὸν ἀνοιγμα φέρει πρὸς τὸν μικρὸν καὶ στενὸν χώρον Φ, ὅστις ἐσχηματίσθη διὰ προστεθέντος ἐκ τῶν ὑστέρων πλινθίνου ἐπὶ λιθίνης κρηπίδος διαφράγματος, τὸ ὁποῖον προεκταθὲν πρὸς Βορρᾶν ἔκλεισε καὶ τὴν πρόσβασιν πρὸς τὴν ἀποθήκην Κ. Ὁ χώρος Φ, ὅστις λόγῳ τῆς στενότητός του ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἀποθέτης, ἀφοῦ κατὰ τὴν εἰσοδὸν του ἀνευρέθη τμημα χύτρας μὲ περιχέλωμα, συνδέεται μὲ τὴν ἀποθήκην Υ με εἶδος διαδρομίσκου μὲ στενὸν πρὸς τὴν ἀποθήκην ἀνοιγμα. Ὁ φυσικὸς βράχος ἐπιπολάζει ἀνερχόμενος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Φ καὶ ἐν μέρει τοῦ συνεχομένου στενοῦ χώρου. Παρέχεται ἡ ἐντύπωσις ὅτι πρόκειται περὶ γωνιακοῦ κλωβοῦ μικροῦ ξυλίνου κλιμακωστασίου, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ στενεπιμήκης χώρος θὰ ἀπετέλει sottoscala, ἥτις ἐχρησιμοποιήθη ὡς μικρὰ ἀποθήκη, μὲ ἀνοιγμα ἐκ τῆς ἀποθήκης Υ. Κοινὰ τινὰ σκευὴ ἀνεκαλύφθησαν ἐντὸς αὐτῆς: στενὸς ἐπιμήκης ἀμφορεὺς μὲ ἐλλειπτικὸν στόμιον, τμημα λεβητοειδοῦς ἀγγείου μὲ ἐγκοπὴν ὑπὸ τὸ χεῖλος καὶ δακτύλιον μὲ ἐντομάς, εἶδος πυριατηρίου κ.ά. Πολλοὶ κόκκοι ἀπνηθρακωμένοι πίσω καὶ σίτου ἦσαν εἰς τὸ βάθος τοῦ χώρου. Δὲν διακρίνει τις τὰς θύρας ἐπικοινωνίας εἰς τὸ σύστημα τεσσάρων ἀποθηκῶν, τὸ διαμορφωμένον εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον, ἀμέσως βορείως τῆς εἰσαγωγικῆς αἰθούσης Χ. Ἡ ἀποθήκη Υ θὰ ἦτο προσιτὴ ἀπ' εὐθείας διὰ θύρας κατὰ τὸν νότιον τοῖχόν της, ὅστις ὅμως διετηρήθη εἰς πολὺ χαμηλὸν ὕψος, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ διακριθῇ ἡ θέσις ταύτης. Αἱ τρεῖς ἄλλαι, εἰς σειρὰν ἀμέσως βορείως τοῦ κλωβοῦ τῆς κλιμακίδος καὶ τῆς ἀποθήκης Υ μορφούμεναι, θὰ ἔδει νὰ ἦσαν προσιταὶ ἐκ Δυσμῶν διὰ θυρίδος εἰς τὸ πλινθινὸν διάφραγμα. Ἀμέσως ἔξω τούτου ἀνευρέθη τὸ στόμιον εὐμεγέθους ἀμφορέως μὲ ἐλλειπτικὸν στόμιον, τμημα πιθίσκου μὲ ἐμπέστον σχοινίον καὶ τὸ ἄνω μέρος τετραώτου ἀμφορέως μὲ κυλινδρικὸν λαίμον. Αἱ δύο πρῶται Κ καὶ Κα διεχωρίζοντο ἀπ' ἀλλήλων διὰ πλινθίνου διαφράγματος, τὸ ὁποῖον, ἀτελῶς ὀπτηθὲν κατὰ τὴν πυρκαϊάν, διεκρίνετο μὲ δυσκολίαν· ἡ ὑπαρξίς του ὅμως δύναται νὰ θεωρηθῇ βεβαία ἐκ τῆς θέσεως τῶν ἀγγείων κατὰ μῆκος του (πίν. 262α). Πυρρὸν κεκαυμένον στρώμα ἐπλήρου ὀλόκληρον τὸν χώρον, μάλιστα τῆς δευτέρας ἀποθήκης Κα, προερχόμενον ἐκ τῆς διαλύσεως τῶν πλινθίνων διαχωρισμάτων τοῦ ἄνω ὀρόφου· τεμάχια πλινθίων ἦσαν συνανάμικτα· περὶ τὸ μέσον τοῦ δωματίου Κα τὸ χῶμα εἰς κυκλικὴν περιοχὴν ἦτο λευκὸν ἢ λευκάζον, παρέχον τὴν ἐντύπωσιν πληρωθέντος βόθρου. Ὑπαρξίς ὅμως τοιοῦτου δὲν ἐβεβαιώθη.

Εἰς τὴν ἀποθήκην Κ τὰ σκευὴ ἦσαν παρατεταγμένα κυρίως παρὰ τὸν νότιον τοῖχον καὶ τὸ ἀνατολικὸν διάφραγμα (πίν. 262β). Ἦσαν ὕψηλὸς ἀμφορεὺς μὲ ἐλλειπτικὸν στόμιον, στάμνος μὲ τρεῖς καθέτους λαβάς, κοσμουμένη ὑπὸ λεπτῆς ἀναγλύφου ταινίας μὲ ἐντομάς, τὸ κάτω μέρος ἄλλου ἀγγείου, ἴσως ὁμοίου, λέβης μὲ πλατὺ περιχέλωμα καὶ τοξοειδεῖς λαβάς, δύο χύτραι τριποδικαὶ εὐ-

μεγέθεισ με τοξοειδεῖς λαβάς, ἢ μία περιέχουσα ἄωτον κύπελλον καὶ ὄστᾶ ζώου, ἢ ἄλλη 10 ἄωτα κύπελλα, τὸ ἐν ἐντὸς τοῦ ἄλλου, καὶ ἓνα ἄωτον κύαθον (πίν. 263α), μικρὰ προχοῖσκη καὶ πολλὰ ἄλλα ἄωτα κύπελλα κωνικοῦ σχήματος. Ὅπισθεν τῆς χύτρας με τὰ πολλὰ κύπελλα περισυνελέγη τμῆμα λιθίνης λοπάδος. Ἡ ἀποθήκη Κα εἶχε τὸ δάπεδον κατὰ μίαν βαθμίδα βαθύτερον καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἀνευρέθη μέγα πλῆθος μικρῶν κατὰ τὸ πλεῖστον πηλίνων σκευῶν (πίν. 263β): τὸ δωμάτιον προφανῶς εἶχεν ἐρμάρια διὰ τὴν διαφύλαξιν τῶν σκευῶν, τὰ ὅποια κατέπεσαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κατὰ τὴν τελικὴν καταστροφὴν. Πρὸς τὴν Β. γωνίαν, ἐντὸς μελανοῦ στρώματος προελθόντος ἐκ πυρικαύστου δοκοῦ εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ διαφράγματος, ἔκειτο πρόχους: τὸ μελανὸν στρῶμα ἐξετείνετο πολὺ λεπτότερον καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ μικροῦ δωματίου, ἐπὶ τοῦ ἐκ στιβακτοῦ πηλοχώματος δαπέδου, πρᾶγμα τὸ ὅποσον ἐμφαίνει ἴσως τὴν ὑπαρξίν ξυλίνου δαπέδου. Τὰ ἀνευρεθέντα σκευῆ ἦσαν ἅπαντα κοινῆς χρήσεως, τὰ περισσότερα κύπελλα καὶ κύαθοι, ἀποτελέσαντα ὀλόκληρον στρῶμα. Τὰ μέσου μεγέθους διαφόρου σχήματος ἦσαν ραμφόστομοι πρόχους, εὐμέγεθες ἀγγεῖον με ὠοειδῆ κοιλίαν καὶ ἄλλο με ἐξέχουσιν κύκλω βάσιν, διασφωζόμενα μόνον κατὰ τὸ κατώτερον τμῆμα, μικρὸς ἀμφορεὺς με ἔλλειπτικὸν στόμιον, χύτραι με τοξοειδεῖς λαβάς, χωνοειδῆς πύραυλον με κυλινδρικήν βάσιν, δισκοειδῆ κάλυμμα με τοξοειδῆ λαβὴν, βαθὺ κωνικὸν κύπελλον με δύο μικρὰς ὀπὰς, κατέναντι ἢ μία τῆς ἄλλης, ὑπὸ τὸ χεῖλος, κυλινδρικὸν ἀγγεῖον με τοξοειδῆ λαβὴν ὑπὸ τὸ χεῖλος καὶ βαθὺς κύαθος. Ἄλλα ἀντικείμενα ἦσαν τὸ ἄκρον κωνικοῦ πηλίνου ρυτοῦ, διακοσμουμένου κατὰ μίμησιν κροκαλοπαγοῦς λίθου, τμῆμα γλωσσοειδοῦς λαβῆς, κοίλης ἄνω, μετὰ μέρους τοῦ χείλους λεκανοειδοῦς λιθίνου σκεύους, μικρὸν δισκοειδῆ λίθινον πῶμα μετὰ κόμβου ἀντὶ λαβῆς, τεμάχιον λεπτοῦ λιθίνου ἀγγείου, πρισματικὸν ρίνισμα στεατίτου, ὅμοιον πρὸς τόσα ἄλλα ἀνευρεθέντα, καὶ πῆλινον κυβικόν, ἐλαφρῶς κολουροπυραμιδικόν, ὕφαντικόν βάρος.

Ἡ τρίτη κατὰ σειρὰν ἀποθήκη I διεχωρίζετο με πολὺ παχὺ διαχωρίσμα, μορφῆς τετραγωνικοῦ στύλου. Προφανῶς τοῦτο κατεσκευάσθη διὰ τὴν υποστήριξιν εἰς τὸν ἄνω ὄροφον κίονος, ἐνὸς ἴσως εὐρυχώρου τετραγωνικοῦ δωματίου. Ἐκ τῶν πλινθίνων τοίχων τοῦ δωματίου τούτου προῆλθε τὸ παχὺ πυρκαυστον πυρρόχρον στρῶμα, τὸ ὅποσον ἐκάλυψε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἀποθήκης Υ. Δυσχερῆς ἀπέβη ὁ καθαρισμὸς τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου, λόγῳ τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἐπικαθισάντων λίθων, οἵτινες παρείχον τὴν ἐντύπωσιν πολὺ μεγάλου πάχους. Πρὸς τὴν Α. γωνίαν ἀνευρέθη τμῆμα ἀπηρθρακωμένου ξύλου καὶ πολλὰ κωνικά κύπελλα καὶ κύαθοι (πίν. 264α) μετὰ κομψῆς πρόχου, κοσμουμένης με τὸ κόσμημα τοῦ νεύοντος πτίλου (notched plume). Μία μικρὰ μελαμβαφῆς πηλίνη κεφαλή αἰλουροειδοῦς προέρχεται ἴσως ἐκ λαίμου πρόχου. Πηλίνου ὀρθογωνίου κιβωτίου τὰ τεμάχια ἀνευρέθησαν διεσκορπισμένα κατὰ τὸ μέσον τοῦ δωματίου: ὑπῆρχεν ἀναθύρωσις διὰ τὴν ἐφαρμογὴν καλύμματος. Ἐπὶ τὰ αὐτὰ ἀνε-

φάνη κομψή πρόχους διακεκοσμημένη κατὰ τὸν ρυθμὸν τῆς χλωρίδος με ἐλαφρὰ καλαμοειδῆ φυτά, ἀλλὰ καὶ με συνδεομένους ρόδακας (πίν. 264β). Παρέχει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν ΥΜ I περίοδον, εἰς τὴν ὁποῖαν ἄλλως φαίνονται ἀνήκοντα καὶ τὰ πλεῖστα τῶν σκευῶν τῆς οἰκίας· κατέπεσε προφανῶς ἐκ τοῦ ἄνω ὀρόφου, ὁμοῦ μετ' ἄλλου λεπτοῦ ἀγγείου, εὐρέος κυάθου, καὶ τοῦ πηλίνου κιβωτίου, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου τὰ δύο ταῦτα ἀγγεῖα εἶχον ἴσως διαφυλαχθῆ. Μετὰ τῶν τεμαχίων τῶν ἦσαν συνανάμικτα πολλὰ τεμάχια πυρिकाύστων πλίνθων, πεσόντων μετ' αὐτῶν ἐκ τοῦ ἄνω ὀρόφου. Τὰ λοιπὰ σκευὴ ἦσαν κοινά, ὡς χωνοειδῆς σκεῦος με τορνευτὴν βάσιν ἐκ τεφροῦ πηλοῦ, ἴσως πυριατήριον, ἀγγεῖον διαβρωθέν, με ἐσωτερικοὺς τορνευτοὺς δακτυλίους, βαθὺ ἄωτον κωνικὸν κύπελλον καὶ ἄλλα κωνικά τοῦ κοινοῦ τύπου. Κατὰ τὴν δυτικὴν εἴσοδον ἀνευρέθη μακρὸν τοξοειδῆς κέρας αἰγάγρου.

Ἡ ἀμέσως πρὸς Νότον ἀποθήκη Γ ἦτο ἡ μᾶλλον εὐρύχωρος, διαστάσεων περίπου 2.50×3.50 μ., ὀλίγον τραπεζοειδῆς τὸ σχῆμα· κατὰ τὴν βορείαν γωνίαν ἦτο τὸ ἄνοιγμα πρὸς τὴν μικρὰν ἀποθήκην τῆς sottoscala. Καὶ τὸ δωμάτιον τοῦτο ἦτο πληρὲς ἐκ πυρिकाύστων πλίνθων καὶ πυρροχρόου χρώματος προελθόντος ἐκ τῆς διαλύσεως τῶν πλινθίνων διαχωρισμάτων τοῦ ἄνω ὀρόφου. Ἄλλως ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου προῆλθον πολλὰ πῆλινα σκευὴ, μάλιστα τὰ ὀλιγώτερον εὐμεγέθη, ἀφοῦ πολλὰ τούτων ἦσαν ἄνω τῶν καταπεσόντων πλίνθων. Τὰ μεγαλύτερα σκευὴ ἦσαν κατὰ μῆκος τοῦ νοτίου τοίχου καὶ κατὰ τὴν δυτικὴν καὶ βορείαν πλευράν. Πολλῶν τὰ τεμάχια ἀνευρέθησαν διεσκορπισμένα καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς ἀποθήκης, εἰς διάφορα ὕψη. Τὸ κατώτερον στρώμα ἦτο, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα διαμερίσματα, μελανὸν πυρिकाύστον, μικροῦ σχετικῶς πάχους. Τὰ ἐντὸς τῆς ἀποθήκης περισυλλεγένητα σκευὴ ἦσαν: μικρὸς πίθος με τροχαλιόσχημον λαιμὸν καὶ λεπτὸν περιχέλιωμα, κοσμούμενος με μεμονωμένας περιθεούσας ἐμπιέστους ταινίας καὶ ἄλλην πλατυτέραν με ἐντομάς (πίν. 264γ), λαιμὸς τροχαλιόσχημος ἴσως ἄλλου μέσου μεγέθους ἀγγείου με ἀνάγλυφον δακτύλιον κατὰ τὸ μέσον καὶ ἄλλον κατὰ τὴν ρίζαν τοῦ λαιμοῦ, λεβητόσχημον ἀγγεῖον με σφαιρικὴν κοιλίαν καὶ ἐκκλῖνον πρὸς τὰ ἔξω περιχέλιωμα καὶ δύο τοξοειδεῖς λαβάς, τμήματα στάμνων, ἀμφορεῦς με ἔλλειπτικὸν στόμιον καὶ ἐντομάς κατὰ τὰς λαβάς, τὸ κάτω μέρος πρόχου, ἦτις ἐστένευε πρὸς τὰ κάτω καταλήγουσα εἰς ἐξέχουσαν κύκλω βάσιν, μετὰ τοῦ ὁποῖου ἀνευρέθη λαβὴ διαπλατυνομένη εἰς δισκίον, κομψὸς ἀμφορίσκος με ὦσειδῆ κοιλίαν, στρογγύλον στόμιον, λαβὰς με ἐντομάς καὶ κομβία, κοσμούμενος με περιθεούσας ταινίας, ἄλλος ἀμφορίσκος με τροχαλιόσχημον λαιμὸν, καταλήγοντα εἰς ἀναθύρωσιν, τοξοειδεῖς λαβάς κατὰ τοὺς ὤμους καὶ περιταινίαν περὶ τὸν πυθμένα, λαιμὸς πρόχου με πρόχυσιν καὶ ραβδοειδῆ λαβὴν, καὶ τέλος δύο λεπτοὶ καὶ βαθεῖς κύαθοι. Ἐντὸς τοῦ ἀπορριφθέντος ἐκ τοῦ δωματίου τούτου χρώματος περισυλλεγὴ ἐνδιαφέρων σφραγιδόλιθος ἐκ στεατίτου με ἐφθαρμένην πῶς παράστασιν πτηνομόρφου γυναικός, ἴσως θεότητος, με σχηματικῶς ἀποδοθεῖσαν ἐσθῆτα.

Ὁ σφραγιδόλιθος οὗτος προφανῶς ἀνήκει εἰς τὴν τελικὴν ἀνακτορικὴν φάσιν, ΥΜ IB.

Δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐρευνηθοῦν εἰσέτι τὰ δυτικὰ διαμερίσματα τοῦ τελευταίου τούτου συγκροτήματος τοῦ Ἰσχυροῦ κτηρίου. Τινὰ κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν περίοδον ἀνευρεθέντα σκευὴ ἀμέσως βορείως τοῦ νοτίου τοίχου ἀνήκουν εἰς ταῦτα, ἀλλ' ἀγνοοῦμεν εἰσέτι τὴν ἐσωτερικὴν διαίρεσιν.

ΤΟ ΚΤΗΡΙΟΝ
ΤΟΥ ΚΥΚΛΩΠΕΙΟΥ
ΠΥΡΓΙΣΚΟΥ

Ἀκριβῶς κατέναντι πρὸς Δυσμᾶς, κατὰ τὴν ἄλ-
λην πλευρὰν τῆς ἀνερχομένης ἀτραποῦ, ἀνεσκάφη
τμῆμα μόνον τοῦ κτηρίου, τὸ ὁποῖον ἀρχικῶς εἶχε
θεωρηθῆ ὡς τμῆμα τοῦ Ἰσχυροῦ κτηρίου, μὲ προέχοντα πυργίσκον κυκλω-
πέιου δομῆς παρὰ τὴν τότε νομιζομένην εἴσοδον. Ἡ θλαστὴ πρόσοψις περιέ-
βαλλεν ἐσωτερικὸν ὀρθογώνιον θεμέλιον χώρον, ὅστις, ὡς φαίνεται, ἐβάστα-
ζεν ἄνω ἄνδρον (βεράνταν). Τοῦτο ἤρμηνευε τὴν ἰδιόμορφον ταύτην κατα-
σκευήν. Πολλοὶ ὀγκώδεις λίθοι ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου κατέπεσαν ἐντὸς
αὐτοῦ. Μικρὰ τεμάχια ὄψιανοῦ περισυνελέγησαν ἐπὶ τόπου. Ἐξέχον ἀπὸ τὴν
δυτικὴν πλευρὰν τοῦ πυργίσκου ὑπῆρχε σχετικῶς εὐρύχωρον τραπεζοειδὲς
δωματίον. Κατὰ τὴν Β. πλευρὰν αὐτοῦ ἀνευρέθη πλάξ καθέτως τοποθετημένη
καὶ παρ' αὐτὴν ἄλλη μεγαλύτερα εἰς ὀριζοντίαν θέσιν. Ἴσως ἐσχματίζετο ἐκεῖ
ἀποθέτης. Ἄλλος ἀποθέτης ἀνεφάνη, ἀμέσως ἐξωτερικῶς τῆς ΒΔ. γωνίας
τοῦ δωματίου, εἰς τὸ γειτονικὸν διαμερίσμα, τὸ ὁποῖον εἰσέτι δὲν ἀνεσκάφη,
ὡς οὐδὲ τὰ ἄλλα δύο παρὰ τοῦτο εἰς σειρὰν ἀναφανέντα. Ὁ ἀποθέτης ἀπετε-
λέσθη ἐκ πλινθίνων διαχωρισμάτων καθέτως τοποθετημένων καὶ εἶχεν ἄνοι-
γμα βλέπον πρὸς Ἀνατολάς. Παρ' αὐτὸ ὑπῆρχε λίθινον περίφραγμα, ἐντὸς
τοῦ ὁποίου ἀπέκειτο μέσου μεγέθους ἀγγεῖον μόνον ἐν μέρει διατηρούμενον.

Κατ' ἀρχὰς ἐκ τῶν εἰς σειρὰν καὶ εἰς διάφορα ἐπίπεδα καταπεσόντων ἔξω
τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ τραπεζοειδοῦς δωματίου πελεκητῶν παρωλίθων εἶχεν
ὑποτεθῆ ὅτι ὑπῆρχε κλιμαξ ἀνερχομένη εἰς τὸ οἰκοδόμημα. Ἐπιμελεστέρα
ἔρευνα ὅμως τοῦ ὑποκειμένου ὑλικοῦ καὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν
παρωλίθων ἐβεβαίωσαν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον κατέπεσαν ἐκ τῆς
δυτικῆς προσόψεως καὶ διεσκορπίσθη εἰς μεγάλην ἀκτίνα, ἀφοῦ ἄλλοι πολλοὶ
μεγάλοι πελεκητοὶ παρωλίθοι ἀνευρέθησαν περαιτέρω πρὸς Δυσμᾶς καὶ μέχρις
ἐνὸς ἀνερχομένου ἐκ ΝΔ. πρὸς τὰ ΒΑ. τοίχου. Ἄλλως, ἂν ὑπῆρχεν ἐκεῖ κλι-
μαξ, θὰ ἔδει νὰ ἔβαιναν ἐπὶ ἀντιστηρίζοντος τοίχου. Μία σειρὰ λοξῶς τοποθε-
τημένων πολλῶν πρὸ τῆς Δ. γωνίας τοῦ πυργίσκου ἀποτελεῖ ἔνδειξιν ὅτι ἐκεῖ-
θεν ἤρχιζεν ἀνωφερῆς πάροδος. Ἴσως λοιπὸν μεταξὺ τοῦ κτηρίου τοῦ κυκλω-
πέιου πυργίσκου καὶ τοῦ κατέναντι, τοῦ ὁποίου ἀνεφάνη ὁ ἐκ ΝΔ. πρὸς τὰ
ΒΑ. κατευθυνόμενος τοίχος, διήρχετο διακλάδωσις τῆς ὀδικῆς ἀρτηρίας, ὀδη-
γοῦσα πρὸς τὸν κύριον κλάδον, τὸν διερχόμενον πρὸς Β. τοῦ Λοξοῦ κτηρίου.
Ἄλλὰ τοῦτο ἀποτελεῖ ἀπλῆν ὑπόθεσιν, ἥτις δέον νὰ ἐλεγχθῆ διὰ περαιτέρω

ἐρεύνης. Ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω τοίχου, καὶ ἐπὶ ἄλλων μὲ τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν σημειωθέντων δυτικώτερον, διήρχετο εἰς λοξὴν θέσιν, σχεδὸν ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμᾶς, τοῖχος ἀντερεισματικὸς τῶν κατόπιν δημιουργηθειῶν ἀναχώσεων· ἡ κατασκευὴ του μετὰ τὴν πτώσιν τῶν πελεκητῶν λίθων ἐκ τῆς προσόψεως τοῦ Κτηρίου τοῦ κυκλωπέου προμαχώνος ἀπεδείχθη ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐστηρίχθη εἰς ἕνα τούτων. Τινὲς τῶν ὑποκειμένων τοίχων φαίνονται παλαιοανακτορικοὶ ἐκ τῶν παρὰ τούτους περισυλλεγέντων παλαιοανακτορικῶν ὀστράκων. Ἀντιθέτως τὰ περὶ τὸν ἀντερεισματικὸν τοῖχον περισυλλεγέντα ἀντικείμενα, λίθινος σφαιρικὸς τριπτήρ, κυβικὸν μικρὸν ὕφαντικὸν βάρος καὶ τρητὸν διάφραγμα καλύμματος χύτρας ἀνήκουν εἰς τὴν νεοανακτορικὴν περίοδον. Εἰς τὴν ἐπίχωσιν τοῦ χώρου μὲ τοὺς πωρολίθους περισυνελέγησαν τεμάχια ὄψιανου καὶ θαλάσσιος τρίτων εἰς δύο τεμάχια.

ΤΟ ΚΤΗΡΙΟΝ
ΤΩΝ ΑΠΟΘΕΤΩΝ
ΚΕΡΑΜΕΙΚΗΣ

Ὡς ἤδη ἐσημειώθη, ἡ αὐτοτέλεια τοῦ κτηρίου τούτου ἐβεβαιώθη κατόπιν τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς πλακοστρώτου διακλαδώσεως ὁδοῦ, τῆς διερχομένης μεταξύ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἰσχυροῦ κτηρίου. Ἐκ τοῦ ἰσοπέδου πλακοστρώτου εἰς τὸ ὅποιον κατήρχετο ἡ τετράβαθμος κλιμακίς ἐξ Ἀνατολῶν εἰσήρχετο τις δι' εἰσόδου μὲ κατώφλιον εἰς στενὸν προθάλαμον, σχηματίζοντα ἑκατέρωθεν, πρὸς τὴν ΒΔ. γωνίαν καὶ πρὸς τὴν νοτιᾶν πλευρὰν δύο εἰσοχάς, ἑκατέρωθεν μικρᾶς πενταβάθμου κλιμακίδος, διὰ τῆς ὁποίας ἀνήρχετο τις εἰς τὸ κύριον διαμέρισμα Β. Πρὸ τῆς κλιμακίδος ἀνευρέθη κομψὸν πωμάτιον ἐκ φλεβωτοῦ μαρμάρου, ἀποκρουσθὲν τὸν μικρὸν κόμβον, ὅστις ἐχρησίμευεν ὡς λαβή. Ἐπὶ τῶν βαθμίδων εἶχον πέσει τὸ ἄνω μέρος πρόχου καὶ τεμάχια ἄλλων κοινῶν σκευῶν, ὡς τμημα λέβητος ἢ χύτρας μὲ τοξοειδῆ λαβήν. Κατὰ τὴν ἐπὶ δεξιὰ ἐσοχὴν εἶχον διαφυλαχθῆ πρόχους ραμφόστομος μὲ ἀπόφυσιν εἰς τὸν λαιμόν, χωνοειδὲς πυριατήριον, πεπλατυσμένη λοπάς μὲ ἀβαθῆ πρόχυσιν καὶ ὁμὰς κωνικῶν κυπέλλων καὶ μονώτων κυαθίων. Τὰ μικρὰ ἀγγεῖα περὶ τὸ στόμιον τοῦ μεγάλου ἀνεστραμμένου πίθου, τοῦ ὁποίου τὸ κύριον σῶμα κατεστράφη ἐκ τῆς καλλιεργείας καὶ ὁ ὁποῖος ἦτο τοποθετημένος εἰς τὴν ἀριστερὰν εἰσοχὴν τῆς κλιμακίδος, εἶχον περισυλλεγῆ κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἀνασκαφικὴν περίοδον. Ἐκ τῆς ἐπιχώσεως περισυνελέγη κωνοειδὴς λίθινος τριπτήρ καὶ ἀπηνθρακωμένον ἀμύγδαλον.

Τὸ διάμερισμα Β, ὡς εἶχεν ὀρθῶς κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν περίοδον ὑποτεθῆ, εἰσεχώρει, εὐρισκόμενον εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον καὶ διὰ τοῦτο προσιτὸν διὰ τῆς ἀνερχομένης πενταβάθμου κλιμακίδος, ἐντὸς τοῦ χώρου τῆς ὑπὸ τοῦ Hogarth μερικῶς ἀνασκαφείσης Οἰκίας Η (πίν. 265α). Ἴσως ἡ οἰκία εἶχε καταρρεύσει κατὰ τὴν τελικὴν φάσιν καὶ τὸ νέον κτήριο εἰσεχώρησε, καταλαβὸν μέρος τῆς καταστραφείσης οἰκίας. Ἡ νοτία ὁμῶς γωνία τῆς τελευταίας διετηρήθη ἐξέχουσα εἰς μέγα ὕψος. Εἰς τὴν πρὸ αὐτῆς κρηπίδα ἀντεστηρίχθη ἡ

κλιμακίς τῆς πλακοστρώτου ὁδοῦ. Ἡ αἰθουσα Β ἦτο εὐρύχωρος καὶ τετράγωνος, διαστάσεων ἐσωτερικῶν περίπου 4.50×4.50 μ., ὡς ἐκ τούτου εἶχεν ἀνάγκη κεντρικοῦ στηρίγματος· πράγματι σχεδὸν ἀκριβῶς κατὰ τὸ κέντρον τῆς ἀνεφάνη κυλινδρική λιθίνη βάσις ξυλίνου κίονος. Τὸ ἐκ πιλητοῦ πηλοχώματος δάπεδον διετηρήθη καλῶς εἰς τὸ βόρειον ἡμισυ τοῦ δωματίου, ἐνῶ ἀντιθέτως ἐξηφανίσθη εἰς τὸ νότιον, τὸ ὁποῖον ἵνα ἰσοπεδωθῆ κατεσκευάσθη ἐπὶ ἐπιχώσεως ἐκ λίθων. Ἄλλη εἴσοδος, μὲ τετράβαθμον ἀνερχομένην πρὸς Α. κλιμακίδα, ὠδήγει πρὸς τὴν πρὸ τῆς γωνίας τῆς Οἰκίας Η τοῦ Hogarth κρηπίδα καὶ διὰ ταύτης εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἰσόπεδον, τὸ πέραν τοῦ «Ἰσχυροῦ κτηρίου». Ἐπίσης ἠδύνατό τῆς, παρακάμπτων τὴν ἰσχυρὰν βορείαν παραστάδα, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν χῶρον τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ἄλλοτε Οἰκίας Η. Τὰ δάπεδα εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην θὰ ἔδει νὰ εὐρίσκωνται ὑψηλά, ἀφοῦ ἀνευρεθέντα τμήματα κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν εὐρίσκονται εἰς ὑψηλότερον ταύτης, ὡς ἔχει διατηρηθῆ, ἐπίπεδον καὶ ἀφοῦ ὑπ' αὐτὸ ἀνευρέθη, σχεδὸν παραλλήλως πρὸς τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ δωματίου βαίνων, ὀχετός, ὅστις βυθίζεται βαθμηδὸν καθ' ὅσον προχωρεῖ πρὸς Ἀνατολάς· οὗτος διασφίξει τινὰς τῶν καλυπτῆρων λίθων του. Ἐκ τῆς ἐπιχώσεως τοῦ βορείου τοίχου προῆλθον τεμάχιά τινα λιθίνων ἀγγείων καὶ ἔξω τῆς Α. γωνίας περισυνελέγη μικρὰ πλαστικὴ κεφαλὴ ζφύου ἐκ σκεύους. Δύο πωρολιθικαὶ πλάκες ἦσαν ἑκδομημένοι εἰς τὸν Β. τοῖχον, ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν ἂν αὗται ἀποτελοῦν ἐνδείξιν ὑπάρχοντος πρὸς τὴν πλευρὰν ταύτην παραθύρου. Ἡ στάθμη των φαίνεται μᾶλλον χαμηλή. Ἰσως τὸ δάπεδον τοῦ δωματίου, τὸ ὁποῖον κατὰ τὰς ὑπαρχούσας ἐνδείξεις ἦτο ἐργαστήριον, ἦτο ἐπικλινές πως, ἀφοῦ ἡ πρώτη πεντάβαθμος θύρα εὐρίσκετο εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον. Ἡ ἐργαστηριακὴ χρῆσις τοῦ δωματίου ἐγένετο σαφῆς ἐκ τοῦ περιφεροῦς περιφράγματος τῆς Δ. γωνίας μὲ στρῶσιν γυψολιθικῶν πλακῶν καὶ ἐκ τῶν πολλῶν λιθίνων ἐργαλείων, τὰ ὁποῖα ἀνευρέθησαν ἐντὸς τοῦ χώρου. Ὁρθογώνιον περίφραγμα ἐμορφοῦτο περὶ τὸν περιφερῆ ἀποθέτην μὲ ἀνοιγμα ἐκ ΝΑ. ἀλλὰ λίθοι τινὲς ἐξέφυγον τῆς θέσεώς των. Ἰσως στενότερον περίφραγμα ὑπῆρχε καὶ κατὰ τὸ μέρος τῆς Δ. πλευρᾶς. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ δωματίου ἐκαλύπτετο ὑπὸ μεγάλου λιθωσωροῦ, εἰς τὸ νοτιώτερον δὲ τμήμα, τὸ παραμεῖναν ἀκάλυπτον, ἀνευρέθησαν πέρυσι τὰ ὀλίγα πήλινα σκεύη. Ἐκ τῶν ἐντὸς τοῦ δωματίου ἀνευρεθέντων ἐργαλείων τὰ περισσότερα ἦσαν τριπτῆρες καὶ τριβεῖα· ἐπιμελεστέρας κατασκευῆς ἦτο τριπτῆρ κωνοειδῆς μὲ σφαιρομένην λαβὴν. Τεμάχιον λιθίνου ἀγγείου ἀνευρέθη μεταξὺ τῶν ὄγκωδῶν λίθων τῶν καλυψάντων τὴν Α. πλευρὰν τοῦ δωματίου. Τεμάχιον ἄλλου λιθίνου ἀγγείου περισυνελέγη πρὸς τὸν ΒΑ. τοῖχον καὶ ἔξω τούτου ὑφαντικὸν δισκοειδὲς βάρος. Τὰ πήλινα σκεύη ἦσαν ἐγκατεσπαρμένα καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν τοῦ δωματίου, ἀλλὰ τὰ περισσότερα ἀνευρέθησαν κατὰ μῆκος τοῦ Α. τοίχου. Κατὰ τὴν Α. γωνίαν συνελέγη καμαραϊκὸν ὄστρακον μὲ λεπτὴν λευκὴν διακόσμησιν κατὰ ζώνας, ἴσως ΜΜ IIIA, ὡς καὶ ὑφαντικὸν

δισκοειδῆς ἀμφίκυρτον βάρος. Τὰ κυριώτερα σκευή ἦσαν: μικρὰ τριποδική χύτρα μὲ κάθετον περιχειλίωμα καὶ τοξοειδεῖς λαβᾶς· σφαιρικὸν σκεῦος μὲ τοξωτὰς λαβᾶς, τμήμα χωνοειδοῦς πυριατηρίου· τὸ κάτω μέρος ἀγγείου μὲ κωνικὸν πόδα καὶ διάφραγμα-ἠθμόν, κοσμούμενον ὑπὸ περιθεουσῶν ταινιῶν· τμήματα δύο πιθίσκων, ἐνὸς μὲ τροχαλιοειδῆ λαίμον μὲ ἀναθύρωσιν κατὰ τὴν βάσιν μὲ δύο μεγάλας λαβᾶς· τμήματα δύο χυτρῶν μὲ κυλινδρικὸν περιχειλίωμα καὶ τοξοειδεῖς λαβᾶς καὶ μίαν κάθετον· λεπτὸν ἀγγεῖον μὲ εὐρὺ στόμιον καὶ κάθετον λεπτὴν λαβήν· τμήματα εὐμεγέθους πρόχου· στόμιον ψευδοστόμου ἀμφορέως μὲ δύο μεγάλας λαβᾶς καὶ μίαν μικράν. Εἰς τὸν γωνιακὸν ἀποθέτην οὐδὲν ἄλλο εὐρέθη, πλὴν κοινοῦ ἁώτου κωνικοῦ κυπέλλου καὶ μεγάλης θαλασσίας κόγχης. Τεμάχιον σταλακτίτου περισυνελέγη κατὰ τὸ κέντρον τοῦ δωματίου, εἰς τὴν καλύπτουσαν δὲ ἐπίχωσιν βῶλος κισήρεως καὶ τεμάχιον τῆς σπογγώδους μάζης. Παρὰ τὴν βάσιν τοῦ κίονος συνελέγη ὕφαντικὸν βάρος καὶ κομβίον μικροῦ πάματος μὲ ἐρυθρὰν χρῶσιν, ὡς ἐπίσης μικρὸν πήλινον κέρας ταύρου.

Εἰς τὸν στενεπιμήκη κατὰ τὴν παρελθοῦσαν περίοδον ἀνασκαφέντα ἀποθέτην ἀγγείων Γ περισυνελέγησαν κατὰ τὸν ἐπιμελέστερον καθαρισμὸν μικρὸς ὠσειδῆς κρύσταλλος χαλαζίου καὶ τεμάχιον παχέος λιθίνου ἀγγείου. Κατὰ τὸ πρὸς Α. τέρμα λεπτὸν διαχώρισμα ἀπεμόνωνε μικρὸν τετραγωνικὸν χῶρον, ἔνθα διεφυλάχθησαν ἀγγεῖα τινα, στάμνος μὲ κυλινδρικὸν περιχειλίωμα καὶ τοξοειδεῖς λαβᾶς, εὐμέγεθες σκεῦος μὲ ὠσειδῆ κοιλιάν, τῆς ὁποίας ἐσώθη μόνον τὸ κατώτερον μέρος, καὶ χύτρα τριποδική μὲ εὐθὺ περιχειλίωμα καὶ τοξοειδεῖς λαβᾶς. Ἀμέσως πρὸς Α. τοῦ ἀποθέτου Π καὶ νοτίως τοῦ προθαλάμου Α ἄλλος παρόμοιος μικρὸς τετραγωνικὸς χῶρος, ὁ Ο, ἐχρησιμοποιήθη διὰ διαφύλαξιν σκευῶν (πίν. 265β). Ταῦτα ἦσαν λεκανοειδῆς κυλινδρικὸν σκεῦος μὲ δύο τοξωτὰς λαβᾶς καὶ ἀπόφυσιν κατὰ τὴν μίαν πλευράν, τμήμα πυθμένος μὲ κυλινδρικὴν σωληνωτὴν ἔκφυσιν κάτωθεν διὰ προσαρμογὴν ἴσως εἰς χωριστὸν πόδα, χαμηλὸν λοπάδιον καὶ δύο κωνικά ἄνω κύπελλα. Ἐπὶ τόπου συνελέγησαν καὶ πήλινον ἀντικείμενον, ὡς κεφαλὴ ζόφου, καὶ τεμάχιον χαλαζίου. Ἀμέσως πρὸς Δ. τῶν δύο ἀποθετῶν καὶ πρὸς Νότον τοῦ Γ ἐκτείνεται ἄλλο δωμάτιον, τὸ Ρ, τοῦ ὁποίου δὲν ἀνευρέθησαν εἰσέτι τὰ ὄρια. Δυστυχῶς ἡ καλλιέργεια εἰς τὸν χῶρον τοῦτον εἰσεχώρησε βαθέως καὶ μόνον τὸ κατώτερον στρώμα παρέμεινεν ἀδιατάρακτον. Οὕτω εἰς μικρὸν βάθος ἀνεφάνθησαν, κείμενα ὑψηλὰ εἰς τὴν ἐπίχωσιν, παραλλήλως πρὸς ἄλληλα κείμενα, δύο γλωσσοειδῆ ἀμφίστομα μαχαίρια μὲ τρεῖς καὶ δύο ἦλους εἰς τὴν πτέρναν, τὸ ἕν μεγαλύτερον τοῦ ἄλλου (πίν. 266α). Ἀμέσως παρὰ τὴν δυτικὴν πλευράν τοῦ ἀποθέτου Π συνελέγη μικρὸν πρωτόγονον εἰδῶλιον ἐκ λευκοῦ λίθου ἢ ὄστρέου πρωτολιβυκοῦ τύπου μὲ ἐλαφρὸν κοίλωμα κατὰ τὸ μέσον (πίν. 266β) καὶ μετ' αὐτοῦ δύο ἄνω κωνικά κύπελλα. Ἐκ τοῦ ἐπὶ τοῦ Ν. τοίχου τοῦ ἀποθέτου Γ χῶματος, ἴσως ἀπορριφθέντος ἐκ τούτου, προῆλθε μικρὰ πήλινη μελανογάνωτος κεφαλὴ ταύρου καὶ τὸ κέρας ἄλλης μεγαλύτερας.

Ο ΑΝΩ ΤΩΝ ΔΙΑΜΕ-
ΡΙΣΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΜΑ-
ΓΕΙΡΕΙΟΥ ΤΟΜΕΥΣ

Ἀπὸ τὴν ἀποψιν τῆς στρωματογραφικῆς ἐρεύνης, διὰ τῆς ὁποίας διασαφεῖται πως ἡ ἱστορία τῆς ἐξελιξέως τοῦ ἀνακτόρου, ἐνδιαφέρουσα ὑπῆρξεν ἡ συνέχισις τῆς

διερευνήσεως τοῦ βορείου ἄνω τῶν διαμερισμάτων τοῦ μαγειρείου καὶ τῶν βοηθητικῶν αὐτοῦ δωματίων — XXXII καὶ L-LV — τομέως, ἀναμφιβόλως ἀποτελέσαντος μέρος τοῦ ἀνακτόρου, τοῦλάχιστον κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ φάσιν, ἀφοῦ ἀμέσως συνδέεται μετὰ τούτου διὰ τῆς ἀνερχομένης διαβάσεως λ καὶ ἀποτελεῖ ἀπλῆν προέκτασιν τούτου κατὰ τὴν κλιτύν. Τὰ δωμάτια ἐχαρακτηρίσθησαν διὰ τῶν γραμμῶν α-σ, ἃν καὶ δὲν ἀνήκουν πάντα εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον. Ἡ ἔρευνα φαίνεται ὅτι ἐπαληθεύει τὴν γενομένην ὑπόθεσιν ὅτι κτήρια ἀνήκοντα εἰς τὴν παλαιοανακτορικὴν περίοδον, ἐπομένως παλαιοανακτορικά, ἀπεκόπησαν ἐν μέρει καὶ ἐν μέρει ἐπεχώσθησαν ἢ ὑπέστησαν ριζικὴν ἀλλοίωσιν κατὰ τὴν ἐπανοικοδόμησιν, ὁπότε ἐγένετο ἐπέκτασις τοῦ ἀνακτόρου εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ λόφου. Νῦν ἐπιβεβαιούται ὅτι κατὰ τὴν τελικὴν φάσιν ὁ τομεὺς ἐχρησιμοποίηθη ἐκ νέου, ἴσως ὡς νεοανακτορικὸν παράρτημα, κατασκευασθέντων ὠρισμένων δωματίων εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον· τότε, φαίνεται, ἐχρησιμοποιήθησαν ἐπισκευασθέντα καὶ ὀλίγα δωμάτια τοῦ ἰσογείου. Μία ριζικὴ ἐπισκευή, μετὰ σεισμικὴν καταστροφὴν εἶναι ἐμφανῆς ἐκ τῆς συμπληρώσεως δι' ἐπαναχρησιμοποιηθέντων πελεκητῶν πωρολίθων τῶν ἀνωτέρων τμημάτων ὠρισμένων τοίχων, μάλιστα τοῦ δωματίου ε, καὶ ἐκ τῆς κατ' ἀνάλογον τρόπον συμπληρώσεως τοῦ ἀντερεισματικῆς τοίχου, ὅστις ἔκλεισε τὸν τομέα πρὸς τὸ μέρος τοῦ μαγειρείου. Τινὲς τῶν πωρολίθων τούτων φέρουν χαρακτὰ σημεῖα, ὡς ἤδη παρετηρήθη κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἀνασκαφικὴν περίοδον, μάλιστα τὸ τοῦ διπλοῦ πελέκως.

Ἡ ἔρευνα ἐπροχώρησε μέχρι τῆς πλήρους ἀποκαλύψεως τῶν διαμερισμάτων τοῦ τομέως τούτου. Προφανῶς εἰς τὴν τελικὴν φάσιν ἀνήκει ὁ παχὺς λοξὸς τοῖχος, ὅστις ἐπεκάθισεν ἐπὶ τοῦ ΒΔ. τοίχου τῶν δωματίων α καὶ β, προεκταθεὶς ἵνα ἀποτελέσῃ τὸ ὄριον τοῦ ἀνοικοδομηθέντος τομέως, ἐκταθέντος πρὸς τὰ ΒΑ. Οὕτω διεμορφώθησαν τὰ δωμάτια δ, γ, η, ξ, ρ καὶ σ, ἐνῶ ὁ γωνιακὸς χῶρος γ, ἐχρησιμοποίηθη, φαίνεται, ὡς κλιμακοστάσιον καὶ ὁ χῶρος π ὡς ὑπαίθριον ἐργαστήριον. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τὰ θεμέλια δωματίων α καὶ β εἶχον πλήρως ἐπιχωσθῆ. Τοῦ συγκροτήματος ε, θ καὶ ι ἐγένετο ἐπαναχρησιμοποίησις, κατασκευασθέντος τότε τοῦ ὠραίου κλιμακοστασίου ο (πίν. 267α) ἐκ 4 καὶ 8 βαθμίδων μὲ δύο ἰσόπεδα (κεφαλόσκαλα) ἐκ πελεκητῶν πωρολίθων καὶ μεγάλων πωρολιθικῶν πλακῶν τὸ ἐν, τὸ δὲ ἄλλο ἐκ τεμαχίων πλίνθων, λίθων καὶ πηλοχώματος. Ἡ διατήρησις τοῦ κλιμακοστασίου εἶναι ἀρίστη. Μόνον τὸ ἄνω ἰσόπεδον ἔπαθε μερικὴν καθίζησιν, χωρὶς ὅμως αἱ πλάκες νὰ χάσουν τὴν συνοχὴν των. Τὰ νέα δάπεδα κατεσκευάσθησαν ἐκ πιλητοῦ πηλοχώματος ἄνω τῶν παλαιότερων δαπέδων τόσον εἰς τὸ δωμάτιον ε ὅσον καὶ εἰς τὰ ι καὶ θ. Ἡ κλιμαξ ἀνήρχετο εἰς τὸν ἄνω ὄροφον, τοῦ ὁποίου τὸ δάπεδον ἦτο

εἰς τὸ αὐτὸ περίπτου ἐπίπεδον μὲ τὰ δάπεδα τῶν βορειοτέρων δωματίων. Τὸ ἄνω ἰσόπεδον δὲν ὑπεβασιάζετο διὰ τοιχείου, ὥστε νὰ σχηματισθῆ sottoscala· ἡ ὑποστήριξις τῶν πλακῶν ἐγένετο, φαίνεται, διὰ ξυλοδοκῶν. Ἐκ τῆς ἐπιχώσεως τοῦ κλιμακοστασίου προῆλθον πέντε ὁμοιόμορφα μικρὰ πυριατήρια μὲ μικρὰν ἀπόφυσιν, ἔκτον δὲ ἀνευρέθη κατὰ τὴν κατωτάτην βαθμίδα τοῦ πρώτου σκέλους τῆς κλίμακος καὶ δύο ἄλλα πρὸ τοῦ ΒΑ. τοίχου τοῦ ε (πίν. 267β). Προφανῶς εἶχον πέσει ἐκ τοῦ ἄνω ὀρόφου. Τὰ δωμάτια θ καὶ ι ἦσαν προσιτὰ ἐκ τοῦ ε διὰ στενοῦ ἀνοίγματος, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε τοποθετηθῆ μονολιθικὴ πωρολιθικὴ παραστάς· ταῦτα εἶχον ἐρευνηθῆ κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν περίοδον. Τὸ κάτω μέρος τῆς ἐπιχώσεως εἶχεν ἀποκλειστικῶς ὄστρακα τῆς ΥΜ ΙΑ περιόδου, τινὰ λίαν χαρακτηριστικά, ὡς στιλπνὰ μὲ ἐρπύζοντας βλαστοὺς ἢ μὲ ταινίας καὶ φυλλίδια. Ἀντιθέτως, τὰ κάτω τοῦ δαπέδου ὄστρακα ἦσαν παλαιοανακτορικά. Ὁ ΝΑ. τοῖχος ἀντιστηρίξεως εἶχε κατασκευασθῆ εἰς τὸ δωματίον ε κατὰ τι λεπτότερος παρὰ εἰς τὴν περιοχὴν τῶν δωματίων α καὶ γ. Ὁ πωρολιθικὸς πεσσὸς ἦτο ὀλίγον ἐκτὸς θέσεως, λοξῶς πως τοποθετημένος· ἴσως ἀρχικῶς ἦτο ἀκριβῶς κατὰ τὸ μέσον μεταξύ τῆς προεχούσης γωνίας καὶ τοῦ ΝΑ. τοίχου, ὥστε νὰ σχηματίζεται δίδυμος δίοδος πρὸς τὸν μυχὸν. Τὰ δωμάτια δ καὶ η ἦσαν εἰς χαμηλότερον πως ἐπίπεδον τοῦ ν καὶ ξ. Τὸ η προεξετείνετο εἰς τὸν μυχὸν ζ, ἀλλὰ χωρισμὸς τοῦ χώρου ἐγένετο μόνον εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν τελικὴν φάσιν εἶχεν ἐπιχωσθῆ. Οὐδὲν τὸ ἀξιόλογον ἀνευρέθη ἐντὸς αὐτοῦ. Τὸ δωματίον δ εἶχεν ἀνοίγμα πρὸς τὸ κλιμακοστάσιον γ, ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀρχὴ τούτου ἦτο πρὸς τὸ ἄλλο ἄκρον, ἡ μόνη δυνατὴ λύσις θὰ ἦτο ὅτι τὸ ἀνοίγμα τούτου ἔφερε πρὸς sottoscala. Εἰς τὴν ἐπιχώσιν τοῦ δ περισυνελέγησαν μικρὰ τινὰ ἀντικείμενα, ὡς ὑφαντικὰ βάρη, τρία κυβικά καὶ τρία δισκοειδῆ ἀμφίκυρτα, δύο τεμάχια ἰδιομόρφου λιθίνου σκεύους ἢ ἄλλου ἀντικειμένου, μὴ ἀποκλειομένων τῶν διπλῶν κεράτων, ὀδόντες κάπρου καὶ χαρακτηριστικὰ ΥΜ ΙΑ ὄστρακα, ὡς τμήμα λοπάδος μὲ διακόσμησιν ἐσωτερικὴν ἐρπυζόντων βλαστῶν καὶ ἐσωτερικὴν κλαδίσκων καὶ βάσις ἀγγείου μὲ περιθεούσας καστανάς ταινίας. Τὸ δωματίον ν ἔχει μικρὰν κρηπίδα παρὰ τὸν ΒΑ. τοῖχον, τὸ δὲ ξ εἶδος μικρᾶς κόγχης κατὰ τὸν ΝΑ. τοῖχον. Τόσον τὰ δωμάτια ταῦτα ὅσον καὶ τὰ δύο τοῦ ὑψηλοτέρου ἐπιπέδου ρ καὶ σ, τῶν ὁποίων οἱ τοῖχοι διεσπάρθησαν ὑπὸ τῆς καλλιεργείας, οὐδὲν ἀξιόλογον εὕρημα ἀπέδωσαν. Εἰς τὸ ρ, ἐσωτερικῶς πρὸς Νότον, σχηματίζεται προέχουσα γωνία καὶ τούτο ἵνα διαμορφωθῆ πρὸς Νότον τῶν δωματίων τούτων καὶ ἀμέσως ΒΑ. τοῦ κλιμακοστασίου ὁ ὀρθογώνιος ὑπαιθρος χῶρος, ὁ ὁποῖος πολὺ πιθανὸν ἐχρησίμευσεν ὡς φωταγωγός. Εἰς τὸν τελευταῖον τούτων χῶρον περισυνελέγη λεπτὸν ἄωτον κιάθιον καὶ κυλινδρικὸν ὄστουν, ὡς σφραγὶς ἄνευ γλυφῆς. Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τοῦ χώρου τούτου κατέληγεν ἡ κλιμακωτὴ ἄνοδος λ, ἡ συνδέουσα μὲ τὸ μαγειρεῖον, τῆς ὁποίας τρεῖς ἀναβαθμοί, ὧν τὰ ἄκρα διεμορφώθησαν διὰ σειρῶν λίθων, διακρίνονται. Ἀμέσως πρὸς τὰ

ΝΑ. ὁ βράχος ἐπιπολάζει καὶ δὲν εἶναι σαφές ἂν ἐπεξετείνετο πρὸς τὰ ἐκεῖ τὸ συγκρότημα. Εἶναι λογικὸν νὰ ὑποθεθῇ ὅτι ὁ ΒΑ. καταστραφεὶς τοῖχος τοῦ διαμερίσματος μ εὐρίσκετο εἰς τὴν αὐτὴν γραμμὴν μὲ τὸν ΒΑ. τοῖχον τοῦ κλιμακοστασίου ο. Μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ κυκλωπέιου πυργίσκου θά διήρχετο ἡ ὁδὸς ἀνόδου πρὸς τὰ περιγραφέντα κτήρια τῆς κλιτύος τοῦ λόφου. Τέλος εἰς τὴν σχηματιζομένην μεταξὺ τῶν τοίχων τῶν δωματίων ρ καὶ ν γωνίαν διεμορφώθη μικρὸς ἐργαστηριακὸς χῶρος, ὁ π, εἰς τὸν ὁποῖον κατὰ τὴν Ν. γωνίαν διεστρώθησαν ὡς χαμηλὴ κρητὶς δύο πλάκες, καλυφθεῖσαι ἐν μέρει διὰ κονιάματος· ἢ μία τούτων ἦτο τμήμα ἀβαθοῦς λιθίνης λεκάνης εἰς δευτέραν χρῆσιν. Περὶ τὸ κέντρον διεμορφοῦτο χαμηλὸς ἐλλειπτικὸς χῶρος κεκοιναμένους· ἄλλα κονιάματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀμυδρῶς διεκρίνοντο φυτικά θέματα, εἶχον πέσει ἐπ' αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ δωματίου τούτου μικρὰ διακλάδωσις ὄχετοῦ ἀπωχέτευε τὰ ὕδατα τοῦ ἐργαστηρίου πρὸς τὸν κύριον κλάδον τοῦ ὄχετοῦ, τὸν διερχόμενον μεταξὺ τοῦ λοξοῦ τοίχου τοῦ κτηρίου καὶ τοῦ ΝΑ. τοίχου τοῦ Βορειοδυτικῆς κτηρίου. Ἐντὸς τοῦ ὄχετοῦ ἀνευρέθησαν πολλὰ ὄστρακα ἀγγείων καὶ ὄστᾶ ζώων. Τμήμα διμύξου πηλίνου λύχνου ἀνευρέθη ἐντὸς τοῦ δωματίου.

Ὁ κύριος κλάδος τοῦ ὄχετοῦ, κατερχόμενος πρὸς τὴν μικρὰν ΒΔ. αὐλὴν ἐπικλινῶς, μεταξὺ τῶν δύο συγκροτημάτων καὶ παρακάμπτων εἶτα τὴν Ν. γωνίαν τοῦ ΒΔ. κτηρίου, ἥτις ἐκ τούτου ἀποκοπεῖσα ἐκλείσθη διὰ λοξοῦ τοίχου κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν, ἠκολούθει ὀριζοντίαν διαδρομὴν κατὰ μῆκος τοῦ ΝΔ. τοίχου τοῦ τελευταίου. Ἐρευρήθη νῦν καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν μέχρι τοῦ πυθμένος. Πολυάριθμα ὄστρακα τῆς πρώτης ἀνακτορικῆς φάσεως καὶ τινὰ παλαιοανακτορικὰ περισυνελέγησαν ἐντὸς αὐτοῦ καὶ μετὰ τούτων ὕφαντικά τινὰ βάρη, ἄλλα τοῦ παραλληλεπιπέδου τύπου, ἄλλα τοῦ ἀμφικύρτου δισκοειδοῦς καὶ ἐν κυβικόν. Ἐπίσης περισυνελέγη τμήμα τραπέζης προσφορῶν μὲ κυρτὰς ἐλαφρῶς πλευρὰς καὶ ἐξ μικροῦς πόδας, ἄλλο τμήμα μικρᾶς πηλίνης τραπέζης, τμήμα λιθίνου σφαιρικοῦ σκεύους μὲ δισκοειδὲς περιχειλίωμα περὶ μικρὰν ὀπήν, ἴσως τμήμα ρυτοῦ, καὶ ὁδοῦς ἀγριοχοίρου. Ὁ πυθμὴν τοῦ ὄχετοῦ ἦτο ἐπίχριστος, ὑπὸ δὲ τὸ ἐπίχρισμα ὑπῆρχεν ὑπόστρωμα μικρῶν λίθων μὲ ὀλίγα παλαιότερα ὄστρακα. Ὁ ὄχετὸς εἶχε πληρωθῆ διὰ λίθων, ἴσως καταπεσόντων ἐκ τῶν πλευριζόντων τοίχων. Πρὸς τὰ ΒΑ. ἐξαφανίζεται ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν προέχουσαν ὀξεῖαν γωνίαν τοῦ λοξοῦ κτηρίου, τὴν σχηματιζομένην νοτίως τοῦ δωματίου D III — δωματίου τῆς «γούρνας» —, ἐντὸς τῆς ὁποίας γωνίας περικλείεται θεμέλιος τραπέζοειδοῦς σχήματος χῶρος. Εἰκάζεται ὅτι θά ἦτο οὗτος εὐρὺ φρεάτιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου θά συνεκτροῦντο πρὸς ἀποχέτευσιν τὰ ὕδατα τοῦ Λοξοῦ κτηρίου.

ΤΟ ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΤΙΚΟΝ ΤΟΥ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΟΣ ΒΑ. Τῆς μικρᾶς ΒΔ. αὐτῆς εἶχεν ΚΤΗΡΙΟΝ ἤδη ἐρευνηθῆ κατὰ τὰς δύο προηγηθείσας ἀνασκαφικὰς περιόδους τὸ μεγαλύτερον μέρος καὶ εἶχεν ἀπολύτως βεβαιωθῆ ἡ χρησιμοποίησις του μόνον κατὰ τὴν πρώτην ἀνακτορικὴν φάσιν, ἡ ἐπίχωσις κατὰ τὴν τελικὴν, ἡ ἀνακατασκευὴ διὰ πελεκητῶν πωρολίθων τοῦ κλείοντος ΝΑ. τοίχου καὶ ἡ ἐμφραξις τῆς πρὸς τὴν κλιμακίδα ἀγούσης θύρας. Νῦν ὀλόκληρον τὸ συγκρότημα ἀπεκαλύφθη καὶ κατέστη σαφεστέρα ἡ διάρθρωσις, ὡς καὶ ἡ καθόλου ἐξέλιξις του. Ἡ ἐξωτερικὴ κρηπίς τοῦ νοτίου τοίχου παρηκολουθήθη μέχρι τῆς δυτικῆς γωνίας. Προφανῶς ὁ τοῖχος οὗτος ὑπῆρχε κατὰ τὴν πρώτην φάσιν, ἀφοῦ τότε ἦτο εἰσέτι ἐν χρήσει ἡ κατόπιν φραχθεῖσα πρὸς τὴν κλιμακίδα εἰσοδος. Δὲν εἶναι μάλιστα πιθανόν ὅτι ὁ τοῖχος ἀνφοδομήθη ὀλόκληρος διὰ πελεκητῶν πωρολίθων, διότι εἰς τὴν ἀπὸ τῆς θύρας πρὸς τὴν Δ. γωνίαν περιοχὴν ἐλάχιστοι πελεκητοὶ πωρόλιθοι ἀνευρέθησαν, πεσόντες πρὸς τὰ ἔξω ἢ πρὸς τὰ ἔσω. Πιθανῶς κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν εἶχον διαμορφωθῆ ἄνθηρα, τὰ ὅποια ἐφυτεύθησαν εἰς μορφὴν κρεμαστῶν κήπων. Οἱ ἐκατέρωθεν τῆς κλιμακίδος χώροι μὲ τὰ ὑψηλὰ πόδια ἐκαθαρίσθησαν πλήρως καὶ ὁ δυτικὸς κατέστη σαφέστερος, παρὰ τὴν μερικὴν καταστροφὴν τοῦ ποδίου καὶ τὴν κατακρήμνισιν τοῦ θωρακίου τῆς κλίμακος. Οἱ μεγάλοι καταπεσόντες λίθοι, οἱ καλύψαντες τὸν δυτικὸν τοῖχον, ἀφηρέθησαν. Εἰς τὴν ἐπίχωσιν συνελέγησαν καὶ ἄλλα τμήματα τῆς ἤδη περισυλλεγείσης χύτρας καὶ κοινὰ τινα κύπελλα, ὁμοῦ μετὰ τραπεζοειδοῦς ὑφαντικοῦ βάρους. Δίοδος ὑπῆρχε πρὸς τὸν δυτικώτερον ὀρθογώνιον χώρον, ὅστις φαίνεται νὰ ἦτο μᾶλλον ὑπαιθρος. Ὁ ὅλος χώρος ΒΔ. τοῦ δωματίου Ζ καὶ τοῦ χώρου Ι εἶχε καλυφθῆ ὑπὸ πελωρίων λίθων, τῶν ὁποίων δύο ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἦσαν κυβικοί, κρημισθέντες ἐκεῖ ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ νοτίου τοίχου τοῦ Λοξοῦ κτηρίου, μάλιστα ἐκ τῆς ΝΔ. γωνίας αὐτοῦ. Ὁ χώρος εἶχε διαμορφωθῆ εἰς δύο ἄνθηρα, ἀντιστηριζόμενα ὑπὸ ἀντερεισματικῶν τοίχων, καὶ εἰς τὸν χαμηλότερον περίβολον ἢ δωμάτιον Κ. Εἰς πρόχειρος τοῖχος, κατερχόμενος ἐκ ΒΑ. πρὸς ΝΔ., εἶχεν οἰκοδομηθῆ κατὰ τὸ μέσον καὶ εἰς τοῦτον εἶχεν ἐντοιχισθῆ εἰς ἀνάστροφον θέσιν εὐμεγέθης κυλινδρικοῦ σχήματος βάσις κίονος, μὲ προέχον τὸ κατώτερον, ἐπίσης κυλινδρικὸν τμημὰ της. Ἄγνωστος παραμένει ἡ ἀρχικὴ θέσις τοῦ κίονος, ἀλλ' ἴσως εὐρίσκειτο αὕτη εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν. Παρὰ τὴν βάσιν περισυνελέγη μικρὸν λίθινον δισκοειδὲς πῶμα μὲ ἀποκεκρουμένην τὴν κομβιόσχημον λαβὴν του, ὡς ἐπίσης τεμάχιον κισήρεως. Διὰ νὰ ἀπαλλαγῆ ὁ χώρος ἐκ τῶν μεγάλων λίθων ἐδέησε νὰ θραυσθοῦν οἱ μεγαλύτεροι τούτων εἰς πολλὰ τεμάχια. Ἐπὶ πλέον ἐχρειάσθη νὰ μετακινηθοῦν πολλοὶ μεγάλοι λιθοσῶροι καλύπτοντες τοὺς δυτικὸς τοίχους. Μεγάλοι πελεκητοὶ πωρόλιθοι παρεῖχον τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐξέφυγον τῆς ἀρχικῆς των θέσεως εἰς τὸν δυτικὸν τοῖχον· τελικῶς ὅμως ἀπεδείχθη ὅτι δὲν ἀνήκον εἰς τοῦτον. Ἴσως νὰ ἀπετέλουν μέρος τοῦ θωρακίου τῶν εἰς ὑψηλότερα ἐπίπεδα δημιουργηθέντων κατὰ τὴν τελικὴν φάσιν κατ' ἄν-

δηρα κήπων. Ἡ ἔκτασις τῆς ἐπελθούσης καταστροφῆς εἰς τὸν τομέα τοῦτον δὲν ἐπιτρέπει τὴν συναγωγὴν ἀσφαλοῦς συμπεράσματος ἂν τὰ ἄνδρα ὄντως ἦσαν δύο· ὁ μεσαῖος χώρος διεσχίζετο ὑπὸ στενοῦ τοίχου· ἀλλ' οὗτος εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνῆκεν εἰς παλαιότεραν φάσιν. Κατὰ τὴν πρώτην ἀνακτορικὴν φάσιν τὸ δωμάτιον μετὰ κεντρικοῦ κίονος Ζ ἐπεκοινώνει διὰ θύρας μετὰ τοῦ ἀνδρήρου, ἀλλὰ τὸ κατώφλιον καταλίσθησεν εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον νοτιώτερον. Ἄν τὰ ἄνδρα ἦσαν δύο θὰ ἔδει νὰ ἐπεκοινώνουν πρὸς ἄλληλα διὰ βαθμίδων. Τμῆμα τοῦ ἐκ πωρολίθων θωρακίου τοῦ χαμηλοτέρου ἀνευρέθη εἰσέτι εἰς τὴν θέσιν του. Δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ ἐκδοχὴ ὅτι ὁ ἐσωτερικὸς χώρος τοῦ Α ἦτο δωμάτιον, προσιτὸν ἐκ τοῦ προσθίου ἀνδρήρου. Συνεπληρώθη τέλος ἡ ἔρευνα τῶν δωματίων Α καὶ Ε καὶ ἀνεκαλύφθη ὁ κλείων τὸ ὄλον συγκρότημα ΝΑ. τοῖχος. Ἡρμηνεύθη ἤδη ὁ λοξὸς τοῖχος τῆς γωνίας ἐκ τῆς κατὰ τὸ σημείον τοῦτο καμπῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ ὄχρετοῦ κατὰ τὴν τελικὴν φάσιν. Τὸ στρῶμα τῶν ὀστράκων καὶ τεμαχίων ἀγγείων, ἀνηκόντων εἰς τὴν πρώτην φάσιν τοῦ ἀνακτόρου, ΜΜ IIIA - ΥΜ IA, συνεχίζετο καὶ εἰς τὸ ἀνατολικώτερον τμῆμα τοῦ δωματίου Α, ἀποτελοῦν τὸ ὑπόβαθρον σχηματισμοῦ τοῦ δαπέδου. Εἰς τὴν ἐπίχωσιν περισυνελέγη τμῆμα γωνιουμένης παρειᾶς λιθίνου ἀγγείου, κατὰ δὲ τὸ λοξὸν τοιχίον πῆλινον κάλυμμα δισκοειδὲς τὸ σχῆμα, μὲ κόμβον ἀντὶ λαβῆς. Τὸ δωμάτιον Ε οὐδὲν πλὴν ὀστράκων ἀγγείων ἀπέδωσε.

ΤΟ ΛΟΞΟΝ
ΚΤΗΡΙΟΝ

Κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἀνασκαφικὴν περίοδον εἶχεν ἀπολύτως βεβαιωθῆ, ὅτι αἱ ὑπὸ τοῦ Hogarth κατὰ τὸ ἔτος 1901 μερικῶς ἀνασκαφεῖσαι οἰκίαι D καὶ E ἀπετέλουν μέρος ἐνὸς πολὺ εὐρυτέρου συγκροτήματος, τὸ ὁποῖον διὰ τὴν λοξὴν πῶς θέσιν αὐτοῦ σχετικῶς μὲ τὸν κύριον ἄξονα τοῦ ἀνακτόρου ἐχαρακτηρίσθη «Λοξὸν κτήριο». Ἐπὶ τοῦ νοτίου αὐτοῦ τοίχου εἶχε στηριχθῆ τὸ Βορειοδυτικὸν κτήριο, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐσήμαινεν ὅτι ἦτο παλαιότερον αὐτοῦ, εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ βεβαίως μορφήν. Τοῦτο ἄλλως ἐπεβεβαιώθη ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὀλόκληρον τὸ κάτω στρῶμα ἀπέδωσε κεραμικὴν ἀποκλειστικῶς παλαιοανακτορικὴν, ἥτις ἐπίσης ἐνεφανίζετο εἰς τὰς θεμελιώσεις τῶν κυρίων τοίχων.

Ἡ κυρία ἐργασία ἐγένετο εἰς τὸ πρὸς Βορρᾶν ἡμισυ τμῆμα τοῦ ὄλου συγκροτήματος, περιοχὴν εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Hogarth ἐσημείωσεν ἄπλῶς τὴν παρουσίαν ἐνὸς παραλλήλου τοίχου, ἀσφαλῶς τοῦ ὑφ' ἡμῶν περαιτέρω ἐρευνηθέντος πωρολιθικοῦ, ἀποτελοῦντος τὸ πρὸς Βορρᾶν ὄριον τοῦ τμήματος D. Διὰ τὴν πλήρη ἐξερεύνησιν ἐχρειάσθη ἡ ἀπομάκρυνσις πελωρίων λιθοσωροῦ, καλύπτοντος τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἐρευνηθέντος χώρου. Ἄλλος μεταγενέστερος τοῖχος εἶχεν οἰκοδομηθῆ ὀλίγον λοξῶς, ἀπὸ ΒΔ. πρὸς ΝΑ., ἄνω τοῦ βορείου τμήματος τῶν θεμελίων δωματίων E VII, VIII καὶ IX, καὶ ἐκρίθη ἐπιβεβλημένη ἡ καθαιρέσις του μετὰ προηγουμένην ἀποτύπωσιν. Οὕτω ἐβεβαιώθη ὅτι τὸ βορειοδυτικὸν τέταρτον τοῦ ὄλου συγκροτήματος κατελάμβανον τέσ-

σαρα θεμέλια δωμάτια — τὰ Ε VI - IX —, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶχε κατασκευασθῆ πιθανῶς μία μόνον αἶθουσα, ἐν χρήσει κατὰ τὴν τελικὴν φάσιν τοῦ ἀνακτόρου (πίν. 268α καὶ β). Ἴσως αὕτη εἶχε δύο στηρίζοντας τὴν ὀροφὴν κίονας, βαίνοντας ἐπὶ τῶν διαχωρισμάτων. Τὰ ὡς ἄνω θεμέλια δωμάτια θὰ ἐχρησιμοποιεῖσθαι μόνον δι' ἀποθήκευσις, προσιτὰ ἐκ τῶν ἄνω διὰ καταπακτῶν. Ὁ βράχος ἀνέρχεται ἐντὸς αὐτῶν ἐπικλινῶς ἐκ Νότου πρὸς Βορρᾶν. Τὰ ἐντὸς αὐτῶν ἀνευρεθέντα ὄστρακα καὶ τεμάχια ἀγγείων ἦσαν τῆς πρώτης φάσεως τοῦ ἀνακτόρου, MM III B - YM IA, ὑπῆρχον ὅμως καὶ τινα παλαιοανακτορικά: εἰς τὸ Ε VI περισυελέγη τριποδικὸν χυτρίδιον, εἰς τὸ Ε VII δισκοειδὲς ἀμφικυρτον ὑφαντικὸν βᾶρος. Ἡ ἀνεύρεσις εἰς τὸ πρῶτον τμημάτων ἐλλειπτικῶν τριβείων καὶ κυκλοτεροῦς λίθου τριβῆς, ὡς καὶ ἄλλου ἐπιμήκους μὲ στρογγύλον βᾶθοςμα, μαρτυρεῖ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ θεμελίου τούτου δωματίου καὶ δι' ἐργαστηριακὴν ἐργασίαν. Κατὰ μῆκος τοῦ νοτίου τοίχου τῶν δωματίων Ε VIII καὶ Ε IX, πάλιν ὀλίγον λοξῶς ἐπικαθήμενος, ὑπῆρχε μεταγενέστερος τοῖχος, καθέτως πρὸς τὸν ὅποιον ἐφέρετο ἄλλος τοῖχος, σχεδὸν ἄνω τοῦ μεταξὺ VIII καὶ IX διαχωρίσματος. Τὸ κτήριον τοῦτο, ἀσφαλῶς ὄχι ἄσχετον μὲ τὸν μνημονευθέντα ἐπιμήκη τοῖχον κατὰ τὸ βόρειον κράσπεδον τοῦ κτηρίου, δὲν εἶχε σχέσιν μὲ τὴν ἐπὶ τῶν θεμελίων δωματίων οἰκοδομηθεῖσαν αἶθουσαν, ἥτις ὀλοσχερῶς κατεστράφη κατὰ τὴν οἰκοδόμησιν αὐτοῦ. Ὑπὸ τὸν διαλυθέντα μακρὸν τοῖχον εἰς τὸ δωματίον Ε VII ἀνευρέθησαν παραλληλεπίπεδον ὑφαντικὸν βᾶρος, ἥμισυ ἄλλου, τραπεζοειδοῦς ὅμως σχήματος, καὶ τριπτῆρ ἐκ φλεβωτοῦ λίθου, ὁμοῦ μετ' ὄστράκων MM III B - YM IA. Εἰς τὴν ἐπίχωσιν τοῦ Ε IX περισυελέγησαν τμήματα σιαγόνος λαγωῦ.

Κύριον δωματίον τοῦ ὅλου συγκροτήματος, ἀσφαλῶς ἀναγόμενον εἰς τὴν τελικὴν φάσιν, εἶναι τὸ Ε X (πίν. 269α), ἀποτελέσαν ἴσως εἰσαγωγικὸν προθάλαμον ἢ αἶθουσαν ἀναμονῆς διὰ τοὺς κυρίους θαλάμους, τοὺς ἐκτεινομένους ἄνω τῶν ἰσογείων διαμερισμάτων Ε I - V, ἴσως καὶ τοῦ D I. Ἦτο δωματίον λίαν ἐπιμελῶς κατασκευασμένον μὲ τεχνικὴν ὅπως ἀνάλογον τῆς χρησιμοποιηθείσης διὰ τὰς κυρίας αἰθούσας τοῦ ἀνακτόρου κατὰ τὴν τελικὴν ἀνακτορικὴν φάσιν. Ἐκ τούτου καὶ ἄλλων ἐνδείξεων εἰκάζεται ὅτι κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην φάσιν ἐχρησιμοποιήθη ἐπανοικοδομηθεῖς εἰς μεγαλοπρεπῆ μορφήν ὁλόκληρος ὁ ἄνω τῶν ἐπιχωσθέντων δωματίων Ε I - IX καὶ D I - V ὀροφος, προσιτὸς πλεόν ἐκ Βορρᾶ καὶ Βορειοανατολικῶν, ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς ἐκεῖθεν διερχομένης ὁδοῦ (πίν. 269β).

Ἐκ τῆς ὁδοῦ εἰσῆρχετο τις διερχόμενος χαμηλὴν παρίνην κρηπίδα καὶ τὴν ἐξωτερικὴν θύραν τοῦ προθαλάμου Ε X, τῆς ὁποίας ἐσώθη καλῶς τὸ ἐκ τιτανολίθου μονόλιθον κατώφλιον, διαστάσεων 1.26×0.56 καὶ πάχους 0.18. Τοῦτο καίτοι τεθραυσμένον νῦν εἰς τεμάχια ἀνευρέθη εἰς τὴν θέσιν του, πλευριζόμενον ὑπὸ τῶν βάσεων τῶν ξυλίνων παραστάδων τῆς θύρας. Ἴσως τελικῶς ἡ θύρα αὕτη περιέπεσεν εἰς ἀχρηστίαν καὶ τότε ἐδημιουργήθη στενὸν ἄνοιγμα,

τοποθετηθέντος φράγματος ἐκ πωρολίθων κατὰ τὴν πρὸ τῆς θύρας πωρίνην χαμηλὴν κρηπίδα. Ἐκ τοῦ φράγματος τούτου κατέπεσαν πελεκητοὶ πωρόλιθοι εἰς τὸ πρὸ τῆς εἰσόδου τμήμα τῆς ὁδοῦ. Προέκυψαν σαφεῖς ἐνδείξεις ὅτι κατὰ μῆκος τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ προθαλάμου ὑπῆρχε θρανίον καὶ ὅτι τὸ δάπεδον εἶχε διαστρωθῆ διὰ τῆς ἰδίας ἀγνώστου ὕλης, μὲ τὴν ὁποίαν εἶχον διαστρωθῆ τὰ δάπεδα τῶν ἐπιμήκων αἰθουσῶν καὶ τῶν βασιλικῶν διαμερισμάτων, κατὰ μίμησιν μεγάλων ὀρθογωνίων πλακῶν, αἱ ὁποῖαι ἐχωρίζοντο διὰ κεκονιαμένων, ἐρυθρῶν τὸ χρῶμα, ἀρμῶν. Τούτων διεσώθησαν ἱκανὰ τμήματα ὥστε ἀσφαλῶς νὰ συνάγεται ὁ χωρισμὸς τοῦ δαπέδου εἰς ἐννέα κανονικὰ καὶ ἰσόμετρα σχεδὸν διάχωρα. Ὁ τοῖχος μὲ τὴν θύραν, διὰ τῆς ὁποίας ἐγένετο ἡ προσπέλασις τῶν κυρίων διαμερισμάτων, δὲν ἐσώθη, ἀλλ' ἡ ὑπαρξίς του βεβαιοῦται ἐκ τοῦ ὑποβαστάσαντος θεμελίου τοίχου καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ δάπεδον μὲ τοὺς κεκονιαμένους ἀρμούς δὲν ἐξετείνεται πέραν τοῦ σημείου ἔνθα θὰ ἤρχιζεν ὁ τοῖχος οὗτος. Καὶ τὴν φορὰν ταύτην ἡ ὕλη διαστρώσεως ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ μυστηριώδης, διότι μεταξὺ τῶν κεκονιαμένων ἀρμῶν οὐδὲν πλὴν χρώματος εὑρέθη. Τοῦ δυτικοῦ τοίχου ἐσώθη μόνον ἡ θεμελίωσις, ἀλλ' ἡ βεβαιωθεῖσα ὑπαρξίς θρανίου θὰ παρημποδίζε τὴν διὰ θύρας ἀπ' εὐθείας εἴσοδον εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τὴν ἐκτεινομένην ἄνω τῶν θεμελιῶν δωματίων E VI - IX. Ὁ ἀνατολικὸς τοῖχος ἦτο πλίνθινος, ἐν μέρει καλῶς διατηρούμενος καὶ στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ ἐκ λίθων τοίχου τοῦ θεμελίου δωματίου D IV. Ἡ ἐπελθούσα διατάραξις εἰς τὸ δάπεδον τοῦ προθαλάμου καὶ τοὺς τοίχους του ὀφείλεται ἀναμφιβόλως εἰς τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ γειτονικοῦ μεταγενεστέρου κτηρίου καὶ τὴν κατασκευὴν ἀντερείσματικῶν τοίχων.

Τὸ βορειοανατολικὸν τμήμα, 1/4 περίπου τοῦ συνόλου τοῦ ὅλου συγκροτήματος, τοῦ Λοξοῦ κτηρίου, εἶχε ἀνοικοδομηθῆ μὲ λαμπρότητα κατὰ τὴν τελικὴν φάσιν· ἐπὶ τῶν θεμελιῶν διαμερισμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπληρώθησαν, κατεσκευάσθη πιθανῶς μία καὶ μόνον μεγάλη αἴθουσα. Τοῦτο γίνεται ἐμφανὲς ἐκ τῆς ἐπιμελοῦς δομῆς τοῦ βορείου τοίχου ἐκ πελεκητῶν πωρολίθων, τῶν ὁποίων εἰς δόμος παραμένει εἰσέτι εἰς τὴν θέσιν του σχεδὸν καθ' ὀλόκληρον τὸ μῆκος, στηριζόμενος εἰς τὸν βόρειον θεμέλιον τοῖχον τοῦ χώρου τούτου. Πρὸς τὴν B. γωνίαν ὁ πωρολιθικὸς τοῖχος σφῶζει δύο δόμους. Κυβόλιθοί τινες πρὸς τὸ δυτικὸν τμήμα ἐξήχθησαν τῆς θέσεώς των· ἄλλοι κατέπεσαν ἐπὶ τοῦ πρὸ τῆς προσόψεως τμήματος τῆς πλακοστρώτου ἐκεῖθεν διερχομένης ὁδοῦ. Ἐκ τῆς ἐπιχώσεως τοῦ πωρίνου τοίχου περιουνελέγη τμήμα τριπτήρος ἐκ πρασίνου λίθου. Ἐπίσης τὸ μέγα μονολιθικὸν κατώφλιον, διαστάσεων 1.74 × 0.26, τὸ ὁποῖον ἐρράγη λόγῳ τοῦ δημιουργηθέντος ὑπ' αὐτὸ κενοῦ χώρου, μαρτυρεῖ τὴν ὑπαρξίν μεγάλης αἰθούσης. Ἄλλως οὐδὲν διαχώρισμα θὰ ἠδύνατο νὰ στηριχθῆ ἀσφαλῶς ἐπὶ τοῦ εἰς τὸν θεμέλιον χώρον ὑπάρχοντος λεπτοῦ τοιχίου. Τὸ δάπεδον καθίζησεν ἐντὸς τοῦ ὑποκειμένου χώρου, ὁ ὁποῖος εἶχε πληρωθῆ διὰ λίθων καὶ χρώματος. Μεταγενέστερα τοιχία ὠκοδομήθησαν ὄχι

πολύ κανονικῶς ἐπὶ τῆς γωνίας ἀμέσως νοτίως τοῦ μεγάλου κατωφλίου. Οὐσιαστικῶς τὰ θεμέλια διαμερίσματα οὐδὲν ἄλλο ἦσαν, εἰμὴ δύο κλωβοὶ ξυλίνων, μὲ τινὰς λιθίνας βαθμίδας, κλιμάκων, τῶν ὁποίων αἱ εἴσοδοι εὐρίσκοντο ἢ μία πλησίον τῆς ἄλλης εἰς τὸν Β. τοῖχον τοῦ ὑποστύλου δωματίου D I. Τοῦτο εἶχεν ἤδη ὑποτεθῆ κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐρεύνης κατὰ τὴν παρελθούσαν ἀνασκαφικὴν περίοδον, ἀλλ' ἐνομίσθη τότε ὅτι ἐπρόκειτο περὶ μιᾶς μόνον κλίμακος, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐμορφοῦτο μικρὰ ἀποθήκη sottoscala, μὲ εἴσοδον τὴν διατοιχισθεῖσαν ἐπὶ δεξιᾷ θύραν. Νῦν τὸ σύστημα κατέστη σαφές. Ἡ πρώτη κλιμακίς ἐκάμπτετο στρέφουσα μὲ τινὰς λιθίνας βαθμίδας πρὸς τὸ θεμέλιον εἰς ὑψηλοτέραν στάθμην δωματίου D IV, ἡ δευτέρα ἐσχηματίζετο μετὰ καμπτόμενον διαδρομίσκον εἰς δύο μὲ ἀντίστροφον κατεύθυνσιν σκέλη διαχωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων δι' ἡμιδιαφράγματος. Εἰς τὴν ἐπίχωσιν ἀμφοτέρων τῶν κλωβῶν τῶν κλιμάκων ἀνευρέθησαν ἄφθονα ὄστρακα τῆς πρώτης ἀνακτορικῆς περιόδου, MM IIIB - YM IA. Μετὰ τὸ στρῶμα λίθων ἠπλοῦτο πυρρόχρουν στρῶμα ἐκ διαλύσεως κεκαυμένων πλίνθων καὶ κάτω τούτου λεπτὸν μέλαν πυρίκαυστον στρῶμα. Κατὰ τὸν σχηματιζόμενον ἀναβαθμὸν τῆς ἀρχῆς τῆς δευτέρας κλίμακος D V, παρὰ τὸν διαχωριστικὸν τοῖχον, ἀνευρέθη μικρὸς ἀσκὸς ἐκ τεφροῦ πηλοῦ μὲ κυλινδρικήν προχοήν καὶ λαβὴν τοξοειδῆ ἐπὶ δισκοειδοῦς ἄνευ προεξοχῆς. Τὰ ἐπὶ τοῦ δαπέδου ὄστρακα ἦσαν ἐπίσης MM IIIB - YM IA. Ἡ κλιμακίς πρὸς τὸ D IV ἤρχιζε μετὰ ἀναβαθμὸν εἰς τὸ βάθος διαδρομίσκου, μὲ στροφὴν ἐπὶ δεξιᾷ διὰ τριῶν κτιστῶν βαθμίδων. Ἄνοιγμα εἰς τὸ διαχώρισμα πρὸς τὸ D IV ὠδήγει πιθανῶς πρὸς τὸν ἐσώτερον χώρον τούτου. Ἐκ τῆς ἐπιχώσεως τοῦ τελευταίου προῆλθον δύο εὐμεγέθη τεμάχια παρειᾶς λιθίνου ἀγγείου, κωνικά τινα κύπελλα καὶ τμήμα παραλληλεπίπεδου ὑφαντικοῦ βάρους. Εἰς τὴν χαμηλοτέραν ἐπίχωσιν περισυνελέγησαν καμαραϊκὰ πολύχρωμα ὄστρακα, τεμάχια δισκοειδῶν ὑφαντικῶν βαρῶν καὶ ὀδούς καὶ ἀστράγαλος ζώου. Ἡ μεγάλη τετράγωνος κατακόρυφος δοκὸς εἰς τὸν δυτικὸν τοῖχον τοῦ διαδρομίσκου ἀφῆκε ἀπνηθρακωμένα τινὰ λείψανα· ἐκαθαρίσθη πλήρως ἢ πλᾶξ στηρίξεώς της.

Η ΠΛΑΚΟΕΣΤΡΩΤΟΣ
ΚΛΙΜΑΚΩΤΗ ΟΔΟΣ
ΚΑΙ ΑΙ ΔΙΑΚΛΑ-
ΔΩΣΕΙΣ ΤΗΣ

Ἄμέσως δυτικῶς τοῦ μεγάλου οἰκοδομικοῦ συγκροτήματος τοῦ Βορειοδυτικοῦ κτηρίου καὶ τοῦ Λοξοῦ κτηρίου ἀνεκαλύφθη ἡ ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ λόφου ἀνερχομένη κυρία ὀδικὴ ἀρτηρία, τῆς ὁποίας τὴν ὑπαρ-

ξιν, πρὸς σύνδεσιν τῆς Δυτικῆς αὐλῆς τοῦ ἀνακτόρου μετὰ τῶν ἀνακτορικῶν παραρτημάτων, ἀπὸ μακροῦ εἶχομεν ὑποθέσει. Ἡ ἀποκάλυψις ἐγένετο μὲ μεγάλας δυσχερείας, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐπὶ τοῦ χώρου τούτου εἶχον καταπέσει, κυλιόμενοι κατὰ τὴν κλιτύν, πλεῖστοι ὅσοι μεγάλοι ὀγκόλιθοι, ἐνῶ παραλλήλως εἶχον δημιουργηθῆ ἐκεῖ μεγάλοι λιθοσωροί. Ὀλίγον δυτικώτερον ὁ Hogarth εἶχε προσδιορίσει τὴν θέσιν μιᾶς οἰκίας — Οἰκίας F — τὴν ὁποίαν δὲν

εἶχεν ἀνασκάψει. Ταύτης ὠρισμένοι τοῖχοι διακρίνονται μεταξύ τῶν λίθων καὶ τοῦ συσσωρευθέντος χρώματος. Ἡ ὁδὸς δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἐλευθερωθῆ καὶ ἀποκαλυφθῆ καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ πλάτος· πρὸς τοῦτο θὰ ἀπηγεῖτο ἡ ἀπομάκρυνσις πολλῶν μεγαλύτερου ἀριθμοῦ ὀγκολίθων. Εἰς τινὰ ὅμως σημεῖα ἀνεφάνησαν τμήματα τῶν προσόψεων τῶν κατέναντι κτηρίων, ἂν καί, ὡς φαίνεται, διατεταραγμένα· διὰ τοῦτο δὲν ἀπεδόθησαν ἐπὶ τοῦ σχεδίου. Τῆς ὁδοῦ, ἥτις εἶναι πλατυτέρα τῶν κυριωτέρων ὁδῶν τῆς μινωϊκῆς πόλεως τῶν Γουρνιῶν, φθάνουσα τὰ τρία μέτρα, διακρίνονται δύο κύρια μέρη, ἐν βαθυμειδωτόν, ἀπὸ τῆς Δ. γωνίας τοῦ βορειοδυτικοῦ κτηρίου μέχρι τῆς Δ. γωνίας τοῦ Λοξοῦ κτηρίου (πίν. 270α), καὶ ἐν μὲ κεκλιμένα ἐπίπεδα, ἀπὸ τῆς γωνίας ταύτης μέχρι τῆς Β. γωνίας. Αἱ βαθμιδῆδες τοῦ πρώτου τμήματος εἶναι 11 ἢ 12, ὄχι πολλὴ κανονικαὶ καὶ ὄχι πᾶσαι μὲ τὸ αὐτὸ βάθος ἢ ὕψος· ἡ ἀνωμαλία αὕτη δὲν φαίνεται νὰ ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐπελθοῦσαν ἐκ τῆς πτώσεως τῶν μεγάλων ὀγκολίθων διατάραξιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τάσιν τῆς ἀσύμμετρου κατασκευῆς, ἥτις ἀποτελεῖ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς μινωϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ὁμοίως ἀσύμμετρος εἶναι καὶ ἡ διάταξις καὶ πλακόστρωσις τῶν κεκλιμένων ἐπιπέδων τοῦ ἄνω τμήματος, τὰ ὅποια πιθανῶς εἶναι τρία, τῶν ὁποίων τὰ δύο φαίνονται νὰ ἔχουν λοξῶς πῶς διαρθρούμενον ἄκρον. Εἰς τὸ ὑψηλότερον, τὸ ἔξω τοῦ δωματίου E VII, διεστρώθησαν δύο πολὺ μεγάλα πλάκες. Ἡ ἀκριβὴς διάρθρωσις, μὴ περατωθείσης εἰσέτι τῆς ἐρεῦνης, δὲν ἐβεβαιώθη. Φαίνεται ὅτι ἡ ὁδὸς κατέληγεν ἄνω εἰς πλακόστρωτον ἰσόπεδον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἤρχιζεν ἡ πρὸς Ἀνατολὰς κατευθυνομένη διακλάδωσις. Εἰς τὴν πρὸς Δυσμὰς πρόσοψιν τοῦ Λοξοῦ κτηρίου ἐμορφοῦτο ἐλαφρῶς προέχουσα γωνία. Κατὰ μῆκος τῆς προσόψεως ταύτης εἶχον τοποθετηθῆ, ὄχι πολλὴ κανονικῶς, πελεκητοὶ παρόλιθοι, ἀποτελέσαντες οὕτω εἶδος χαμηλῆς κρηπίδος. Φαίνεται ὅτι οἱ λίθοι οὗτοι εἶχον καταπέσει κατὰ μίαν τῶν τελευταίων καταστροφῶν ἐκ τῆς προσόψεως τοῦ ἄνω ὀρόφου καὶ παρεμερίσθησαν ἵνα χρησιμεύσουν ὡς χαμηλὴ κρηπίς καὶ ὡς ἐδώλια ἀναπαύσεως, κατὰ τὴν γνωστὴν συνήθειαν εἰς τὰ κύρια μινωϊκὰ κτήρια, ἀνάκτορα ἢ ἐπαύλεις. Εἰς ἐπιμήκης ὀγκόλιθος ἐκ τῶν καταπεσόντων ἐπὶ τῆς κεκλιμένης ὁδοῦ ἦτο ἀσβεστολιθικός. Κατὰ τὴν βάσιν τῆς κλιμακωτῆς κάτω ὁδοῦ, ἔξω τῆς δυτικῆς γωνίας τοῦ βορειοδυτικοῦ κτηρίου, ἦτο διαμεμορφωμένον ἰσόπεδον ἐστρωμένον διὰ πλακῶν, ἀλλ' ἡ ἔκτασις τούτου δὲν ἐβεβαιώθη εἰσέτι. Τοῦ ἀντιστηρίζοντος τὸ ἀρχόμενον τμήμα τῆς κλιμακωτῆς ὁδοῦ τοίχου τὸ κύριον μέρος ἔχει διαλυθῆ τελείως, ἀναφανέντος τοῦ βράχου. Τοῖχος ἀντιστηρίξεως τοῦ ἰσοπέδου τῆς Οἰκίας F τοῦ Hogarth ἤρχιζε, φαίνεται, κατέναντι τῆς Δ. γωνίας τοῦ Λοξοῦ κτηρίου καὶ εἰς τὴν αὐτὴν γραμμὴν μὲ τὴν νοτίαν πρόσοψίν του. Δὲν εἶναι βέβαιον, ἂν τὸ ἐπικλινὲς τμήμα τῆς ὁδοῦ ἦτο κατὰ τι πλατύτερον τοῦ κλιμακωτοῦ, ἀλλὰ παρείχετο μία τοιαύτη ἐντύπωσις. Εἰς ἐν σημεῖον ἀντὶ πλακοστρώσεως ἐχρησιμοποιήθη αὐτὸς ὁ ἰσοπεδωθεὶς βράχος. Ὁρισμένα πλάκες λείπουν, ὡς φαίνεται,

ἐκ τῆς θέσεώς των. Εἰς τὴν ἐπιφανειακὴν ἐπίχωσησιν τῆς κορυφῆς τῆς ἀνερχομένης ὁδοῦ περισυνελέγη τμῆμα λαβῆς ὑαλίνου σκεύους ἐλληνορωμαϊκῶν χρόνων. Εἰς τὴν 2αν βαθμίδα ἐκ τῶν κάτω τῆς κλιμακωτῆς ὁδοῦ ἀνευρέθη πολὺ μικρὸν διπλοῦν κέρασ ἐκ πωρολίθου.

Ἐκ τοῦ διαμορφωμένου ἰσοπέδου εἰς τὸ ὁποῖον κατέληγεν ἡ ἀνωφερῆς ὁδὸς ἤρχιζεν ἡ πρὸς Ἀνατολὰς κατευθυνομένη διακλάδωσις, διερχομένη μεταξὺ τῆς βορείας προσόψεως τοῦ Λοξοῦ κτηρίου καὶ τοῦ ἀντερεισματικοῦ τοίχου τοῦ ἀνωτέρου ἰσοπέδου τῶν ἀποθετῶν τοῦ ὑπαιθρίου ἱεροῦ (πίν. 269β). Ἡ διακλάδωσις ἦτο μικροῦ πλάτους, 1.20 μ., περαιτέρω, ἔξω τοῦ δωματίου E IX, διαπλατυνομένη εἰς 1.80 μ. Ἡ μικρὰ διαπλάτυνσις ἐγένετο πρὸς καλυτέραν ἐξυπηρέτησιν τῆς κυρίας εἰσόδου πρὸς τὸ Λοξὸν κτήριο. Πρὸ τῆς ἐπιφανοῦς διὰ πελεκητῶν πωρολίθων διαμορφωθείσης προσόψεως ἡ ὁδὸς ἦτο ἐπιμελῶς πλακόστρωτος, ἐνῶ τὸ λοιπὸν αὐτῆς τμῆμα, ἀπὸ τοῦ χώρου τοῦ πρὸ τῆς εἰσόδου μέχρι τῆς δυτικῆς γωνίας, ὑπῆρχε μόνον στρώσις ἐκ πηλοχώματος μὲ μικροὺς λίθους καὶ χάλικας θαλασσίους. Βεβαίως δὲν ἀποκλείεται νὰ κατεστράφη τμῆμα τῆς πλακοστρώτου ὁδοῦ καὶ νὰ ἐπεστρώθη ἐκ νέου κατὰ τὴν τελικὴν φάσιν. Μία τοιαύτη ὑπόθεσις θὰ ἠδύνατο νὰ στηριχθῆ εἰς τὸ γεγονός, ὅτι πολλοὶ μεγάλοι ὀγκόλιθοι, προφανῶς καταρρεύσαντες ἐκ τῆς προσόψεως τοῦ κτηρίου καὶ τοῦ ἀντερεισματικοῦ τοίχου κατεχώσθησαν ὑπὸ τὸ δάπεδον. Τμῆμα τοῦ ἀντερεισματικοῦ τοίχου μέχρι τῶν κατωτέρων αὐτοῦ λίθων εἶχε καθαιρεθῆ κατέναντι τῆς προσόψεως τοῦ δωματίου E IX καὶ εἶχε δημιουργηθῆ εἶδος φράγματος. Ἀλλὰ θὰ ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ ἦτο τοῦτο ἡ συνέπεια τῶν καταρρέψεων, αἵτινες ἐπῆλθον κατὰ τὴν τελικὴν καταστροφὴν, ὅποτε μεγάλη ποσότης ὑλικοῦ ἐκ τῶν προσόψεων κατέπεσεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἄνω τῶν ἐκ πηλοχώματος δαπέδων ἢ τῶν πλακοστρώτων. Εἰς τὸ ἔξω τοῦ τομέως E τοῦ Λοξοῦ κτηρίου τμῆμα τῆς ὁδοῦ ἐγένετο ἐκσκαφὴ εἰς βάθος καὶ ἐξήχθησάν τινες τῶν ὀγκόλιθων πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ ὑποστρώματος· οἱ μεγάλοι λίθοι τῆς θεμελιώσεως τοῦ βορείου τοίχου τοῦ κτηρίου ἐξεῖχον πρὸς τὸ μέρος τῆς ὁδοῦ. Εἰς τὴν κάτω ἐπίχωσησιν τοῦ σημείου διαπλατύνσεως περισυνελέγη τὸ ἥμισυ λιθίνης σφύρας ἐπιπεδοκώρου, μὲ μικρὰν ἐπιφάνειαν κρούσεως καὶ πολὺ μικρὰν ὀπήν, προφανῶς διὰ μεταλλικὸν στέλεχος. Εἰς τὴν ἐπίχωσησιν ἔξω τοῦ προθαλάμου E X, μεταξὺ πολλῶν πελεκητῶν λίθων, τῶν ὁποίων δύο ἦσαν μαῖλλον πλάκες, περισυνελέγησαν τεμάχιον πηλοῦ μὲ διασταυρουμένας λοξὰς χαραγὰς, ἀσφαλῶς ὄχι ἀποτύπωμα σφραγιδος, καὶ μικρὸν τεμάχιον λιθίνου ἀγγείου. Ἐκ τῆς ἐπιχώσεως ἔξω τοῦ E IX συνελέγησαν μικρὸν τεμάχιον στεατίτου, δύο τεμάχια ὀψιανοῦ (τὸ ἐν λεπίδιον) καὶ θαλάσσιος κοχλίας.

Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῆς ἐκ πωρολίθων κρηπίδος παρὰ τὸ πλακόστρωτον τμῆμα, πρὸς τὸ ὁποῖον ἐξέχει ὁ τοιχοβάτης, περισυνελέγη πρὸς τὴν διάβασιν πλαστικὴ κεφαλὴ ζώου, ἴσως αἰγάγου, προφανῶς τμῆμα σκεύους, εἰς τὸ ὁποῖον τὰ κέρατα τοῦ ζώου θὰ ἀπέτελεσαν τὴν λαβήν, ὡς εἰς ἄλλο γνωστὸν σκεῦος

ἐκ Παλαικάστρου. Τὸ πλακόστρωτον τῆς ὁδοῦ ἦτο ἐκ κυανιζουσῶν πλακῶν, ἐπεξετείνετο δὲ καὶ πρὸ τῆς ἀνατολικῆς εἰσόδου μὲ τὸ μέγα κατώφλιον. Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην καθίζησε λόγω ὑποκειμένου κενοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου καθίζησαν καὶ αἱ πλάκες τοῦ ἄνω ἰσοπέδου τῆς κλίμακος τοῦ D II (πίν. 270β). Ἐκ τῆς ἐκεῖ ἐπιχώσεως περισυνελέγη ἄωτον κύπελλον, ἐνῶ ἐκ τοῦ χώματος τοῦ πληροῦντος τὸν χῶρον ἔσω τοῦ κατωφλίου προῆλθε κολουροπυραμιδικὸν ὕφαντικὸν βάρος. Τὸ κατώτερον στρώμα ἐπὶ τῆς πλακοστρώτου ὁδοῦ ἦτο μέλαν ἐκ τῆς καύσεως. Ἐξ ἑνὸς σημείου, κατέναντι τοῦ δωματίου D V, ἐμορφοῦτο, ὡς φαίνεται, πλακόστρωτος ἄνοδος μὲ πλατείας ἀκανονιστοὺς βαθμίδας, ἀντιστηριζομένη διὰ τοιχείων. Τὸ σύστημα ἕμως τοῦτο ἀνόδου πρὸς τὸ κτήριον τοῦ ἀνωτέρου ἰσοπέδου λόγω τῆς ἐπελθούσης εἰς τὸν τομέα τοῦτον καταστροφῆς δὲν διεσαφῆθη πλήρως. Περαιτέρω φαίνεται διαμορφούμενον ἀνώμαλον χαλικιωτὸν δάπεδον.

ΤΑ ΚΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΑΝΩ-
ΤΕΡΟΥ ΙΣΟΠΕΔΟΥ
ΚΑΙ ΤΟ ΙΕΡΟΝ
ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΠΟΘΕΤΑΣ

Εἰς τὸ ἀνώτερον ἰσόπεδον, τοῦ ὁποίου τὸ κατώτερον μέρος ἀντιστηρίζεται ὑπὸ τοῦ τοίχου τῆς Β. πλευρᾶς τῆς διακλαδύσεως τῆς ὁδοῦ, ἡ ἐπελθούσα ἀπογύμνωσις διὰ διαβρώσεως καὶ καλλιεργητικῶν ἐργασιῶν ὑπῆρξεν εὐρείας κλίμακος. Ὡς ἐκ τούτου τὰ κτήρια

ἐμφανίζονται διεσπασμένα καὶ εἶναι δύσκολον νὰ ἀποτελεσθῇ συγκεκριμένη εἰκὼν, ἀφοῦ μάλιστα ἡ ἔρευνα εἰς τὸν τομέα τοῦτον δὲν ἔχει εἰσέτι περατωθῆ. Τὰ κτήρια εἰς τὸ ἀνώτερον κράσπεδον εἰσχωροῦν ὑπὸ τὸν ἰσχυρὸν ἀντερεισματικὸν τοῖχον, τὸν ἐπεκτεινόμενον ἀπὸ τῆς δυτικῆς γωνίας τῆς Οἰκίας G πρὸς τὰ ΒΔ. Εἰς τὴν παρυφὴν ταύτην, ὅπισθεν τοῦ ἡμιδιαλυθέντος ἀντερεισματικοῦ τοίχου, ἀνεφάνη πρόσοψις καλῶς ῥυθμισμένη ἄλλου κτηρίου, ὑπὸ τὸ ὁποῖον εἰσχωροῦν τὰ παλαιότερα ἀνά τὴν κλιτὸν κτήρια. Πρὸς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ χώρου ὁ βράχος ἐκορυφοῦτο ἐξέχων γυμνὸς παρὰ τοὺς εἰς χαμηλοτέραν στάθμην τοίχους τῶν κτηρίων. Ἐκεῖ, εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βράχου, περισυνελέγησαν διάφορα παλαιοανακτορικῶν χρόνων ἀγγεῖα, ὡς κωνικὸν λοπάδιον, δέκα τουλάχιστον βαθέα ἄωτα κωνικὰ κύπελλα διαφόρων μεγεθῶν καὶ τρία ἄλλα ἀνατολικώτερον καὶ πολλὰ ἄλλα καμαραϊκὰ τεμάχια. Προφανῶς ἐπρόκειτο περὶ ὑπαιθρίου ἱεροῦ καὶ τοῦτο ἐρμηνεύει τὴν παρουσίαν τῶν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀνευρεθέντων δύο κτιστῶν ἀποθετῶν καὶ τὴν ἀνεύρεσιν καὶ ἄλλων σκευῶν τελετουργικῆς φύσεως εἰς τὴν πρὸ αὐτῶν περιοχὴν, πολλῶν ἀναγομένων ἐπίσης εἰς τοὺς παλαιοανακτορικοὺς χρόνους, ὀλίγων ὁμῶς καὶ εἰς τὴν πρώτην νεοανακτορικὴν φάσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγένετο χρησιμοποίησις τῶν ἀποθετῶν. Εἰς ταύτην ἀνήκουν τμήματα κωνικοῦ λιθίνου ποτηρίου μὲ δακτύλιον περὶ τὴν βάσιν, τοῦ τύπου τῆς ἱερᾶς κοινωνίας, τεμάχιον λιθίνου βαθμιδωτοῦ σκεύους καὶ τμῆμα μικροῦ λιθίνου κυλινδρικοῦ ἀγγείου· πρὸς τὰ δυτικὰ συνελέγησαν παραλληλεπίπεδον ὕφαντικὸν βάρος καὶ ἄωτον κωνικὸν

κύπελλον πρὸς τὸν νοτιώτερον κατὰ τὴν διάβασιν χῶρον μικρὸν πῆλινον πη-
νίον, πυθμὴν πυριατηρίου μὲ ἐσωτερικῶς προσπεφυμένα κολλύρια, δισκοειδῆς
βάσις παλαιοανακτορικοῦ κυπέλλου καὶ τμῆμα κυπελλίσκου τύπου ὠοθήκης,
ἐπίσης παλαιοανακτορικῶν χρόνων. Πρὸς τὸν ἀκράϊον ΒΑ. - ΝΔ. τοῖχον, λο-
ξὸν πῶς σχετικῶς πρὸς τὸν κύριον ἄξονα τοῦ Λοξοῦ κτηρίου, συνελέγησαν ἄλ-
λα παλαιοανακτορικά ὄστρακα, λεπτὰ κονιάματα μὲ ἐρυθρὰν καὶ κυανὴν χρω-
σιν, τινὰ λευκὰ λίαν στυλπνά, τρία τεμάχια ἐξ εὐμεγέθους πυριατηρίου μὲ
ὀδοντωτὰς ἀποφύσεις εἰς τὸν πυθμένα ἐσωτερικῶς καὶ μικρὸν ζῶδιον τοῦ τύ-
που τοῦ ρινοκέρου ὀρύκτου. ΒΔ. τῆς βορειοδυτικῆς γωνίας τοῦ Λοξοῦ κτηρίου
περισυνελέγη τεμάχιον σκεύους terra sigillata μὲ μετάλλιον εἰκονίζον ἀνάγλυ-
φον Ἐρωτιδέα καὶ ἐσθῆτα ἄλλης μορφῆς, δεύτερον τοῦτο τεμάχιον ἔλληνορ-
ρωμαϊκῶν χρόνων ἐκ τῆς αὐτῆς περίπου περιοχῆς. Περὶ πρόχειρον λοξῶς
κατευθυνόμενον διαχωριστικὸν τοῖχον, σχεδὸν ὑπεράνω τῆς ἀντιστηριζούσης
κρηπίδος εἰς τὸν βορείως τοῦ τομέως Ε χῶρον, ἀνευρέθησαν κονιάματα ἐρυ-
θροῦ χρώματος καὶ τεμάχιον κεκαυμένου ξύλου, ὁμοῦ μὲ ὄστρακα χαρακτηρι-
στικά τῆς ΥΜ ΙΑ περιόδου· ΒΑ. τοῦ τοίχου τούτου συνελέγη τεμάχιον δισκοει-
δοῦς λιθίνου πώματος καὶ τραπεζοειδῆς ὕφαντικὸν βάρος. Νοτιώτερον τῆς ρί-
ζης τοῦ κορυφουμένου βράχου εἶχον κτισθῆ οἱ δύο μικροὶ ἀποθέται (πίν. 271α),
ἀντιστηριζόμενοι ὑπὸ θαλαστοῦ τοίχου, ἐπεκτεινομένου ὀλίγον λοξῶς πρὸς τὰ
ΝΑ. διὰ τοιχείου, τὸ ὁποῖον δίκην περιβόλου περιέβαλλε τὸν βράχον. Πρὸ τῶν
ἀποθετῶν τούτων λευκάζουσα συμπαγῆς ἐπίχωσις περιεῖχε καμαραϊκὰ ὄστρα-
κα. Ἐκ τῆς ἐπίχωσης ταύτης προῆλθον δισκοειδῆς πυθμὴν καμαραϊκοῦ πο-
τηρίου, καμαραϊκὸν ὄστρακον μὲ ἐπίπεδον διακόσμησιν, τμῆμα πυθμένος πυ-
ριατηρίου μὲ κολλύρια κυκλικῶς περὶ κεντρικὸν βάθυσμα, τρία τεμάχια λιθί-
νων σκευῶν, τεμάχιον ἐπίπεδου λιθίνου πλακιδίου, κυρτεπίπεδον πῆλινον
σφονδύλιον, κομψὸν μικρὸν παραλληλεπίπεδον ὕφαντικὸν βάρος, τμῆμα ἄλ-
λου ὁμοίου, δύο αἰχμηροὶ ὀδόντες ζῶφου, τεμάχια ἐρυθροῦ ἐπιχρίσματος καὶ
μικρὸν τεμάχιον λεπίδος ὀψιανοῦ. Τὰ ὄστρακα εἰς τὴν ὑψηλοτέραν ἀμέσως
πρὸ τῶν ἀποθετῶν ἐπίχωσιν ἦσαν ΜΜ ΙΙΒ - ΥΜ ΙΑ. Εἰς ταύτην περισυνε-
λέγησαν καὶ τεμάχια λιθίνου διαβεβρωμένου σκεύους. Οἱ δύο ἀποθέται συνεί-
χοντο πρὸς ἀλλήλους, διαχωριζόμενοι ὑπὸ διαφράγματος· ὁ ἐσωτερικὸς χῶρος
ἦτο τραπεζοειδῆς, τοῦ δυτικοῦ ἀποκλίνων πρὸς τὸ τριγωνικόν. Εἰς τὸν ἀνα-
τολικὸν ἀποθέτην διεσφίζετο μέρος τῆς δι' ὀρθίων πλακῶν ἐσωτερικῆς ἐπεν-
δύσεως. Εἰς τὴν ἐπίχωσιν τῶν ἀποθετῶν τὰ ὄστρακα ἦσαν σαφῶς ΜΜ ΙΙΒ -
ΥΜ ΙΑ καὶ εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον ἀνῆκε τὸ περιεχόμενόν των, τὸ ὁποῖον δὲν
ἐφαίνετο ὅλως ἀδιατάρακτον, ἀφοῦ ὠρισμένα σκευῆ ἦσαν ἐλλιπῆ, διεσπασμένα,
ἀνεστραμμένα ἢ συμπιεσμένα πρὸς τὴν μίαν πλευράν, ὡς εἰς τὸν ἀποθέτην
Β πρὸς τὴν ΝΑ. πλευράν. Ἐκ τῆς ἐπίχωσης τοῦ Α προῆλθον τμῆμα σφαιρι-
κοῦ λιθίνου τριπτῆρος, τεμάχιον παχέος λιθίνου σκεύους, τμῆμα δισκοειδοῦς
ὕφαντικοῦ βάρους καὶ ὀδόντες βοοειδοῦς· εἰς τὸ βαθύτερον στρώμα περισυνε-

λέγη τεμάχιον τῆς χυτῆς σπογγώδους μάζης καὶ κατὰ τὸν πυθμένα βῶλος κισήρεως. Ἡ μία πλευρὰ τοῦ ἀποθέτου τούτου ἦτο ἐκ χαλικοῦ φαμμολίθου. Εἰς τὴν ἐπίχωσιν τοῦ Β περισυνελέγη λεπτὸν χαλκοῦν ἄγκιστρον. Οἱ πυθμένες ἦσαν ἐπιμελῶς πλακόστρωτοι, εἰς μεγαλύτερον βάθος 1.55 ὁ τοῦ Α, εἰς βάθος 0.85 μ. ὁ τοῦ Β.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀποθέτου Α ἦτο: ἄνω τμήμα εὐμεγέθους πρόχου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει κωνικῶς πρὸς τὰ κάτω μειουμένη βάση, τμήματα τοῦ χείλους κωνικοῦ λοπαδοειδοῦς σκεύους, ἀμφικωνικὸν ὑποκρατηρίδιον, κύπελλά τινα, κατὰ τὸ πλεῖστον ἄωτα κωνικά, λεπτότερον τῆς πρόχου ἀγγεῖον μέσου μεγέθους καὶ φυσικὸς τρίτων. Τὸ περιεχόμενον τοῦ Β ἦτο: τμήμα εὐμεγέθους ἀγγείου, ἴσως πρόχου, τμήμα μικροτέρου σκεύους ἐκ κεραμόχρου πηλοῦ, βάσις ἀγγείου εἰς τεμάχια, ἐλλιπὲς ἰγδίοσχημον σκεῦος ἐκ λευκάζοντος λίθου, τριπτήρ κυλινδρικός ἐξ ὁμοίου λίθου, κωνικά τινα κύπελλα καὶ δύο φυσικοὶ τρίτωνες, τῶν ὁποίων ὁ εἰς ἐλλιπής. Ἡ παρουσία τῶν τριτῶνων ἀποτελεῖ ἔνδειξιν ὅτι οἱ ἀποθέται ἀνήκον εἰς ἱερὸν καὶ ὑπὲρ τῆς αὐτῆς ἐκδοχῆς εἶναι ὅτι ἐκ τοῦ ΝΑ. τοίχου τοῦ ἀποθέτου Β προῆλθε μικρὸν πήλινον ζῶδιον, ἴσως ἐπίθημα τελετουργικοῦ σκεύους. Ἡ παρουσία ἄλλως καὶ ἄλλων τελετουργικῶν σκευῶν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ἀποθετῶν καὶ ἡ γειτνίασις τοῦ βράχου μὲ τὸν ἀποθέτην τῶν ἀγγείων τὴν καθιστᾷ ἔτι πιθανωτέραν.

Οἱ τοῖχοι τῶν κτηρίων, οἵτινες εἰσχωροῦν βαθέως εἰς τὴν ἐπίχωσιν ὑπὸ τὸν ἀντερεισματικὸν τοῖχον τοῦ ἀνωτάτου ἰσοπέδου, πιθανῶς ἀνήκον εἰς ἓν οἰκοδομικὸν συγκρότημα, ἐκτεινόμενον ἀμέσως ΝΑ. τοῦ ὑπαιθρίου ἱεροῦ μὲ τοὺς ἀποθέτας. Διακρίνονται τρεῖς τοῖχοι, ὄχι ἀκριβῶς παράλληλοι, κατευθυνόμενοι ἐκ ΝΔ. πρὸς ΒΑ. Τούτων οἱ δύο πρῶτοι συνέχονται μὲ τμήματα δύο δωματίων πρὸς ΝΔ., τῶν ὁποίων οἱ τοῖχοι ἐν μέρει μόνον διεσώθησαν. Ἀμέσως νοτιώτερον ἐξετείνοντο ἄλλα δωμάτια, τῶν ὁποίων ἐν διεσώθῃ σχεδὸν ὀλόκληρον ἀμέσως ἄνω τῆς ἀντιστηριζούσης κρηπίδος εἰς τὴν διακλάδωσιν τῆς ὁδοῦ, σχεδὸν κατέναντι τοῦ προθαλάμου Ε Χ. Τὸ δάπεδον τούτου ἐκ χαλικασβέστου διεσώθη σχετικῶς καλῶς. Εἰς τὴν ἐπίχωσιν τοῦ περισυνελέγησαν μέλαν ἡμισφαιρικὸν λοπάδιον μὲ δισκοειδῆ βάση, πλακοειδὲς τριβεῖον καὶ κωνοειδῆς τριπτήρ. Δύο τεμάχια πίθων μὲ διακόσμησιν σχοινίων μὲ διασταυρουμένας εἰς δικτυωτὸν ἐντομάς περισυνελέγησαν κάτω τοῦ ἐπιπέδου, εἰς τὸ σημεῖον ἔνθα ἐξηφανίσθη ὁ ΝΔ. τοῖχος. Ἐν συνεχείᾳ τοῦ βορείου τοίχου ἐξετείνετο τοῖχος ἄλλου πρὸς Ἀνατολὰς χώρου, ἐπικοινωνοῦντος μὲ τὰ βορειότερον κείμενα διαμερίσματα μὲ θύραν ἔχουσαν μικρὸν μονόλιθον κατώφλιον. Ἴσως πρὸς τὴν εἴσοδον ταύτην ἀνήρχετο ἡ ἐπικλινῆς ἀνάβασις ἐκ τῆς διακλαδώσεως τῆς ὁδοῦ.

Τὸ κύριον ἀνακαλυφθὲν δωμάτιον, κατὰ τὴν ρίζαν τοῦ εἰς ὑψηλοτέραν στάθμην ἀναφανέντος κτηρίου, πρὸ τοῦ τοίχου τοῦ ὁποίου ἀνεφάνη χαμηλοτέρα

κρηπίς, ἦτο εὐρύχωρον τετραγωνικόν, ὡς φαίνεται, διαμέρισμα, με κίονα στηρίζεως κατὰ τὸ μέσον (πίν. 271β). Τὸ βόρειον τμήμα τούτου εἰσχωρεῖ ὑπὸ τὸ μεταγενέστερον κτήριο καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἐρευνηθῆ. Τὸ δάπεδόν του διατηρεῖται εἰς πολλὰ σημεῖα, συγκείμενον ἐκ χαλικοσβεστού. Εἰς τὴν ἐπίχωσιν τῆς κρηπίδος περισυνελέγησαν διαπλατυνομένη μύξα λύχνου χαρακτηριστικοῦ ΜΜ ΙΙΙΒ - ΥΜ ΙΑ σχήματος, ἡμισυ κυβικοῦ ὑφαντικοῦ βάρους καὶ δισκοειδῆς βάσις καμαραϊκοῦ κυπέλλου. Ἐκ τῆς πρὸς τὴν ρίζαν ἐπιχώσεως συνελέγησαν κυλινδροειδῆς τεμάχιον κονιάματος, ἴσως ἐκ ζεύγους διπλῶν κεράτων, θαλάσσιοι κοχλῖαι, τεμάχιον ὄστοῦ, πρισματικὸν ρινισμα στεατίτου, πυρὴν πυριτολίθου, τεμάχιον ὄψιανοῦ, ἀνθρώπινος ὁδὸς καὶ πηλίνη δισκοειδῆς βάσις ἀγγείου. Ἐκ τῆς κατωτέρας ἐπιχώσεως τοῦ δωματίου προῆλθον πρόσθιον τμήμα μικροῦ πηλίνου ζωδίου, τεμάχιον κυρτοῦ κονιάματος, ἴσως ἐκ ποδὸς τριποδικῆς τραπέζης προσφορῶν, δισκοειδῆς ὑφαντικὸν βάρος καὶ τεμάχιον τῆς γνωστῆς χυτῆς σπογγώδους μάζης. Πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ἄνοιγμα ἐπικοινωνίας μετὰ τὸ γειτονικὸν τετραγωνικὸν δωμάτιον ἀνεφάνη ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἐκτὸς θέσεως βάσις κίονος ὄχι ἐπιμελοῦς λαξεύσεως καὶ ἀμέσως νοτίως ταύτης πηλίνη λεκάνη μετὰ τοξοειδεῖς ἐπὶ τῶν χειλέων λαβάς. Ὡραῖος κρύσταλλος ὀρείας κρυστάλλου μετὰ κανονικὰς πρισματικὰς ἀπολήξεις ἀνευρέθη εἰς χαμηλὴν ἐπίχωσιν ἐκεῖ πλησίον. Σχεδὸν ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἀνευρέθη μικκύλον κομψὸν ἀγγεῖδιον μετὰ πρόχυσιν καὶ διαμπερῆ λαβὴν, ἴσως ἀνήκον εἰς συνεζευγμένον τύπον. Τοῦ ΝΔ. τοῖχου ἐσώθη μόνον τὸ θεμέλιον καὶ ἐπ' ἀριστερὰ τὸ σχετικῶς εὐμέγεθες κατώφλιον. Ὡρισμένοι πλάκες εἰς σειρὰν κατὰ τὴν πρὸς ΝΑ. προέκτασιν τοῦ θεμελίου μαρτυροῦν ἴσως ὑπαρξίν ἀγνωστοῦ ἐγκαταστάσεως πρὸς τὴν γωνίαν. Τὸ πρᾶγμα ὅμως χρειάζεται συμπληρωματικὴν διερεύνησιν. Ὁ βράχος κατὰ τὴν περιοχὴν ταύτην εὐρίσκεται σχεδὸν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Ἴσως πρὸς τὰ ΒΑ. τὸ δωμάτιον ἐξετείνετο μέχρι τῆς γραμμῆς τοῦ ἀναφανέντος πρὸς τὰ ἐκεῖ κτηρίου, ὅποτε δὲν θὰ ἀπεκλείετο νὰ ἦσαν ἀμφότερα σύγχρονα, τοῦ δευτέρου εὐρισκομένου εἰς ὑψηλότερον ἰσόπεδον. Πρὸς τὸν ΝΑ. τοῖχον, πέραν τοῦ ἀνοίγματος, ἀνεφάνη ἐγκατάστασις μετὰ κυκλοτερεῖς χαμηλὸν κρηπίδωμα, μετὰ βαθύτερον σκάμμα πρὸς τὴν ΒΑ. πλευρὰν. Τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι ἐστία. Ἐκ τῆς ἐκεῖ ἐπιχώσεως προῆλθεν ἄωτον κωνικὸν κύπελλον. Παρὰ τὴν ἐκτὸς θέσεως βάσιν, ἥτις ἐστηρίζετο εἰς τὸ χῶμα καὶ διὰ τοῦτο ἐνδεχομένως εἶχε καταπέσει ἐκ τοῦ ἄνω ὀρόφου, ἴσως οὔσα τοποθετημένη κατὰ τὸ κέντρον τοῦ δωματίου ἀντιστοίχως πρὸς τὸν κάτω κίονα, περισυνελέγησαν πυρῆνες ἐλαίων μετὰ μικκύλον ἡμισφαιρικὸν λοπάδιον, ὡς ἐπίσης τμήμα πυθμένος πυριατηρίου μετὰ κολλύρια καὶ ἀνάγλυφον δισκίον μετὰ ἐξάρματα δίκην ρόδακος. Πρὸς τὴν ΒΔ. πλευρὰν τοῦ δωματίου ἐσχηματίζετο μικρὸν μᾶλλον τραπεζοειδοῦς σχήματος περίφραγμα, κτιστὸν διὰ λίθων, μετὰ ἄνοιγμα πρὸς τὰ ΝΑ. καὶ μετὰ ἐσωτερικὴν στρῶσιν πλακῶν. Ἡ κατασκευὴ ἦτο λίαν πρόχειρος καὶ φαίνεται ὅτι προστετέθη ἐκ τῶν ὑστέρων, δι' οἷ-

κιακὴν τινα χρῆσιν, ὡς εἰς τὸ δωμάτιον Β τοῦ Ἰσχυροῦ κτηρίου καὶ εἰς τὸ Ζ τοῦ Βορειοδυτικοῦ. Ἐκ τοῦ στρώματος τοῦ δαπέδου περισυνελέγησαν πλὴν τῆς λεκάνης δύο τμήματα, ἄνω καὶ κάτω, πρόχων, τμήμα ἀώτου κυαθίου, ἀθυρματικὸν λοπάδιον ἢ κοχλιάριον καὶ παρὰ τὴν ἐστίαν, ὑπὸ τὴν κρηπίδα, τμήμα χείλους πίθου ἀνοικτοῦ τύπου (jar). Διὰ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀνοίγματος τὸ τιον μὲ τὸν κίονα ἐπεκοινώνει μὲ σχετικῶς μικρὸν, τετραγωνικὸν ἴσως, δωδωμάματιον — ἢ ΝΑ. αὐτοῦ πλευρὰ δὲν ἀπεκαλύφθη εἰσέτι —, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο ἀκριβῶς εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βράχου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπικάθηται ἡ Ἰσχυρὰ δυτικὴ γωνία τῆς Οἰκίας G, τῆς ἀνασκαφείσης ὑπὸ τοῦ Hogarth. Εἰς τὴν ΒΑ. πλευράν του, πλησίον τῆς Β. γωνίας, μικρὰ θύρα μὲ κατώφλιον καὶ μίαν βαθμίδα ἀνόδου ἔφευρεν εἰς τὴν κρηπίδα τοῦ βράχου, ἐφ' ἧς ἐθεμελιώθη τὸ Ἰσχυρὸν οἰκοδόμημα. Πρὸς τὰ ἐκεῖ ἐμορφοῦτο χαλικιωτὸν δάπεδον, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε χῶρος διὰ σχηματισμὸν δωματίου, μικρῶν ἔστω διαστάσεων. Ἀγνωστον παραμένει ὅθεν ποῦ ἔφευρεν ἡ εἴσοδος αὕτη. Εἰς τὸ μικρὸν δωμάτιον οὐδὲν ἀνευρέθη, πλὴν δύο τεμαχίων ὀψιανοῦ, ὀδόντος ζώου καὶ τμήματος παλαιοσάνκτορικου ἀγγείου.

ΤΥΧΑΙΑ
ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Κατὰ τὴν διάλυσιν τῶν λιθοσωρῶν περισυνελέγησαν διάφορα ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀπορριφθῆ ἔντὸς αὐτῶν ὑπὸ τῶν καλλιεργητῶν ὡς ἄχρηστον ὕλικόν: λίθινοι τριπτῆρες ποικίλων σχημάτων, τμήμα λιθίνου ὀλμοειδοῦς σκεύους, ἄλλα τεμάχια λιθίνων ἀγγείων, πυρῆνες καὶ μαχαιρίδια ὀψιανοῦ, ὄστᾶ καὶ ὀδόντες ζώων, ὡς κάπρου κλπ. Ὑπὸ τοῦ Ν. Καραντώνη παρεδόθησαν ὁμοίως, ἐκ τῶν λιθοσωρῶν καὶ τῶν χωμάτων περισυλλεγέντα, τμήμα κεραμίδος μὲ χαρακτὸν σημεῖον τριαίνης — ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Οἰκίας Α - Β τοῦ Hogarth —, μικρὰ πηλίνη προχοῖσκη — ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς ὑφ' ἡμῶν ἀνασκαφείσης ἐπὶ τοῦ ΝΔ. λόφου Οἰκίας Δ —, τμήμα ἀνοικτοῦ λιθίνου σκεύους διαβρωθέντος ὑπὸ τῆς θαλάσσης — ἐκ τῶν εἰς τὴν παραλίαν ἀποκομισθέντων χωμάτων τῆς ἀνασκαφῆς.

ΑΥΤΟΨΙΑΙ ΚΤΗΡΙΩΝ
ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ
ΖΑΚΡΟΥ

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνασκαφῆς ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ διενεργηθῆ αὐτοψία εἰς σημαντικὰς δι' ἐμφανῆ μινωϊκὰ ἢ ἑλληνικὰ κτήρια περιοχάς. Οὕτω εἰς θέσιν Ἀσπρες Πλάκας εἰς ὕψωμα κατὰ τὴν εἴσοδον πρὸς τὴν Φάραγγα τῶν Νεκρῶν, ὄχι μακρὰν τῆς κατερχομένης πρὸς Κάτω Ζάκρον ἀμαξιτῆς ὁδοῦ, ἐξητάσθησαν τὰ λείψανα ἐκτεταμένου μινωικοῦ κτηρίου, μορφῆς ἀγροικίας. Διακρίνονται οἱ ἰσχυροὶ τοῦχοι τῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ Νότον προσόψεων, ἐνιαχοῦ βαίνοντες κατὰ προεξεχούσας γωνίας. Κυρία ἦτο ἡ ἀνατολικὴ πρόσοψις, ἔχουσα κατὰ τὸ κέντρον ἰσχυρὰν θύραν, εἰς τὴν ὁποίαν διατηροῦνται κατὰ χῶραν οἱ μεγάλοι ἐπιμήκεις λίθοι τῶν παραστάδων, βαίνοντες ἐπὶ ἰσχυροῦ κατωφλίου· οἱ δύο ἄλλοι ἐπιμήκεις λίθοι τῶν παραστάδων καὶ τὸ ὑπέρθυρον κατέπεσαν ἐπὶ

τόπου. Πλησίον εἶναι ἡ εἰσέχουσα γωνία, ἐνῶ ἄλλη ἰσχυροτέρα γωνία δημιουργεῖται κατὰ τὴν νοτίαν πλευράν, ἡ ὁποία εἶναι ὠκοδομημένη μὲ ὄγκωδεις λίθους. Ἀσφαεῖς παραμένουν αἱ δύο ἄλλαι πλευραὶ, τῶν ὁποίων οἱ λίθοι καλύπτονται ὑπὸ ἐπιχώσεων ἢ πυκνῶν θάμνων. Πολλὰ ἐσωτερικὰ διαχωρίσματα διακρίνονται ὥστε νὰ εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ ἀγροικία ἦτο πολυδώματος. Ἡ ἔκτασις τῆς εἶναι μεγάλη, ἴσως μεγαλύτερα τῆς παρὰ τὴν Ἄνω Ζάκρον ἀγροικίας εἰς θέσιν «τοῦ Κούκου τὸ κεφάλι». Τὰ ὄστρακα εἶναι σαφῶς μινωικά.

Εἰς τὸ κατέναντι ὕψωμα, δεσπόζον τῆς διερχομένης ἐκεῖσε ὁδοῦ, ἦσαν τὰ λατομεῖα ἀσβεστολίθου, ὅπου εἶναι σαφῆ τὰ ἴχνη τῆς κατὰ τοὺς μινωικοὺς χρόνους γενομένης ἐργασίας λατομήσεως. Ὅχι μακράν, εἰς τὸ διάσελλον, εἶναι ἐμφανῆ τὰ λείψανα μινωικοῦ οἰκήματος μὲ 3 ἢ 4 διαμερίσματα: ἴσως πρόκειται περὶ μινωικοῦ ὀστεοφυλακείου. Ὁ προσωρινὸς φύλαξ Ν. Καραντώνης ἐβεβαίωσεν ὅτι ὀλόκληρος σειρὰ παρομοίων κτηρίων ὑπάρχει εἰς τὴν ἐν συνεχείᾳ κορυφογραμμῇ. Ὁλίγα χιλιόμετρα νοτιώτερον, εἰς περιοχὴν δεσπόζουσαν τῆς κλιτύος Πεζοῦλες, ἔνθα ἀνεκαλύφθησαν κατὰ τὸ ἔτος 1967 τὰ προανακτωρικὰ ταφικὰ περιφράγματα, ὑπάρχουν κυκλικοὶ σωροὶ λίθων, οἱ ὅποιοι δὲν ἀποκλείεται νὰ καλύπτουν ἀνάλογα ταφικὰ κτήρια.

Ἀμέσως ΒΔ. τοῦ χωρίου Ἐπάνω Ζάκρος, εἰς θέσιν Γτσισινάρου Ρίζες, εἰς σχηματιζόμενα ἀνδῆρα τῆς κλιτύος ὕψωματος γειτονικοῦ τῶν πηγῶν τοῦ ὕδατος, ἐγένετο αὐτοψία εἰς ἄλλα ἱκανῆς ἐκτάσεως μινωικὰ κτήρια, τὰ ὁποῖα δὲν ἀποκλείεται νὰ ἀποτελοῦν ἓν μόνον κύριον συγκρότημα, ἀνάλογον πρὸς τὰς ἄλλας δύο ἀγροικίας. Παρὰ τὴν ἐπὶ τόπου κατὰ διαφόρους ἐποχάς, ἀλλὰ καὶ εἰς προσφάτους καλλιεργητικὰς ἐργασίας, γενομένης καταστροφῆς φαίνεται ὅτι τὰ κτήρια διατηροῦνται εἰς σχετικῶς καλὴν κατάστασιν. Διακρίνεται μία ἰσχυρὰ γωνία καὶ πολλοὶ διασταυρούμενοι τοῖχοι. Μέρος τοῦ κτηρίου παρεσῆθη ἀναμφιβόλως πρὸς τὴν κλιτύν. Ἄλλα τμήματα ἐκαλύφθησαν δι' ἐπιχώσεων γενομένων πρὸς καλλιέργειαν καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τὰ ἐρείπια ἐγένοντο δυσδιάκριτα ὑπὸ τὴν πυκνὴν βλάστησιν. Τὰ ἐπὶ τόπου ὄστρακα εἶναι μινωικά.

Τέλος διὰ μηχανοκινήτου μεγάλης λέμβου ἐγένετο ἐπίσκεψις εἰς τὸν ὄρμον Καροῦμες — τὰς ἀρχαίας Καρύμας, κατὰ τὴν γνωστὴν ἐπιγραφὴν τῆς Ἰτάνου —, ἔνθα ἐπὶ χαμηλῶν ὕψωμάτων ἐγένετο ἐπίσκεψις ποικίλων ἐρείπιων ἐν μέρει ἑλληνορρωμαϊκῶν χρόνων, ἐν μέρει μινωικῶν, ὅχι ὅμως καλῶς διατετηρημένων, λόγῳ τῶν κατὰ καιροὺς ἀναμοχλεύσεων, τῆς ἀφαίρέσεως οἰκοδομικοῦ ὕλικου καὶ τῶν διαβρώσεων. Ὁ ὄρμος τῶν Καρούμων, νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου Πλάνα, εἶναι ἀσφαλέστερος τοῦ ἀνοικτοῦ ὄρμου τοῦ Παλαικάστρου, ὀλιγώτερον ὅμως προφυλαγμένος τοῦ βαθυτέρου καὶ προστατευομένου ὑπὸ ἐξεχόντων μικρῶν ἀκρωτηρίων ὄρμου τῆς Κάτω Ζάκρου.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΛΑΤΩΝ

α. Ἡ κυρία ΒΑ. πύλη τοῦ Ἀνακτόρου τῆς Ζάκρου μετὰ τὴν ἀποκατάστασίν της, ἀπὸ Β.

β. Γενικὴ ἀποψὶς τοῦ Ἀνακτόρου τῆς Ζάκρου ἀπὸ Β. κατὰ τὸ τέλος τῆς ἀνασκαφικῆς περιόδου 1969.

Γενική άποψις τών κτηρίων τοῦ ΒΔ. τομέως τῆς κλιτύος εἰς τήν περιοχὴν τοῦ Ἐνακτόρου τῆς Ζάκρου κατὰ τὸ τέλος τῆς ἀνασκαφικῆς περιόδου 1969.

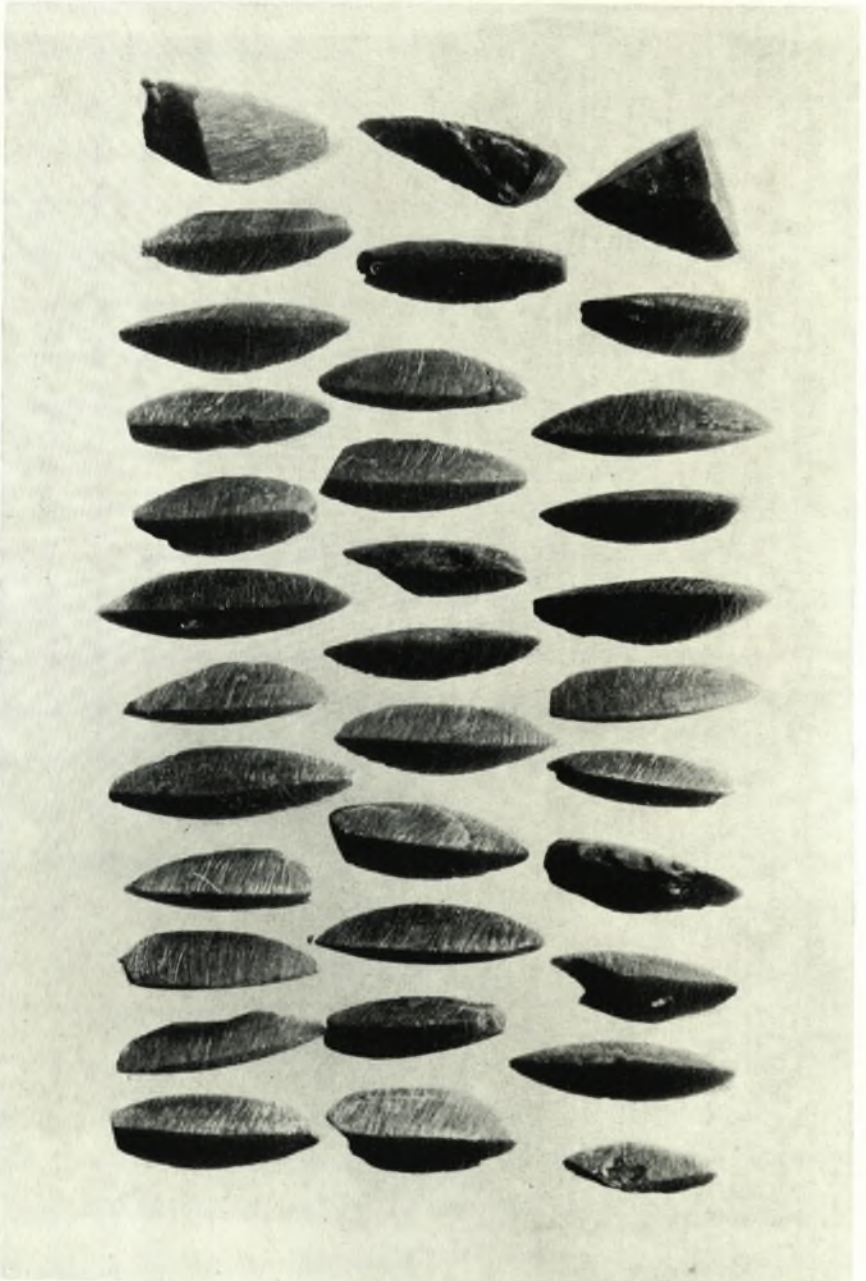
β. Ἡ ὁδὸς τοῦ λιμένος καὶ ἡ κυρία ΒΔ. πύλη τοῦ Ἐνακτόρου τῆς Ζάκρου ἀπὸ Ἐνακτολῶν.

α. Ἡ περιοχὴ τῆς ΒΑ. κυρίας πύλης τοῦ Ἀνακτόρου τῆς Ζάκρου μὲ τὰς βιοτεχνικὰς ἐγκαταστάσεις της, ἀπὸ Β.

β. Τὰ κτήρια τοῦ βορείως τῆς ὁδοῦ λιμένως, ἔξω τοῦ Ἰσχυροῦ κτηρίου, ἀπὸ ΝΑ.

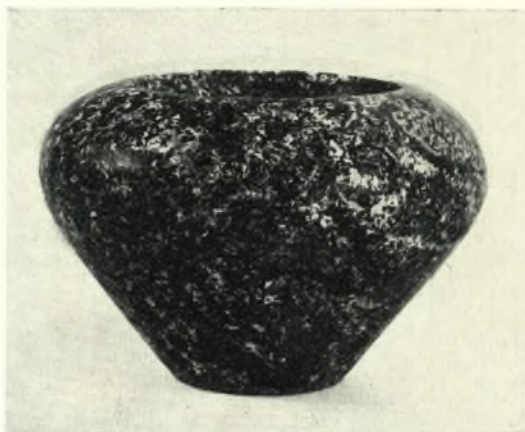
Ἐτρακτοειδῆ πρισματικά ρινίσματα στεατίτου ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ παρὰ τὴν ΒΑ. πόλιν τοῦ Ἐνακτόρου περιβόλου.

α. Τὸ δωμάτιον τῶν παλαιοανακτορικῶν πίθων τοῦ βορείως τῆς ὁδοῦ λιμένος οἰκήματος.

β. Ὁ παλαιοανακτορικὸς ἀμφορεὺς καὶ τὸ σταμνοειδὲς ἀγγεῖον τοῦ δωματίου τῶν πίθων εἰς τὸ βορείως τῆς ὁδοῦ τοῦ λιμένος οἰκημα.

α. 'Ολμοειδές λίθινον σκεῦος ἐκ τῆς πλακοστρώτου παρόδου Σ, παρὰ τὸ Ἴσχυρὸν κτήριον.

β. 'Ο παλαιοανακτορικὸς πίθος Α τοῦ βορείως τῆς ὁδοῦ λιμένος οἰκήματος.

γ. 'Ο παλαιοανακτορικὸς πίθος Β τοῦ βορείως τῆς ὁδοῦ λιμένος οἰκήματος.

α. Διαμερίσματα τοῦ Ἴσχυροῦ κτηρίου ἀπὸ ΝΔ.

β. Αἱ τέσσαρες ἀποθήκαι Λ, Μ, Ν καὶ Ξ τοῦ Ἴσχυροῦ κτηρίου μετὰ τὸ περιεχόμενόν των ἀπὸ ΒΑ.

α. Αί αποθήκαι Μ και Ν τού Ίσχυροῦ κτηρίου με τὸ περιεχόμενόν των ἀπὸ ΝΔ.

β. Ὁ πιθίσκος με τοὺς ἑξακτίνους ἀστέρας τῆς ἀποθήκης Μ τού Ίσχυροῦ κτηρίου.

γ. Πιθίσκος με σχωινίην διακόσμησιν τῆς ἀποθήκης Μ τού Ίσχυροῦ κτηρίου.

α. Ὁ λίθινος πιθίσκος, ὡς εὑρέθη εἰς τὸ κατώτερον στρώμα τῆς ἀποθήκης Ν τοῦ Ἰσχυροῦ κτηρίου.

β. Ὁ λίθινος πολύωτος πιθίσκος τῆς ἀποθήκης Ν τοῦ Ἰσχυροῦ κτηρίου.

α. Αί αποθήκαι Κ και Κα τοῦ Ἴσχυροῦ κτηρίου μετὸ περιεχόμενον των, διαχωριζόμεναι ἀπ' ἀλλήλων διὰ πλυνθίνου φράγματος.

β. Ἡ ἀποθήκη Κ τοῦ Ἴσχυροῦ κτηρίου μετὸ περιεχόμενον της ἀπὸ ΝΔ.

α. Ἡ τριποδική χύτρα με τὰ ἄνωτα κύπελλα τῆς ἀποθήκης Κ τοῦ Ἴσχυροῦ κτηρίου.

β. Ἡ ἀποθήκη Κα τοῦ Ἴσχυροῦ κτηρίου με τὸ πλῆθος τῶν μικρῶν πηλίνων σιευῶν τῆς, ἀπὸ Α.

α. Μόνωτοι κύαθοι με διακόσμησην συνεξευγμένων σπειρών εκ τῆς ἀποθήκης Ι τοῦ Ἴσχυροῦ κτηρίου.

β. Χαρίεσσα πρόχους με συνεξευγμένους ρόδακας και φυτικήν διακόσμησην εκ τῆς ἀποθήκης Ι τοῦ Ἴσχυροῦ κτηρίου

γ. Πιθίσκος με σχοινίην διακόσμησην εκ τῆς ἀποθήκης Υ' τοῦ Ἴσχυροῦ κτηρίου.

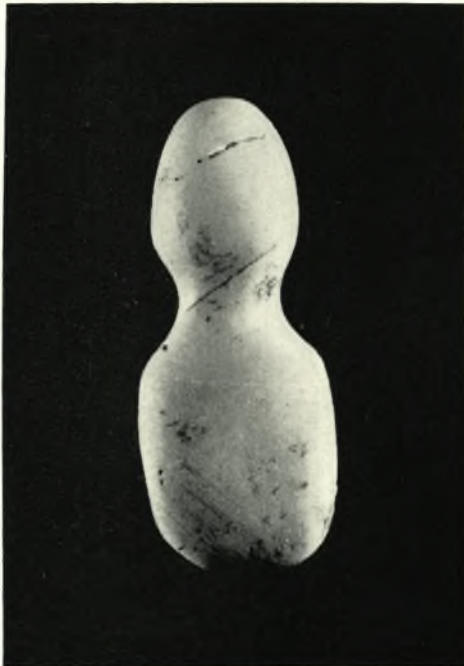
α. Τὸ διαμέρισμα Β τοῦ Κτηρίου τῶν ἀποθετῶν κεραμεικῆς, μὲ τὰς ἐργαστηριακὰς ἐγκαταστάσεις καὶ τὰ σκευῆ του, ἀπὸ ΝΔ.

β. Οἱ ἀποθέται κεραμεικῆς Π καὶ Ο, παρὰ τὸν ἀποθέτην Γ καὶ τὸν προθάλαμον τοῦ ἐργαστηρίου Β τοῦ Κτηρίου τῶν ἀποθετῶν κεραμεικῆς, ἀπὸ Β.

α. Γλωσσοειδή έγχειρίδια του δωματίου Ρ του Κτηρίου των άποθετών κεραμεικής.

β. Σχηματικόν ειδώλιον μαρμαρολίθου εκ του δωματίου Ρ του Κτηρίου των άποθετών κεραμεικής.

α. Τὸ κλιμακοστάσιον ο τοῦ ἔνω τῶν διαμερισμάτων τοῦ μαγειρείου τομέως ἀπὸ Δ.

β. Μικρὰ πήλινα πυριατήρια καταπεσόντα ἐκ τοῦ ἔνω ὀρόφου εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ κλιμακοστασίου ο τοῦ ἔνω τῶν διαμερισμάτων τοῦ μαγειρείου τομέως.

α. Τὸ ΒΔ. τμήμα τοῦ Λοξοῦ κτηρίου μετὰ τὰ θεμέλια δωμάτων Ε VI - IX ἀπὸ Β. μετὰ βάθος τὸ κύριον σῶμα τοῦ Ἀνακτόρου.

β. Τὰ δωμάτια Ε VII - IX τοῦ Λοξοῦ κτηρίου παρὰ τὴν διακλάδωσιν τῆς ὁδοῦ. Πέραν τοῦ δωματίου IX διακρίνεται ὁ προθάλαμος Ε X.

α. Ὁ προθάλαμος ΒΧ με τὸ μονολιθικὸν κατώφλιον καὶ τὸ ἐκ παρολίθων φράγμα, ἐν συνεχείᾳ τῆς παρολιθικῆς προσόψεως τοῦ Λοξοῦ κτηρίου.

β. Τὸ Λοξὸν κτήριο παρά τὴν διακλάδωσιν τῆς ὁδοῦ καὶ τὸν πέραν ταύτης τομέα τῶν ἀποθετῶν τοῦ ἱεροῦ.

β. Ἡ κλιμαξὶς DII τοῦ Λοξοῦ κτηρίου, ἀπὸ ΝΔ.

α. Ἡ κλιμακωτὴ ὁδὸς, ἡ διερχομένη ΒΔ. τοῦ κτηρίου τοῦ ΒΔ. τοιμέως καὶ τοῦ Λοξοῦ κτηρίου.

α. Οι δύο κτιστοί αποθέται τῆς περιοχῆς τοῦ ἱεροῦ εἰς τὸ ἀνώτερον ἰσόπεδον τῆς κλιτύος τοῦ λόφου, ἀπὸ Β.

β. Τὸ δωμάτιον μετὸν κίονα τῆς περιοχῆς τῶν ἀποθετῶν τοῦ ὑπαιθρίου ἱεροῦ, ἀπὸ ΒΑ.